FRITS HOPMAN

DE PROEFTYD

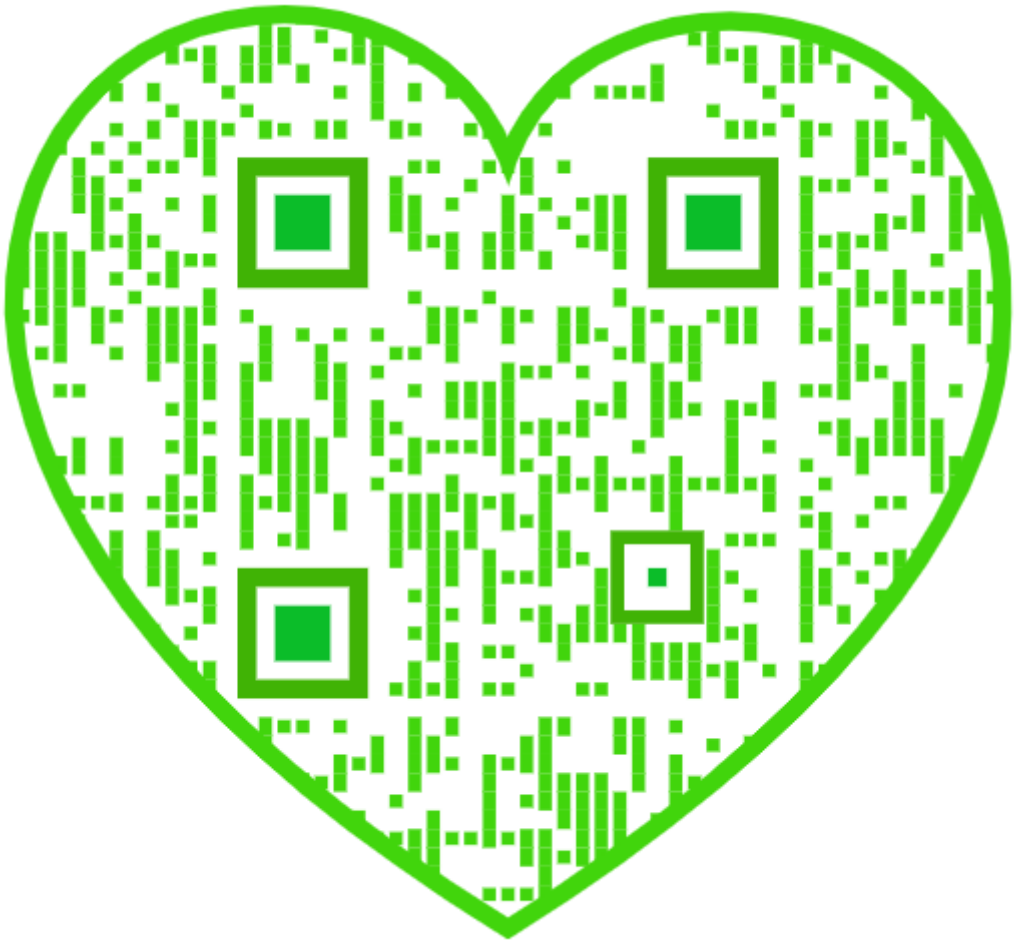

DE PROEFTIJD

WERELDBIBLIOTHEEK

IN 1905 GESTICHT DOOR DR. L. SIMONS
THANS ONDER LEIDING VAN DR. NICO VAN
SUCHTELEN EN DR. P. ENDT

WERELDBIBLIOTHEEK
AMSTERDAM-WEST. ADM. DE RUYTERWEG 545

DE PROEFTIJD

UITGEWERKT FRAGMENT VAN
EEN DAGBOEK

DOOR

FRITS HOPMAN

BANDONTWERP FRÉ COHEN

2e DRUK — 2e-4e DUIZENDTAL

1933 N.V. MIJ. TOT VERSPR. VAN GOEDE EN GOEDKOOPE LECTUUR

DRUKKERIJ EN BINDERIJ VAN DE WERELDBIBLIOTHEEK

AAN JOHANNA MARIA VAN WIJK,
MIJN DAPPERE VROUW.
IS DIT BOEK OPGEDRAGEN
IN LIEFDE EN BEWONDERING.

VOORWOORD

Verheugenis en weemoed vervullen ons nu dit werk van den op 52-jarigen leeftijd gestorven en door velen in Nederland gewaardeerden verteller F r i t s H o p m a n voor de tweede maal het licht mag zien.

Wie Hopman leerde kennen als 40- à 45-jarigen docent aan de H. B. S., kreeg een indruk van wellevendheid, opgewektheid, evenwichtige humor; zelden kon men een plaats waar hij zijn Engelsche les gaf passeeren, of men zag een vroolijk leeraarsgezicht aan den kant van het zwarte schoolbord; en aan de andere zijde van de klas: twintig of dertig lachende — ja vaak schaterende kindergezichten. De kleine foto in dezen tweeden druk van „de Proeftijd", is snapshot van zulk een oogenblik. Voor menigen leerling die zich op de school slecht thuis voelde — en hun aantal is niet zoo gering — moeten Hopman's lessen een o a s e geweest zijn in den woestijn der dagelijksche verveling.

Zijn fijngevoelige verhalen al jaren kennende, wist men echter dat dit niet den héelen mensch kon zijn.... en in vrije oogenblikken zocht men via zijn voorzitterschap der Mpij. voor Letterkunde naar dien niet enkel geestigen maar vaak ietwat weemoedigen auteur. Doch déze Hopman liet zich in latere jaren

niet zoo gauw meer gaan, niet zoo gauw meer vinden.

Die Frits Hopman was en is dus te ontmoeten in zijn werk: In 't Voorbijgaan; De Proeftijd; Van de liefde die vrij wou zijn; Nachtwaken. En den heelen mensch kan nu, na zijn heengaan, ieder leeren kennen door de lectuur van die mooie, zoo eerlijk gevoelde bladzijden welke Dr. A. J. van Pesch, jeugdvriend en levensvriend van Frits Hopman aan diens ontwikkelingsgang heeft gewijd in de Levensberichten van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde 1932.

Van den invloed die Heine, Keats, Ruskin, Kipling, Van Eeden, Multatuli op de vorming van Hopman's geest hebben gehad, wordt daar gerept. Over den invloed van het eigen ouderlijk huis en van den huize Van Pesch; van den omgang met zijn leermeester, den zoo correct-gekleeden, sportieven J. C. G. Grasé (vooral ook Eykman had hier genoemd moeten worden!) en van zijn verkeer met intellectueele Amsterdamsche bentgenooten: de „Heilige Krakeling", heftig, strijdvaardig, kritisch, zéer uiteenloopend van karakter en studierichting.

Wij leeren hem in die korte, sobere maar voortreffelijke karakteristiek van Dr. van Pesch kennen als een meer Van Looysch-visueel dan auditief menschentype; als iemand die in zijn huwelijk, in zijn beroepsleven, in zijn woordkunst eigenlijk steeds geaarzeld heeft tusschen vrijheid en gebondenheid. Een die waar anderen vrijheid vermoedden, eigen gebondenheid

voelde. „Hoe onjuist dit ook moge zijn, het feit dat Frits Hopman zich steeds zoo voelde, belemmerde hem in zijn daden en bond hem."

Het oordeel van „de menschen" liet hem niet koud, zijn levens d u r f was niet sterk ontwikkeld, al brak hij tusschen zijn 20e en 30e jaar meer dan eens uit de sleur van het eentonige dagelijksch leven, om te vluchten in droomen, die slechts een iets - andere werkelijkheid bleken.... En dan keerde hij terug als de verloren zoon, hij ging weer geduldig werken voor examens die hij als een drukkende last voelde.

Toen hij 26 Juni '24 zijn doctoraal had afgelegd, zat hij in de avondschemering een kwartier op het voorplein der Oudmanhuispoort onder een bloeiende jasmijn „en het was een droom van vrede in een overbelast leven", zooals hij later aan zijn vriend schreef.

Een overbelast leven, — zoo moest het hèm wel toeschijnen die steeds weer zijn openlijk werk om den broode zocht, doch over de schoonheid der dingen in stilte Keats' woorden aanhaalde: „They ever must be with us or we die."

Zijn verzuchting, eveneens in Van Pesch' herinneringsbladzijden te vinden: „Wat hebben wij tot nog toe weinig honing uit het leven weten te halen!" — wordt er te begrijpelijker door. En zoo is het ook te verstaan dat het herdenkingswoord van Hopman's goeden vriend in een mineur-accoord eindigt, en — ondanks een zekere productiviteit en veelzijdigheid — hem en

ons een weemoedige stemming overvalt bij het herschouwen van Frits Hopman's figuur en wezen: zijn echte hartelijkheid, zijn eerlijke humor en een evenwichtigheid.... die maar schijn is geweest.

Tot het literair scheppen van een groot werk miste hij de volharding, maar van de combinatie van het goede en schoone, „die uit de Proeftijd als een soort geloofsbekentenis opduikt", zal men de openbaring waar die op d e z e wijze tot ons komt wel willen aanvaarden.

In overleg met Mevr. J. M. Hopman—van Wijk werden in het eerste gedeelte van dit verhaal enkele bekortingen aangebracht die naar wij vertrouwen den indruk van het boek als geheel ten goede komen.

RED. W.B.

Amsterdam-Sloterdijk, Februari 1933.

8 November. Dit was weer een ouderwetsche dag van narigheid. Het leven is zoo nameloos onbelangrijk en saai. En het ergste is, dat ik niet weet, wat mij ontbreekt. Zeker niet de gewone prikkels die zoovelen anderen voldoen. Er moet ergens in de wereld een arcanum te vinden zijn, dat het leven belangrijk maakt en een glorie op de dingen legt, als op enkele verklaarde dagen in den kindertijd. Ik zoek het rusteloos op honderd wegen, en vind het niet.

Er is in mij een machtige, blinde scheppingsdrang, en het loome lijf blijft inert en schuwt den zwaren en ontmoedigenden strijd met woord of plastiek.

Het maakt ook niet uit. Ik ben geen schrijver of schilder. Ik moet studeeren voor mijn examen. De Schoone Letteren! Is er ooit een grooter ironie geweest dan die naam? Eindelooze, vervelende colleges over droge prozaïsten, over doode dialecten, en geen woord over de eeuwig levende poëzie.

Ik moet studeeren. Voor mij ligt een stapel dikke boeken, die doorworsteld moeten worden. Ik zit en lees, maar mijn gedachten glippen telkens weg om rond te zwerven, hoe vaak ik ze ook weer met

inspanning terug breng. Zoo hang ik lummelend over dezelfde bladzijde, waarvan een enkele zin zich steeds weer opdringt, zooals een deuntje doen kan, terwijl mijn geest met andere dingen bezig is. Langzaam komt dan de oude verveling, waardoor zich levenswalging opwerkt en de overtuiging, dat alle menschelijke activiteit doelloos is.

11 November. Ik was gisteravond vroeg naar bed gegaan, met hoofdpijn. Bij de buren, in een holle kamer achter den dunnen muur, rammelde een oude piano met glasachtig getinkel boven het klossend accompagnement, als van dansende marionetten. Toen kwam onverwacht de smart om den wreeden jammer van de verkommering en verdoling der menschelijke aspiratie. Want wat van de vroolijke vergeten wals, omwoeld met fletse herinneringen, tot mij kwam: het schrale, sjofele geluid, gezift door het wandbeschot, was, onverklaarbaar genoeg, de klacht der mislukking, der verspilde vermogens, der ontmoediging. Eensklaps herinnerde ik mij, dat ik dit verdriet om de verwezen hulpeloosheid en zielseenheid van ons tastend geslacht reeds als kind had gevoeld, wanneer ik aan de gelijkenis van den Verloren Zoon moest denken door het timbre van de tonen uit een speeldoos.

Ik lag lang te denken over den kindertijd, over

de gelukzaligheid van de zomers buiten en de vreeselijke maanden in de stad. Het kwam mij in de gedachten, hoe het mij twee jaar geleden is gebeurd, dat ik op een Maartschen middag, doelloos dwalend nabij de troosteloos ruischende zee, een huisje vond, verloren in een schrale vlakte. Vierkant en moedwillig kaal stond het uit den grond. Geen huislook kon er groeien op dat dak. Geen zomerzaluw had ooit onder die pannen haar nest gebouwd. Voor de heldere ruiten waren de propere gordijnen laag neergelaten, en een kamerpot hing omgekeerd op een hekpost te drogen. Dat vluchtig geziene huisje is nog steeds voor mij het symbool van nu gedeeltelijk ontraadselde kinderstemmingen gebleven.

Ik moest aan mijn vader denken, stil en bleek na moeders dood, hoe hij geduldig de klanten bediende of zat te schrijven in het muffe kantoortje onder de trap. Ik zie alles nog zoo duidelijk. De stoffige uitstalling van pakken postpapier met vliegenspikken, bosjes potlooden, pijpen lak en verbleekte kabinetportretten van bekende predikanten. De buurman aan den linkerkant had een zaak in tweedehandsmeubelen, waarvan het voorhuis vol stond, en rechts woonde een slager. Aan den overkant was een lange rij gelijke huizen van baksteen met vervelooze jaloezieën. Er was weinig verkeer in de straat, maar morsige kinderen vochten, gil-

den en dreinden er den heelen dag. Witte papieren, stof en asch uit de vuilnisvaten warrelden in iederen rukwind, en bij dit tafereel hoort een schurftige hond, die zich met een achterpoot zit te krabben.

Uit het raam van mijn slaapkamertje zag ik neer in een sombere binnenplaats, diep beneden, waar altijd goor linnengoed aan lijnen hing te drogen. De voegen tusschen de steenen der zwarte muren waren niet meer te onderkennen. Zoo was mijn omgeving. In de buurt was een park van jong hout, dat nog geen schaduw gaf. Daar heb ik wat dikwijls in doffe en geheel onbegrepen rampzaligheid zitten kijken naar de giftiglijkende, gelig witte wolkjes, die traag uit een fabrieksschoorsteen oprezen. In de verte rangeerden goederentreinen met gefluit, en gestoot van buffers. Een troebel grijs stroompje vloeide tusschen de geraniumperken, en ik heb een voorstelling, dat alleen zoogende moeders en rochelende oude mannen op de banken zaten.

Wat heb ik toch geleden door de leegte en leelijkheid van dat kinderleven. Ik had nooit anders gekend; en er was dan ook geen zelfbegrip, geen besef van gemis, geen verlangen; er waren zelfs geen gedachten, — niets dan het ondergaan van ellende. De vage bewustheid van verloren geluk, het martelend heimwee naar God, de hartstochtelijke afkeer van het omringende, en ook de

stomme, hopelooze berusting zijn later gekomen.

Ik vond de volgende passage, die als motto voor mijn jeugd kan dienen.

Met droomverzadigde oogen onder loome, dichtbewimperde kappen zat het kind omhoog te staren, en het blauw van den hemel maakte koele lichtkaatsingen aan de slapen en op de bovenlip, die flauw opwaarts krulde met de zachte welvingen van een kinkhoorn.

12 November. Het is of ik mij hoe langer hoe zwaarmoediger en nerveuzer begin te voelen. Mijn gedachten jagen langs en gehoorzamen mij niet langer; mijn verbeelding is ziekelijk, overprikkeld, en ik kan mijn aandacht niet meer naar willekeur richten. Ik voel mij overweldigd door stapels examenwerk. Mijn geest is rusteloos, rusteloos. Het draaft alles door mijn arm hoofd, jachterig, sneller en sneller, hysterisch, uitbundig. Ik ben slap en moe en beverig. Het lijkt of mijn lichaam, als een wesp in den honing, zich met geweld moet bewegen door een dichte, zware atmosfeer. Ik ben bang en schrikkerig. De kleinste moeilijkheden lijken onoverkomelijk. De minste tegenwerking doet mij opstuiven. Ik ben afwisselend heftig en apathisch. Ik walg van mijn overbekende omgeving. Aan alle kanten voel ik mij ingesloten. In de routine van het dagwerk, in conventies en voorschriften, in

plichten en taken, plannen en regelingen. Ik snak naar de vrijheid en de vlotheid van la vie bohémienne. Een sterkere natuur zou zich uit dezen toestand bevrijden. Ik ben te buigzaam, te toegevend van aanleg en door opvoeding.

Ik ben als kind eens op het dak van ons huis geklommen, en ging verder en verder langs goten, over platjes, tot ik niet verder en hooger kon. Het opklimmen was moeilijk geweest, het afdalen was werkelijk gevaarlijk. Ik moest mij langs de schuine pannenvlakken laten glijden op gevaar af uit de goten te vallen. Die afdaling doorleef ik tegenwoordig iederen nacht tot ik bijna gil van radeloozen angst, — en ik heb geen macht meer over mijn gedachten.

14 November. Wat een wereld is het toch. De doeleinden, die de menschen bestreven: bezit en poovere roem en lage genoegens, wat is het allemaal waardeloos! En dat onophoudelijke, minne gezwoeg en geschraap, die afgunstige blikken en vuile praktijken, die lichtgeraakte ernst, waarmee de maskerade wordt volgehouden, de zwaarwichtige ijdelheid van de spelers. Het is een reusachtige vergissing, en ik kan en wil er niet aan mee doen.

Ik droom van de ongeziene wereld van klaarheid en licht, naar alle zijden reikend in de oneindigheid. Het leven moet zoo mooi en zoo vrij zijn,

als wij onszelf en anderen niet zoo plagen, wij armen, geklemd in routine en conventie. Tusschen de planten moeten wij liggen op de duintoppen, op de hei, stil en aandachtig op het innerlijk gebeuren, op de schoonheidsvisies, vorderend in ware wijsheid, voelend de waarachtige wijding, groeiend naar ziel, naderend het onuitsprekelijke.

Deze tirade is mij ingegeven door een bundel verzen, die ik vandaag heb gelezen. Ze zijn geschreven door Jordens, — ik dacht dat hij alleen schilderde. Hij moet al een man op leeftijd zijn, maar mijn hart en mijn liefde gaan naar hem uit. Dat arme hart, dat door bittere teleurstelling maar niet wijzer wordt. Het zoekt het zielsbegeerde overal, rusteloos. Het is telkens weer zeker, dat het daar moet schuilen, in dien onbekenden dichter, in dat ongelezen boek, achter die bergen.

Zal hij het geheim weten, het tooverwoord, dat het geheele leven goed maakt? Ik heb met mijn idealiseeringsbehoefte natuurlijk een god van hem gemaakt. Hij schijnt mij geen sterfelijk mensch, vol van weifeling en zwakheid, maar een die op aarde omgaat stil, innig en sereen, met rustige stelligheid getuigend van het onuitspreekbare, ondoorgrondelijke Heil.

15 November. Na het geluk van gisteren, na een vrij goeden nacht de zwarte dag van heden. Ik

zat onder het leven en het leven lachte honend, omdat ik er niet onder uit kon. Mijn ziel was als een radeloos beest, dat in doodsgevaar geen uitweg ziet, maar rusteloos heen en weer loopt. Ik voelde de opperste angst van een tergend-gewis, maar ongehaast naderend onheil.

Toen besloot ik morgen naar Jordens te gaan, om daar mijn heil te zoeken.

16 November. De dag begon in regen, maar vol gouden verwachtingen. Gedurende de lange reis waren mijn gedachten aanhoudend bij Jordens. Ik dacht aan hem met beschroomden eerbied, en hem daar te midden van zijn bosschen te weten maakte mij hoopvol en vreugdig. Ja, ik heb onder de voorbijgangers op straat en onder de medereizigers gezocht, of wellicht de vereerde onder hen was. Het was een ongeloofelijk idee, dat ik hem spreken zou. Nu zou de verlossing komen. De oogenblikken waren vol heerlijke verwachting en voorbereiding. Zelfs toen ik aan het kleine station, waar ik uit moest stappen, om inlichtingen vroeg over den te volgen weg, was ik mij van een feestelijke stemming bewust op den achtergrond van mijn gedachten. Ik liep een klein provinciestadje door, dat mij meer indrukwekkend en schilderachtig voorkwam dan andere dergelijke plaatsjes. Graag had ik in het logement wat gebruikt, om van den waard

bizonderheden over het leven en de gewoonten van Jordens te hooren, want zelfs het geringste scheen van belang. Doch om met gewone menschen over hem te spreken was schennis. Ik nam mij voor goed toe te zien, zoodat niets mij ontgaan zou en ik antwoord kreeg op duizend vragen omtrent levensregeling, die gedurende de laatste maanden in mij zijn opgekomen. Intusschen had mijn verbeelding vrij spel en maakte een aantrekkelijk beeld van mijn held.

De aangestampte, effen weg werd muller naarmate hij zich van de laatste, dun gesprenkelde huisjes verwijderde en gaf ten slotte een smal zandpad af, dat bleek in de donkere diepten van een bosch drong. De hemel was strak en egaal.

Het zandpad klom nu zacht slingerend tegen een heuvel, glad van naalden en begroeid met pijnboomen, wier stammen onder de kruin koperkleurig leken, als onderschepten zij de laatste zonnestralen. De vallei aan de andere zijde kreeg het volle, grijze bovenlicht.

Terwijl ik snel afklom en op het huisje toeliep, ebde de innerlijke stilte van zooeven. De onredelijke bezorgdheid, waarmee ik gisterenavond aan mijn voorgenomen bezoek heb gedacht, keerde weer en met verontrusten adem en pulseerende keel, klopte ik aan de deur.

In de lange oogenblikken van afwachting zag ik

met beuzelende scherpte van opmerken de fijne, uitgesijpelde harstranen en splinters der muurplanken, de gele korstmosvlakken op de ruwe, roode stoeptichels, en het zandgeultje uitgewasschen door het gootwater. De deur werd geopend. Tegen de duisternis binnen stond een oude man in een lange, linnen schilderskiel. Ik dacht niet aan mijn zorgvuldig voorbereide woorden. Ik zag in de ernstige oogen en zei, zonder inleiding zoo iets als:

„Ik ben gekomen om u te spreken. Ik heb verzen van u gelezen en hoop, dat u mij wilt raden. Ik ben in groote verwarring. Ik kan mijzelf niet helpen. Mijn leven is zoo moeilijk en ik weet niet, wat ik er van maken moet."

De woorden, ernstiger dan ik ze misschien ooit gesproken heb, kwamen zoo vlot als wellend water, en ik had er geen valsche schaamte over, zooals gewoonlijk.

„Kom binnen", zei hij vriendelijk. Ik had van blijdschap en vereering kunnen knielen.

Het huis bestond maar uit één vertrek door een hoog raam verlicht. De geur van papaverolie en terpentijn was in de lucht. Midden op den vloer stond een groote ezel met een breed landschapsdoek er op, en tegen den wand bemerkte ik een laag rustbed. Ik was verheugd over dezen onbekenden eenvoud, dien ik begreep als het leven

zuiverend van al wat nietig en onschoon is. Dit is het groothartig aanvaarden van 's levens waarachtige eigenheden, ontdaan van het onwezenlijke en toevallige.

Wij gingen aan een delen tafel zitten, die in het donker onder het groote venster stond. Maar zijn hoofd en schouders rezen tot in den schuinen stralenbundel, zoodat het gelaat, door de scherpe afperking der schaduwvlakken, zijn kleinste verheffingen duidelijk liet onderkennen.

Het meest trof de breede vlag van den witten baard, die over het wangkarmijn tot op de hooge jukbeenen kroop. In de bronzige, gerimpelde diepten, overhangen door dichte wenkbrauwen, blonken vochtig de oogen, weifeloos gericht. Beneden het dicht ingeplante hoofdhaar verliep de strakke huid over de voorhoofdswelvingen glooiend naar den beenigen kam boven de oogkassen.

Het was gemakkelijk te zien, dat dit een man was anders dan de anderen, van grooter ernst en waardigheid, maar ook van sterker wil. Een kenner van menschen en hun lot. Hij had ongetwijfeld hun leven geleefd, al hun strijd doorstreden. Hij moest alles ervaren hebben, de groote liefde, kennisdorst, de worsteling om uiting, de strijd om de wereldbeschouwing, het leed om de menschen, twijfel, ontmoediging, miskenning, hartstocht, eerzucht. En nu troonde de vrijgevochten ziel in de windstille,

hooge plaatsen der aarde, verbeidend de groote vervulling.

Mijn schroom was geheel verdwenen. Ik voelde alleen liefde, — een anderen naam is er niet, — de sobere liefde van man tot man, van broeder tot broeder, (zuiverder door grooter onbaatzuchtigheid en vergeestelijking dan iedere betrekking der geslachten,) die uiterst zeldzame, schoonste zielebloesem, welke slechts eenmaal uitbreekt in een levenstijd. Het was een ontzaglijke vreugd zich geheel zonder eenige achterhouding of omzichtigheid te kunnen uitspreken na een leven van gedwongen geslotenheid en argwaan. De welgezindheid en hulpvaardigheid, die ik bij mijn meester vond, de zekerheid van volkomen begrepen te worden, maakten het mij voor het eerst mogelijk mij te geven met onvoorwaardelijk vertrouwen, hetgeen een der grootste zegeningen is. Ik vertelde van mijn ouders en mijn jeugd, mijn zoeken en mijn verdriet. Ook verzweeg ik hem mijn dwaasheden en slechte eigenschappen niet, maar stortte mijn hart uit, naar men treffend zegt, en voelde mij onzegbaar verlucht na de biecht.

Jordens, het breede voorhoofd in de hand gesteund en de vingers beschuttend voor de oogen, had geduldig en aandachtig geluisterd naar het lange en zeker verwikkelde relaas. Toen ik abrupt en onhandig geëindigd had, zat hij lang in zwijgend

denken, terwijl de ongeziene klok tikte. Door alle nevelingen heen, ten spijt van trots en zwakheid, die voorbij trokken in den ideeënstoet, ten spijt van mijn pronkerij met verworven kennis en kunstvaardigheid, moet hij den eerlijken, strevenden mensch herkend hebben. Ten laatste stond hij op en zeide:

„Ga mee naar buiten, daar zal de weg mogelijk duidelijk worden", en ik volgde in onstuimig verwachten naar den moestuin, die achter het huisje lag. Mijn geleider evenwel liep langzaam voort en sprak slechts van zijn planten en hun verzorging. Zoo gingen wij langs de bladerlooze ooftboompjes: de jonge pruim met de mooie lijnen der zich splitsende takken, en de kers, waarvan de stam zorgvuldig als een klosje met grijs zijdedraad omwonden scheen. Voor een beukenhaag met verschrompeld bruin loof was een veld met koolplanten, groote rozetten van blauwgroene bladeren met sterke, witte nerven daartusschen, — het leek sierlijk ornamentwerk, als van dunne metaalplaten, kunstig in hoog relief geklopt. Een gladde merel hupte tusschen het gevallen matzilver frambozenloover.

Ik bemerkte, dat de aandoeningen van stilte en geluk, die ik eerst zoo kort kende, in mijn ziel waren teruggekeerd. De sereniteit van mijn meester was ook mij komen zegenen. Dat gaf een onge-

kende helderziendheid. Niets ontging mij, zelfs de kleur der vale aarde niet, in gladde klompen gewasschen met de gebleekte strootjes en schoongespoelde steentjes er bovenop. Maar het was niet langer beuzelen, want ook het geringste voorwerp, scheen een nieuwen en diepen zin te hebben gekregen. De geleider, die dit zegenrijke wonder wrocht, sprak rustig voort over zijn tuinwerk en toen over de kleine dingen van den dag, de regeling van den arbeid, de noodzakelijkheid van ontspanning en beweging, over maaltijden en slaap, simpele gedachten in simpele taal, maar ik zag om mij heen met nieuw en verruimd begrip en hield in dat oogenblik de balans der dingen. Met afkeer dacht ik aan mijn benepen leven met haast en verveling, zorg en jammer. Het was, of de wereld met zijn stormen en leed diep beneden mij lag, en of ik ging naast Jezus zelf, den koning der menschen en hun goeden vriend.

Toen deelden zich de wolken en aan de kim, waar de zon was gezonken, lichtte een streep van geelgouden misten door de hooge pijnboomen. Stemmig ruischen kwam op den ontwaakten wind. Een poos lang staarden wij in het vuur, dat breeder en rooder werd. Toen zeide hij:

„Mijn jongen, dit is al wat ik te leeren heb. Zonder dezen vrede zal het leven één lange marteling zijn en vol misslagen en vrees, verwarring en erger-

nis. Maar hij in wien het stille licht brandt, is waarlijk uitverkoren, want dat alleen geeft geluk en wijsheid en kracht op aarde. Hou daarop steeds de aandacht gericht, — dit is de eenige les."

En terwijl ik nadacht over deze woorden, die ik maar ten deele begreep, keerde hij met mij terug naar de woning.

Ik weet niet veel meer van ons verder samenzijn, en maar twee van zijn gezegden zijn mij bijgebleven, (later zal ik mij, hoop ik, meer herinneren). Het eerste was: „Menigeen heeft de wereld willen verlossen, die zijn eigen hart niet begreep"; het andere: „Blijf bedenken, dat het Meest Volstrekte niet in woorden te vatten is, en waak er voor geen slaaf te worden van uw eigen beeldspraak."

Ik at met hem zijn zeer eenvoudig vespermaal, en daarna liet hij mij teekeningen zien, voor het meerendeel symbolische figuren. Ik was al dien tijd in het koninkrijk der hemelen, en het was al volkomen donker, toen ik afscheid nam.

In den trein heb ik diep en lang nagedacht. Het is altijd mijn kleinheid en machteloosheid tegenover de samenleving met haar andere levensopvatting en standaard, die mij met verlammende neerslachtigheid geslagen heeft. Men heeft mij altijd laten voelen, dat ik een onnutte, een verachtelijke zwakke ben. Hoe is alles veranderd! Ik heb mijn licht gezien, mijn heil gevonden. Daarin is mijn

kracht, mijn loutering. Met onuitsprekelijke dankbaarheid heb ik begrepen, dat ook de eenvoudigsten, de armen van geest den zegen kunnen ontvangen. En zonder dien, zijn de grootste vermogens waardeloos.

18 November. Ik heb vandaag na een langen zelfstrijd het besluit genomen om de studie op te geven, en in een klein huisje ergens in de bosschen te gaan wonen. Zelfs al zou de toelage van oom ophouden, dan heb ik genoeg om twee jaar van te leven, als ik zuinig ben. En daarna — wie dan leeft, — die dan zorgt.

1 Januari. Ik heb in lang niet in mijn dagboek geschreven; de heftige strijd met mijn voogd en de onaangename scènes met de professoren, waarmee het vorige jaar besloot, zijn niet prettig om te beschrijven. Maar ik heb mijn zin, en over een week betrek ik mijn kasteel, — een soort van tuinkoepel, gebouwd aan den zoom van een bosch, dat bij een landgoed behoort. Over een week begin ik een gelukkiger leven en ik neem daarom bij dit jaarbegin mijn dagboek ook weder op.

10 Januari. Den zevenden van deze maand ben ik hier aangekomen, en de dagen zijn met uitpakken en regelen omgevlogen. Nu is alles op orde, en ik ben den koning te rijk.

Hier hoop ik als kluizenaar te leven, en een nieuw bestaan van binnen uit te construeeren. Geen boeken, geen tradities. Ik moet alles in mijn eigen ziel vinden.

De dag begon al met belangrijke, innerlijke ervaringen. Het huisje is nu wel zindelijk en op orde, maar ook de eenvoudigste huishouding heeft haren eisch.

Het was, of het eenvoudige en oud-bekende anders op mij inwerkte dan vroeger. Het beeld juist der meest alledaagsche dingen, van het witte brood, de roomige melk, den honing en het klare water, kwam tot mij, omgloord met dezelfde mystische wijding, welke hun bloote namen tot poëzie maakt in de boeken van Salomo en de oud-Indische wijzen.

Vandaag ook maakte ik mijn eerste wandeling.

Voorbij de leemgroeve liep ik den breeden, harden weg op, die, langzaam stijgend, tusschen de hooge heibulten kronkelt. Het was een kaal en troosteloos landschap, in koude kleuren, dat mij nu omgaf. De vale heuvels van somber violet met hun scherpafgeteekende, flauw golvende omtrekken, achter elkaar, als de zijvleugels van een mijlenspannend tooneel, weken terug in den sluimerenden dampkring, en een zwart dennenwoud stond links tegen den hemel van egaal blauwig grijs. Uit een zijlaan kwam een tweespan aan, dat met moeite een wagen met boomstammen voorttrok. Al in de

verte hoorde men het geluid van de tuigbellen, en zag de dubbele rij van parelmoeren vestknoopen op de donkere figuur van den voerman. Hij liep naast zijn span een Duitsche pijp met langen, porceleinen kop te rooken, en klapte doelloos met zijn zweep. De hennepige manen der stoere beesten dansten, met de roode kwasten op den halsterkam, bij het zachte slingeren van de laaggehouden koppen, waaronder de teugellussen bungelden, en op de bultige schoften, en in de liezen, nat van zweet, was het lange haar van de wintervacht in donkere streepjes aaneengeplakt. Tusschen de hooge raderen van den wagen lagen twee prachtige eikenstammen nog begroeid met korstmos en klimop, en de dunne topeinden beschreven bij elken schok ingewikkelde kringels in de lucht.

Toen ik eindelijk op weg ging naar het dorp, waar ik voortaan zal middageten, begon de blauwe schemering over de ernstige winterwereld te komen. De vage geheimzinnigheid, die ik den heelen middag buiten had gevoeld, verdichtte nu tot een heerlijke sprokestemming.

De boschweg glooit neer tot de groote, kale olmenlaan, die naar het dorp voert, waarvan de huisjes vredig beneden lagen. En terwijl ik daalde, kwam mij plotseling een oude, Duitsche gravure in de gedachten, waaraan ik in jaren niet had gedacht. Een engel is daarop afgebeeld, die naar den

Heer vliegt met de ziel van een gestorven kindje op den arm. De maan schijnt over het stille nachteland diep onder, waar een vervallen burcht op een begroeiden heuvel staat. Aan den horizon achter de brokkelige bergschimmen heeft de hemel een zoom van wonderbaar flauw licht, en een ommuurde stad van middeneeuwsche huizen ligt aan een breede rivier.

Ik was nu dicht bij het dorp. Een vrachtrijderskar, die zeer klein leek onder de hoogwelvende takkenoverkoepeling van de statige laan van kale olmen, stond voor een boerenhuisje terzijde van den weg. Een vrouw met den arm op het wagenlemoen gesteund, praatte met den voerman, die in het donker onder de huif zat. Zij had een groote stallantaarn in de hand; het warmgeel licht door vier groote schaduwspaken verdeeld, waardoor de sneeuwvlokken streken, vervloeide op den grond en maakte op den huismuur een rekbaren monsterkop van een kindje aan moeders rokken. Het leek precies een ets van Rembrandt, en er was iets huiselijks, gemoedelijks, menschelijks in dat groepje, en dat bleek juist ontbroken te hebben in de ervaringen van den dag.

Ik vond de herberg op het kleine marktplein. Het was geheel donker nu; het sneeuwde dichter, en de ingepakte rozestruiken hadden witte, ronde koppen op hun stroohulzen.

Binnen was het behaaglijk knus en licht en warm. Er flakkerde een groot blokkenvuur op den haard, en een paar boeren met de pijpen in de mondhoeken zaten, voorovergebogen naar den gloed, en luisterden naar den waard, die onder de lamp een artikel uit de plaatselijke courant stond voor te lezen.

Ik kreeg mijn maal in een klein bovenkamertje. Op tafel stonden twee kandelabres, en de kleine vlammen van warm rijp licht gaven een atmosfeer van fijn mysterie aan het vertrekje. Er hing een wonderlijke geur, die deed denken aan gedroogde bloemen in oude boeken, en het nog zwak welriekend sponsje uit een lodderijndoosje van onze grootmoeders. Aan de muren hingen staalgravures met bruine vochtplekken. Dit alles en het groote olie- en azijnstel met een verscheidenhend van kruiderijen en sausen in geslepen fleschjes, gaven aan het vertrek een snufje van ouderwetsche romantiek, die zeer bevredigend leek na de koorts van het moderne leven. De dampende spijzen waren ook die van de oud-Hollandsche degelijke kookkunst. Na afloop van den maaltijd, stak ik een sigaar aan.

En toen ik 's avonds in mijn bed lag, en door de kleine ruitjes achter de propere gordijnen in den geklaarden hemel de sterren zag fonkelen, temidden der hooge pijnboomkruinen, was ik volkomen gelukkig. Zonder de geringste vrees, als een vogel

in zijn nest, lag ik alleen midden in de ontzaggelijke natuur.

12 Januari. Ik ontwaakte vanmorgen uit rozige droomen en dronk begeerig het behaaglijk gevoel van vrede en ledigheid. Door de bloemen op het raam scheen het kille licht van de sneeuw terug tegen de donkere eikenbalken aan den zolder.

Na het ontbijt ging ik dadelijk buiten kijken. Het eerste wat ik zag was een doodgevroren kuifleeuwerik. Ik hoop, dat de stakkerd een zachten dood heeft gehad. De zon scheen helder; het was koud en de lucht tintelde in de neusgaten, maar dat gaf de illusie van groote zuiverheid, die werd ondersteund door het uitzicht op de wijde velden van reine sneeuw. Ja zeker, de sneeuw heeft een eigen geur; die heb ik vandaag weer geroken.

De bekoring van de sneeuw is in de substantie, de vlokkige, losgepakte stof met de teeruitvloeiende, blauwe schaduwen en de fijne kristalschittering, waar het gulden zonlicht valt.

14 Januari. De koetsier van het kasteel had mij gisteren meegevraagd op een sleetocht. Om twaalf uur wachtte hij mij vandaag aan de poort met een tweespan voor een groote, oudmodische arreslee. Het was een kostelijk gezicht, — com-

pleet van de roode pluimen op de hoofdstellen tot de zware pelsdeken over onze knieën. In een vertelling had het niet beter gekund.

Hij had twee roestschimmels voorgespannen, en ze gaven hem genoeg te doen. Zij wendden zich ongeduldig struikeltrappend, en krabden met de hoefscherpte in de sneeuw, terwijl hij orders gaf aan de staljongens vóor ons vertrek.

Dreigend leek de smalle witrand boven de donkere oogappels, dreigend de uitgeblazen, gemsleerzachte neusgaten in den grijzen, weekvleezigen snoet, en, had ik me niet geschaamd om het te zeggen, dan zou ik voor den wilden tocht bedankt hebben. Maar ze liepen prachtig, en toen wij de brug over de kasteelgracht eerst achter ons hadden, begreep ik, dat ik veel zou hebben gemist. Stil en zwaar beladen, in lange rijen, omspoeld van ijle mist, stonden de beuken langs de vijvergracht. Hunne lage takken reikten ver over het water, dat met een besneeuwd vliesje was bedekt. Bij onze nadering vloog een ijsvogel van zijn wachtpost bij een wak, en het zonlicht spatte van zijn glansgevederte als blauw vuur. Over den straatweg joegen wij door het dorp, over zonnige sneeuwvlakten, waar de ernst van de winterwereld, even ontwaard, een sonoren accoordgrond vormde voor de vreugdemelodie van mijn ziel; en dan doken wij weer in de kille boschtunnels, waar de ijs-

pegels van de donkere dennetakken dropen.

Ik ben zelden zoo opgetogen geweest. Warm ingepakt, zoo ongewoon laag bij den grond, scheerden wij over de vaste sneeuw. Er werd niets gehoord dan het rhythmisch gerinkel van de tuigbellen, en nu en dan het snorkproesten van een der stoomblazende paarden.

Dat vlotte, snelle glijden door de stille, witte prachtwereld, bracht mij in half-extatische opwinding; de vreugde vloog in scheuten door mijn lijf en het leek, of de beperking der wijdwillende ziel was verdwenen. Het was al blijheid in mijn binnenste, waar het gewoonlijk zoo stil en mat is: een kinderpartij in het stemmige huis van een treurende.

18 J a n u a r i. Bewonderend sta ik, een belangstellend reiziger in een onmetelijk en ondoorgrondelijk heelal, waarin ik de aanwezigheid voel van heilige en schoone wezens, een waarneming met het poëtische facet van mijn wezen, waarmee het klaarschouwend verstand geen raad weet. Niet in den sterrenhemel alleen, maar in zonneschijn en in regen, in het krachtig opgestuwde sap, dat uit een berkestam lekt, in een versteende ammoniet, in den roep der hoogvliegende trekeenden, toen ze uit het zuiden weerkeerend voorbij de maan vlogen, in den regenboog boven de vallei uitgespannen, in het eigen

lichaam met de levende cellen en het kostbare hartebloed, ja in den tabaksrook opkronkelend uit mijn pijp ontwaart mijn clairvoyante geest met ontzag en liefde een laatste, onherleidbare, goddelijke rest, het werken van onwaarneembare, hoogere machten. Ik mijmer en mijmer, word innerlijk heel stil en gelukkig, maar begrijpen kan ik niet.

En toch, — ik heb het altijd geweten. Reeds als kind ontdekte ik den troost der sterren, die verlosten uit den druk van het kleurlooze klein-menschelijke. Nog levendig herinner ik mij dien Augustusnacht, toen voor mijn verbaasd gezicht een nieuw domein geopend werd, waarheen ik vluchten kon om lafenis, waarin ik mij tegen de wereld kon verschansen.

Ik was stil opgestaan en liep, voorzichtig tastend, de donkere trappen af en door portalen naar de eetkamer, waar ik zacht de vouwdeuren opende. Buiten troffen mij de koelte en de verheugende geuren van harsig hout en gemaaid gras. Het vertrouwde was van het uiterlijk der dingen geweken; het was geheimzinnig en heerlijk in den tuin. De struikengroep bij de schutting, waartegen flauw de margrieten te onderkennen waren, de hooge olmen, die groeiden op wat bij dag de spoordijk was, schenen wel te behooren tot een andere, gelukkiger wereld.

Het kind stond tusschen het hoog opgeschoten

zomerkruid met het gezicht naar de luchten opgeheven, waarin een enkel flauwlichtend wolkje voorbij zwom. Doch al het zichtbare was nog niet het beste, want het scheen of er in dat vochtig gefonkel, en niet minder in den hemelgrond daar tusschen een verrukking woonde, raadselig, maar heerlijker dan al het aardsche.

Ik weet, dat ik nooit zal kunnen vertellen, wat de studie van de sterrenkunde voor mijn kindergemoed heeft beteekend. Het was mij een godsdienst, een cultus.

21 Januari. Ik voelde vandaag weer behoefte aan teekenen en schrijven. Die kwam ongeroepen uit de innerlijke stilte. Ze bleek bij nadere ontleding niet een drang naar uiting, maar een verlangen naar zelfbegrip door zelfprojectie.

Ik heb den laatsten tijd veel platen gekeken, reproducties van Grieksch beeldhouwwerk, en schilderijen van de latere Italiaansche meesters. Ik was eerst opgetogen en gelukkig, want in de rust van mijn tegenwoordige leven, begreep ik al die schoonheid veel beter dan vroeger, — en toen is een soort van wrevel gekomen, waarover mij vandaag een licht opging. Ik ben bij al mijn idealisme en gedroom en metaphysisch gemijmer toch zoo'n aartsrealist.

Ja, er zijn tijden, dat ik liever een leelijke spoor-

brug zie, waar ik mij aan kan stooten, die geluid geeft, als ik er op stamp, dan dat ik lees over de liefdesextases — van een ander.

Ik ging aan het teekenen: het uitzicht van mijn raam. Ik werkte met alle toewijding en liefde; en het ding werd goed, en mijn stemming werd al slechter. Die van binnen was weer ontevreden over het een of ander. Ik luisterde aandachtig en na een poos verstond ik: Kunst moet niet kopiëeren, maar scheppen van binnen uit.

Heb je nou ooit.

„Twee zielen, ach, wonen in mijn borst?" Driehonderd! Maar hoe krijg ik daar orde en eenheid?

14 Maart. Vandaag zijn de duisternis en de misten, die zoolang over de winteraarde gehangen hebben, verdwenen. De luchten braken op. De zon scheen. Er woei een straffe bries, die de vervaarlijke, blanke wolkenstapels met bijna onmerkbare schokjes langs het diepe blauw schoof. Ik had instinctmatig de hoogten gezocht, en zat er met de beschutting van het donkere woud achter mij en het wijde laagland panorama, waarvan voor het eerst de donkere nevels waren verdwenen, voor mij open.

Het was een diep en wijd prospect, dat overzichtelijk als een landkaart zich beneden uitstrekte, en daarboven was de eindelooze hemel, waarin de

wolkenmassa's zweefden. Achter het woud verrijzend, kwamen ze, in snelle opvolging aandrijven en zonken, steeds langzamer naar de kim, waarop ze schenen te rusten. Daar vormden ze fantastische marmer-rotslandschappen, mijlen en mijlen diep, waarheen de droomerige geest uitging, om er te spelemeien in de geheimzinnige spelonken, en de hoogste, ronde kruinen te bestijgen, vrij ademend in den omgevenden hemel. Soms ook trok een grijze, minder dichte wolk sneeuwend voorbij, en dan werd het luchteblauw achter de vlokken door de streperig vallende bui getroebeld, en werd een dunne, slepende sluier vóor de scherp begrensde, verblindend witte koppen getrokken en liet daaraan de bizonderheden van plastiek herkennen: de prachtige ,geleidelijke ommegangen, de diepe gletscherscheuren in die onbegrijpelijke materie van losgestapelde droog bevrozen schuimvlokken, de rotspunten slechts aangegeven door een gedeeltelijken lichtomtrek, de transparante, koele slagschaduwen.

Ik vergat waar ik was, mijn verleden, mijn identiteit in dit beschouwend ondergáán. Mijn verbeelding doordrong ook het ongeziene met dit nieuw gevonden element van louterende bestendigheid en toonde mij de machtige aarde, wentelend in de zonverlichte hemelruimte, en den cirkelgang der jaargetijden, den groei der gewassen, duizend physi-

sche en chemische processen rondom aan het werk, tot mijn wezen baadde in zeeën van weemoedig-heerlijke verlangens, die boven beschrijving zijn. Kinderlijk grijpen scheen het naar de onbereikbare, blauwe lucht, en de gedachten hielden op, vervluchtigend tot gelukzalige gevoelens.

15 Maart. Ik had het bovenstaande gisteravond opgeschreven toen pas het heerlijkste van den gezegenden dag kwam. Ik schoof het raam hoog op en ging in de vensterbank zitten. Een zoele wind kwam binnen in flauwe vleugjes, die heel even de lange gordijnplooien verschikten, en op den wind kwamen de lang ontbeerde lentegeuren der ontwakende landen, hoopvolle tijdingen van verre gedragen in het warmlichte vertrekje. De omtrekken der boomen waren tegen den sterrenhemel nog te onderkennen. Jupiter glansde in zacht uitwasemend licht en naast de heldere Orionsterren, fonkelde Sirius vochtig trillend, als de zon weerkaatst in den windbewogen dauwdrop. En de milde tranen kwamen om het onzaggelijk geluk, dat de diepste, onbegrepen eigen verlangens bevredigt.

22 Maart. Vanmorgen herinnerde ik mij plotseling een kleine gebeurtenis uit mijn kindertijd. Ik snakte altijd naar de lente en naar buiten, en

wanneer de Paaschvacantie nog zoo eindeloos ver leek, probeerde ik met het lezen over plantkunde en het teekenen van bloemen (crocus, hyacinth en lelietjes-der-dalen, die ik op de bloemmarkt kocht,) den tijd vooruit te loopen. Eens op een morgen in Maart was ik voor het ontbijt uitgegaan. Het was nog vroeg, maar reeds volle dag. De hemel was grijs, en het had juist opgehouden met regenen. Niemand liep in de nauwe straten. Gordijnen waren hier en daar nog neer en witte blinden gesloten achter wit raamwerk. Dat maakte de saaie stemming als van Zondagmorgens. Maar ik was nog niet klaar wakker en de uiterlijke dingen werkten nog slechts zwak op mij in. Ook van binnen was het grijs en mat en stil, doch niet somber. Het voelde, of het kind zich moe geschreid en onderworpen had. Toen klonk opeens, te midden van het druk en zinloos gezwetter der musschen, de merelroep fijn en klankvol, en met een huivering van geluk luisterde ik, stilstaande. De winter was voorbij en het ergste geleden.

Aan dien morgen moest ik denken, toen ik zoo net de merel in de beuken hoorde.

Ik heb een goeden dag gehad. De tuinmansbaas met wien ik tegenwoordig op goeden voet ben, had mij gevraagd zijn bloeiende abrikozen te komen zien. Hij en de vrouw ontvingen mij in de „mooie kamer", waar ze op hun kousen binnen gingen,

zoodat ik mij schaamde over mijn modderschoenen. Zij gaven mij koffie, en terwijl wij rustig zaten te praten, moest ik mijn stemming weer ontleden. Dat is mijn noodlot. De behaaglijkheid binnen kwam van dat zindelijk interieur, het helder glaswerk en porselein, de blinkende spiegels en het zorgvuldig gepolitoerde, solide buffet.

Toen de koffie op was en ik een plaat bekeken had van „Eens Christen Reize naar de Eeuwigheid", gingen wij naar de abrikozen. Achter den grasrand van het breede pad bloeiden polletjes leukoien, druifhyacinth en auricula's. Mogelijk beteekenen die namen niets voor een ander, (ofschoon ik altijd heb geloofd, dat ook onze fijnste aandoeningen beantwoorden aan iets objectiefs in de uiterlijke wereld, al kan een ieder ze niet waarnemen.) In het midden van een bed van jonge spinazie stonden drie stamboomen. De tronken waren gekalkt en bleek en verstard rezen ze op, als machtige koraalgroepen van den zeebodem, en aan die dorre, schijndoode, witte takken, ontbloeiden de teere witte bloesems, wit op wit, dicht opeengepakt en sappig levend. Een visioen van blankheid. Ik dacht met genoegen in dit kleurenschema aan de oranje vrucht, die ze zouden voortbrengen.

26 Maart. De zon scheen door de kale beukenlaan, en maakte een ingewikkeld schaduwnetmo-

tief op den straatweg. De hoogste twijgjes wierpen een nauwelijks ontwaarde marmering, en daarop lagen de steeds scherper omtrokken en donkerder aderingen der meer nabije takken. Door de laan reed een schimmel aan, en de geappelde, gelige zonneplekken vlogen op tegen paard en ruiter. Tusschen de boomen zag ik het waasblauwe verschiet, waarin het emeroud der weiden zich mengde.

Het begint nu echt lente te worden. Ik zal spoedig mooiere dingen hebben, dan de hazelaarskatjes, om mijn liefde aan op te hangen. Een warme dag, vandaag. Ik zag een musch met een stroohalm wegvliegen, die gaat zijn nest maken.

Wat is toch de charme van den crocus? Is het alleen de mooie kelkvorm of de tegenstelling der sterke kleuren, het saffraan-oranje tegen teer violet? Of de zijige glans der vochtig-stroeve, sappig-veerkrachtige blaadjes. De bijen hadden hun eersten, drukken dag. Ik heb ze aandachtig bekeken, als ze ongeduldig, kopvoorwaarts in de bloemen doken of met de loom neerhangende, zwaarbeladen pootjes kwamen aanvliegen. Het harige onderlijf met de matte glimlichten lijkt zelf wel een bloemonderdeel; het is zoo week, vol en glimmend als de vrucht van een fuchsia.

2 April. De lente-stemming was er nog, toen ik vanmorgen uitging op een lange wandeling naar

de lager gelegen beukenbosschen, waardoor het water van de heuvels in beken naar de rivier stroomt. Het is daar een heerlijk land, en ik ben opgetogen geweest, want de vroege bloemen bloeien al.

Ik heb rustig tegen een boom geleund gezeten en naast mij vloeide een beekje met kleine plenssende en klokkende geluiden tusschen doorweekte oevers. De glazen ribbels van de oppervlakte maakten verwrongen beelden van de bruine en zwarte, propere keisteentjes op den bodem. Het fijne zand danste achter een toevallig dammetje van een gevallen tak, waartegen zich dor blad had vastgezet. Maar verder op, waar het tusschen de wilgestruiken vloeide, kaatste het watertje in schulpjes het blauw van den hemel. Daar bloeiden de bleekgele sleutelbloemen en de anemonen, witte sterren, het hartje naar de zon gekeerd, hoog op de teere stengels, boven velden van diepingesneden blaadjes, dicht aaneen gelegd.

4 April. Ik wil vandaag gedachten opteekenen, die de laatste weken in mijn hoofd vorm hebben aangenomen.

God is noodzakelijk, onbegrijpelijk, oneindig boven eenige menschelijke voorstelling. Terecht heet het in „De kleine Johannes", dat wij het antwoord op de vraag: Wat is God? zouden verstaan

„als een aardworm de muziek der sterren". Te zeggen, dat God onze vader is, beteekent kleine menschelijke begrippen brengen in het Onnoembare. Ik voel het als schending. Te zeggen, dat ik God lief heb, wekt in mij een soort van wrevel, maar mijn gansche leven is één groot, blind verlangen naar den Volstrekten. Iedere nadering voor een oogenblik zelfs, maakt onuitsprekelijk gelukkig. Het uiterste, wat wij kunnen zeggen, is dat God i s. Dat is de gouden achtergrond van ons bestaan.

Dat is de heerlijkheid en de droefenis tevens, dat wij God niet denken kunnen. Konden wij het, dan voelden wij niet die vereering. Evenwel, — nu wij niets hebben dan de emotie, — hetzij dat heerlijk, smartelijk verlangen, of de serene vreugd, door aardsche uiterlijkheid verwekt, — ontbreekt ons ook een middel om onze donkere uren licht te geven. Slechts herinneringen hebben we van de ontroering, en die dikwijls nog zwak.

Godsdienstige p l i c h t e n bestaan niet, tenminste niet, wanneer wij het woord plicht in den gebruikelijken zin van corvée opvatten. Alles, wat iets met godsvrucht heeft uit te staan, is de grootste heerlijkheid op aarde. Ons geheele leven, wanneer het goed is, moet zijn een streven om in goedheid, schoonheid, rechtvaardigheid, liefde en wijsheid te naderen tot den Aleenigen.

Maar wat wij doen, moeten wij doen uit liefde

en inzicht, dat het heerlijk is, niet uit angst voor levensverantwoording.

Ik heb grooten eerbied voor een leven als dat van Cromwell: groot in de daad en groot in gebed. Ik heb laatst weer geprobeerd te bidden, maar ik kan niet. Ik begrijp niet waarom niet. Is het dat storend zelf-bewust-zijn? Het leek spokig praten tegen de leegte, zooals ijlenden of waanzinnigen doen. De woorden leken klein menschelijk en ontoereikend, ontwijdend bijna, en ik stond op in hevige ontroering.

6 April. In wat tegenwoordig geroemd wordt als het beste wat de wereld geven kan, in kunst, literatuur, muziek en voordracht heb ik altijd weinig pleizier gehad. Louter schoonheid in natuur en menschenwerk bevredigt mij niet. Ik vraag naar wijding, stichting. Daarom heb ik de concertzaal en den schouwburg altijd gemeden. Ik moet de kunst hebben alleen en stil voor mij. Geen profane mag er bij komen. Het is alles te heilig. Ik voel mij eenzaam met God.

Het leven, — ik heb het reeds als kind beseft, — behoort voor mij contemplatief te zijn. Er zijn twee groote elementen in het Al: de wereldziel en de mijne. Al de rest is onbelangrijk. Ik, staande midden in dit grenzenloos Geheel, voel mij als een reiziger, die het alles belangstellend aanziet en

onderzoekt met bewondering, maar het raakt hem niet. Ook met de menschen voel ik mij niet verwant. Ik aanzie, als van een hoogte, hun bestaan, dat mij vreemd en doelloos schijnt. Het geheele, reuzige samenstel der tegenwoordige maatschappij kan in gedachten worden teruggebracht tot de meest primitieve nooden, en heeft geen dieper zin dan die. Zoo voel ik, Caucasiër het. Een Indiër zou zeggen: het is allemaal Maya, — de Schijn. Een, die het zoo begrijpt, zal zich niet bedroeven over een dag zonder arbeid, wanneer het hart niet tot arbeiden drong. Ik moet éénheid en continuïteit voelen in mijn leven. Ik bedenk met welbehagen de onveranderlijkheid, het steeds zichzelf blijven van mijn Opperste wezen ten spijt van het gisten en werken van de lagere zielselementen. Maar ook dat kleingoed moet zich scharen en stil zijn. Vandaar mijn vlucht uit het levensgedrang, mijn angst voor volle dagen, voor passie, die de bewustheid van mijn essentieele eenheid verstoort. Wie kan groeien en met vrucht werken, wanneer zich aanhoudend nieuwe grillen en verlangens, die niet in de heilige Diepte wortelen, opdringen?

En ik vraag alomtegenwoordigheid tegen de insluiting door materie. De geest, die alles wil omvatten, mag niet door een schijn beperkt worden. Ik wil alles in eens.

Vandaar het plezier van een snellen autorit, die

de indrukken in een oogenblik schijnt samen te vatten van panorama-uitzicht, van overzichtelijkheid in intellectueele dingen.

10 Mei. Het weer is in de laatste weken erg onstuimig geweest. Het heeft in het laatst van April zelfs nog gesneeuwd. Van den Meidag had ik mij op grond van oude prenten en balladen, waaruit wij zoo vaak lichtvaardig onze natuurkennis halen, wonderen beloofd, maar met den besten wil heeft mijn fantasie mij niet tegen den bitterguren wind kunnen beschermen, en om twaalf uur heb ik nog vuur aangemaakt.

Maar een paar dagen geleden gebeurde het tegen noentijd, dat het spanscherm van lage, grijze wolken in zijn geheel werd weggeschoven en welvend achter de bosschen zakte, zoodat het zonnig blauw vrij bleef. Dat gaf verademing, of een drukkende zorg was weggenomen. Eensklaps werd het warm, en ik maakte een lange wandeling door de weilanden bij de rivier. De boterbloemen en madelieven stonden bij menigte in het zeer hooge en malsche gras, en overal spikte het hevige blauw van de kleine eereprijs. Het was heerlijk om met de vingers achter het hoofd gestrengeld te liggen opzien. Ik weet niet, wat voor een mystieke herinnering daaraan verbonden is, oud als de wereld en vaag gelukkig als een morgendroom.

Dienzelfden avond rees uit een bed van iriseerenden nevel de maan, rood en geheimzinnig, achter een haag van nog bladerlooze populieren. Toen werd de stemming der natuur samengesteld. Want de zwakke stralen, schoon ternauwernood gezien, verzachtten allerwegen het zwart der schaduwen met grijze schemersuizeling, legden de kantige aanmatiging der zinnenwereld te rusten, in speelsche ironie een wit keisteentje in aanzien heffend boven de schimmen der oude eiken, en wisten icts wonders en teers te maken van het harde, alledaagsche, zooals een enkel jong dichter het kan. Hier was weer het groote mysterie, dat 's nachts in de zwoelgeurende, beschutte boscharcaden onder de innig verstrengelde takken hangt, waar de maanzieke minnaar rondwaart. Het was een van die uitgezochte uren, waarop sprookjes en oude vertelsels waarheid schijnen.

11 Mei. Het is een wonderlijke nacht geworden, een nacht, die paste bij zulk een rijken dag. Ik legde mij voor het hooggeschoven raam te slapen. Maar het feest der natuur was nog in vollen gang, en telkens ontwakend uit lucide droomen en transparanten slaap, verloor ik toch nooit geheel het bewustzijn van hetgeen buiten voorviel. Het werd onmogelijk bij de steeds wisselende diepte van den halfslaap, om de werkelijkheid te onder-

scheiden van de vormsels der overprikkelde fantasie. Ik moest denken aan een nacht lange jaren geleden, toen het ook feest was, een feest van menschen in de verre stad, en troepen zingende pretmakers rondtrekkend door de geïllumineerde straten, en de kleurlicht uitbarstingen van het fluitend en knetterend vuurwerk, het kind in zijn bed hadden doen opschrikken.

13 M e i. Toen ik vanmorgen wakker werd, leek de wereld veranderd, zooals zij lijken kan na een nacht van zware sneeuw: de boomen stonden vol in blad. De kaalheid en onbereikbaarheid der natuur waren verdwenen. In het bosch waren eensklaps de welbekende paden lage en nauwe tunnels geworden, intiem door al het aanvullend loover. De oude doorkijkjes waren versperd, en zware, groene donkerte was tusschen de versierde stammen gekomen. Het scheen een ander land, vol van nieuwe, schoone zaken.

Dit is dan de lente, zoolang ontbeerd, zoo heftig begeerd op grauwe en donkere winterdagen. Zooveel mooier, zoo anders dan de gedroomde.

Maar het wonder, dat geluk zou brengen, dat alle zielsdorst voor altijd zou stillen, — is niet gekomen....

Het is een bittere teleurstelling, want het oogenblik is voorbij, — dat weet ik, — en er is niets ge-

beurd. Wat had moeten gebeuren, wat ik heb gehoopt, weet ik zelf niet, maar deze dag zal worden gevolgd door andere, even mooi en even leeg. Leeg, leeg, dat is het woord! Met schrik heb ik het ontdekt, dat die glasheldere, blauwe hemel leeg en zonder mysterie is, en het wijde land scherp zichtbaar tot den horizon leeg en troosteloos, in vollen zonneschijn en lentepracht. En er is iets spokigs, (iets dat vaag wantrouwig maakt als in koortsdroomen, of wij niet het slachtoffer van een zinsbegoocheling zijn,) in de paradijs-volkomenheid van deze nieuwe natuur, die in haar voldragenheid de fantasie geen spel laat, en geen hoop op de toekomst. De jonge beukenblaren, teer nog en halfdoorzichtig, waren gaaf en vlekkeloos, het lindeloover had van papier geknipt kunnen zijn. De velerhande, opeengedrongen voorjaarskruiden, ongeschonden tot in de fijnste bladkarteltjes en tandjes van versche, groene kleur hadden allen schijn van een verraderlijke nabootsing, een truc van zwarte magie. Een tak met handvormige bladen in het koele, groene donker, onderschepte een bundel zonnestralen op de conventioneele wijze van zoete, Duitsche oleografieën. Zweefvliegen stonden onbeweeglijk, (een barnsteenlijfje in een wolkje van trillende vleugels,) in de open plekken. Een groote kraai met blauwen weerschijn in de glanzende veeren vloog, laag en loom, voor het zon-

doorschenen loover, en opdat er aan natuurgetrouwheid niets zou ontbreken, liepen blauwe en roodbronzen speelgoedkevertjes van gekleurd blik, naar het leek, over de woudpaden.

En nu, dat de avond gekomen is, klaar en kil, voel ik mij als na een treffend afscheid; en de vreeselijke eenzaamheid, het terugsnakken naar een thuis, dat ik niet heb, het blind verdriet, dat mij reeds martelde als kind, dat optrekt uit de diepten bij een melodie of een onschuldig woord, vult mijn bewustzijn. Ik voel mij alleen, verloren in een onmetelijk dood universum, vergeten achtergelaten in de Schepping, die doelloos en onbeheerd voortwerkt na den laatsten Oordeelsdag. En mijn ziel smeekt om verlossing, — om verlossing....

15 Mei. Vandaag heeft mevrouw Locker met dochters, die 's winters in den Haag wonen, het buitengoed betrokken. Een heele gebeurtenis. Een paar dagen geleden kwamen verhuiswagens, en behangers om alles in orde te maken, en heden volgde, tot groote vreugde van mijn vriend, den tuinbaas, de familie met meiden in een volgeladen rijtuig.

Als huurder van haar tuinhuis behoor ik mevrouw wel mijn opwachting te gaan maken, maar ik heb er niet veel zin in. Ik heb nooit van

het „gezellig verkeer" gehouden, maar nu ben ik geheel verwilderd.

18 Mei. Ik ben vandaag „boven", (om met den tuinbaas te spreken,) op bezoek geweest, en het is erg meegevallen. Het was geen vormelijke visite, gelukkig. Ik heb behoorlijk belet laten vragen, maar mevrouw Locker, die blijkbaar al wat van mijn zwakheden gehoord zal hebben, liet mij 's avonds op de thee komen, — tot mijn groote verluchting.

Zij is een Hollandsche dame op leeftijd, en precies als alle Hollandsche dames op leeftijd. Ietwat corpulent, goedhartig, welbespraakt en liberaal. Een van die menschen, welke men na vijf minuten praten, meent jarenlang gekend te hebben, omdat ze de voortzetting zijn van vele andere kennissen. De oudste dochter heet Carry, heeft zwart haar en „doet aan" muziek. Zij is verloofd met een schilder. De jongste dochter heet Laura, heeft rood haar, en bedrijft sport. De familie interesseerde mij maar matig, en terug te zijn in de wereld beviel mij in het eerst geheel niet. Maar het huis is prachtig. Ik ben ontvangen in een groote kamer met stemmige gobelins boven een rijk gebeeldhouwde lambrizeering van donker eikenhout. Door de open vensterdeuren kwam de geur van seringen en muurbloemen binnen, en terwijl wij praatten, kroop de zon op naar de toppen van het zwaar geboomte,

waarachter het lage land met de rivier open lag, rozig romantisch door het late licht, dat ik altijd associeer met de Rijngedichten van Heine. Binnen rook het naar lieve-vrouwen-bedstroo, waarvan bossen in vazen op een laag tafeltje stonden. Groote tuilen meidoorn waren op den breeden schoorsteenmantel gezet en toen het donkerde, werden de kaarsen van kandelabers aangestoken. De zachte, nimbus omgloorde vlammen, zoo stil en spiritueel werden in het donker van den spiegel weerkaatst. Hun blanke, rijpe licht ontstak, en louterde, het kardinaalrood der puilende bloemklompen tot een onvergetelijk kleurwonder, waarvan de herinnering, (dat weet ik,) de belendende dagen zal doortrekken, als de geur van een bloem de bladen van een geliefkoosd boek, waartusschen zij is gelegd.

Vreemd! Nu ik weer terug ben in mijn eenzaamheid bemerk ik een vaag verlangen terug naar de huiselijkheid, en het gepraat en bewegen van vrouwen om mij heen.

20 Mei. Een van de witte dagen van mijn leven. Na het ontbijt ging ik er op uit met brood en melk, en zwaar bepakt met mijn schilderboel. Ik werk aan een studie van beukenboomen in een klein dal, evenwijdig aan den hollen weg, die naar de sprengen loopt. Het was er weer heerlijk.

Ik zat opgewekt en vrij van alle banden te schilderen, toen tegen elf uur Laura Locker, die naar gewoonte, door de bosschen aan het zwerven was, mij toevallig zag werken en een praatje kwam maken. Zij ging rustig en zonder plichtplegingen naast mij zitten op den moswal, en spoedig waren wij, als oude vrienden, aan het boomen en badineeren. Zij schijnt een heel sympathiek meisje te zijn: open en eerlijk, met veel meegevoel voor anderen en zonder eenige vormelijke stijfheid. Een, die zich heel oppervlakkig voordoet, maar die in waarheid genoeg ideeën en gemoed heeft. Verstandig, en toch spontaan. Gezond en krachtig, vroolijk en onbekommerd. Veel temperament, dat zich kieschkeurig uit. Zij zou een man schitterende daden kunnen laten doen, als ze het de moeite waard vond.

De verschijning is niet imponeerend: een klein meiske met een simpel, wit bloesje en een zware wrong rood haar onder een matelot. Maar, de bewegingen waren lenig en krachtig en het lijf leek soepel en blijkbaar geoefend. Neen, zij is niet de eerste de beste.

Terwijl ik werkte na haar vertrek, moest ik ons geheele gesprek weer opbouwen, en het werd zomer in mijn hart, en ik schilderde, zooals ik nooit heb geschilderd.

29 Mei. Den geheelen dag, evenals eergisteren,

aan mijn boomen in de vallei geschilderd; en erg moe thuis gekomen. Het weer begon mooi, maar het werd drukkend en er viel regen juist, toen ik ging oppakken tegen half vijf. Je krijgt zoo'n gevoel van intimiteit met de natuur als je den heelen dag buiten bent. Een roodborstje ging op mijn veldezel zitten, en twee muizen, vlak bij mij, joegen het eene holletje in en het andere uit door den bemosten wal, waarop ik zat, en die blijkbaar geheel doortunneld is.

Tegen twaalven kwam Laura Locker weer praten. Wij begrijpen elkaar heel goed en zijn beste vrienden geworden, maar van verliefdheid is geen sprake. Wij gaan om met open oogen en gesloten harten. De karakterschets van de vorige week is juist genoeg, voor zoover zij reikt, maar ze reikt niet ver. Laura is een diep-innerlijke natuur, een zeer zeldzame, zeer nobele vrouw. Zij heeft mij weer de heerlijkheid van een braaf en hoog leven doen zien. Zij is juist de prikkel van buiten, dien ik noodig had. Onder haar invloed heb ik mijzelf eens duchtig onder handen genomen, om onafhankelijker en deugdzamer te worden. Het zijn allemaal kleine dingen, die ik doe, maar die zijn zoo oneindig veel moeilijker dan een schitterende openbare daad, zooals zij zei.

30 Mei. Ik weet niet meer, hoe het gesprek met

Laura precies liep, maar ik kreeg opeens den indruk, dat ze eigenlijk weinig om mij geeft, dat wij heel ver van elkaar staan. Ik weet niet, of het waar is, en het doet er ook niet veel toe; het belangrijke is de stemming, die volgde. Ik zou wel gek zijn, als ik dacht, dat ze van mij houden kon, en toch, toen ik dat helder besefte, was ik bitter teleurgesteld. Ik begreep, hoezeer mijn diepere wezen bij deze verhouding der twee korte weken in het spel geweest is. Zeker, ik merkte het pas, toen ik scheen verloren te hebben, wat ik nooit heb bezeten. God, wat moet mijn ziel toch een behoefte hebben aan wat liefde, wanneer ik telkens en telkens weer mijzelf bedrieg met een schijnbeeld! Ik was vanmiddag rampzalig en bitter in mijn hart. Toch is het zoo beter. Zij is veel te goed voor mij. Bovendien wat is er aan mij, waar een vrouw om zou kunnen geven? Ik ben krachteloos, weifelend, zonder een sprankje van wat nobels en verhevens.

En zoo is ook weer deze schoone geschiedenis ten einde, — een les te meer voor mij, wien geen lessen wijzer maken. Maar de verlatenheid en hopeloosheid van mijn leven zijn zwaar te dragen.

31 Mei. Na het eten in het dorp (ik ga er tegenwoordig op de fiets naar toe,) kwam ik Laura en Carry tegen, die mij meenamen. De laan was prach-

tig, met zonnebrons even getipt op de benedenstammen van den donkeren, hoogen tunnel. De koelte, het licht, de hooge welving en de vrije jacht daaronder, waren onbeschrijfelijk. Ik was roekeloos en vloog en week uit en zwenkte; een ongeluk was niet mogelijk geweest, zoo waaksch en sterk levend was ik. En niet moe, — in 't minst niet moe. Ik bracht de meisjes thuis, en mevrouw vroeg mij voor morgen ten eten om Theo, den schilder te ontmoeten, die met Carry verloofd is. Ik kom haast onmerkbaar weder onder de menschen, en leef in een soort van opwinding, bedwelming. Wat een rijk voorjaar is dit. Ik ben er zeer dankbaar voor.

1 Juni. Ik was weer vroeg op het pad om te gaan schilderen. Het weer was zeer heet en de lucht vochtig en drukkend na de donderbui van vannacht. De muggen plaagden, maar ik werkte steady. De invloed van Laura is zeer merkbaar. Ik word flinker, werkzamer, krijg meer durf en onderneming. Toch ben ik niet verliefd, zeker niet, maar dankbaar voor wat genegenheid, en voor den prikkel tot werken en tot hooger leven. Ik ben heel opgewekt en luchtig tegenwoordig. Het leven heeft weer bekoring. Ik leef mij uit, ben vlot en vief en vrij, en zit den heelen dag buiten. Wat een verschil met de zenuwzieke depressie van het vorige jaar.

De routine is weg, en alles is vrijheid. Ik wil niet denken aan wat volgen moet, maar leven in het oogenblik.

's Middags getennist. Waar dat vrouwvolk mij al niet toe krijgt! En toen gingen wij theedrinken in den boomgaard. Daar vlak bij is een heel oude muur van verweerde, spikkelige baksteen, massief als een vestingwal, en gevlekt met elkaar overdekkende gele en grijze korstmosrozetten; plokjes margrieten en spichtige grassen groeien boven op en uit de leege voegen. Een oude, bizar verwrongen pruimeboom met traanpegels van helder doorzichtige, gele hars hangt er scheef, boven een poel van stilstaand water, in de diepte door algen matrood gekleurd, en gedeeltelijk overdekt met een vlies van kroos. Ik houd van die plek, ze werkt op mijn verbeelding. Wie weet, is daar iets romantisch gebeurd, waarvan het beeld zichtbaar voor Zondagskinderen, nog op die plaats bewaard wordt; want ik moet er steeds denken aan de tooneeldichters uit den tijd van Shakespeare.

Mevrouw Locker, aan wie niets romantisch is, zat achter de theetafel onder de oude, bemoste vruchtboomen, en de meisjes, lichte, zongevlekte figuurtjes, vielen neer in lage leunstoelen van mandewerk. De beroemde Theo verscheen wat later, en ik ben zelden zoo prettig verrast geweest. Ik had gedacht een geaffecteerden Hagenaar te zullen

ontmoeten met slappe, witte handen en lang sluikhaar, en kunsttheorieën. Maar een wezen, dat meer mijn voorstelling van een jongen halfgod benadert, heb ik nooit gezien, en dat wel ten spijt van een modisch pak van wit, soepel flanel en een smeer Casselsche aarde op zijn rechterwang. De manier, waarop hij aankwam, was op zijn zachts gezegd, ongewoon. Carry onderbrak een verhandeling van mij door te roepen:

„Daar heb je Theo."

In den groenen doorkijk tusschen de vruchtboomen naderde een ruiter, een witte figuur, scherp van omtrek, op een wit paard, dat de fijne pootjes met de lenige, onderste gewrichten beurtelings uitwierp en weer gaarde tot den sprong. Een stilte viel op de kleine groep. Ik keek met verbazing naar de zeldzame verschijning, die snel naderde in krachtscherpen, gemakkelijken galop. De teergerande zonneplekken, die dien middag haast onmerkbaar over den mosvloer waren voortgekropen, sprongen op tegen ros en rijder, en glipten smijdig over de welvende oppervlakken. Duidelijker werd de rhythmische hoevendrieslag, gesmoord dreunend in den zodenbodem, en het snorkproesten van het kopschuddende dier kwam over.

„Hij zal ons toch, hoop ik, niet omverrijden", riep mevrouw Locker. Maar er was geen nood. De

galop bezadigde tot een korten draf, en de draf werd tot een onwilligen stap gedwongen.

Bloot den zwarten krulkop, de beenen in onwrikbaren greep om de flanken van den stoeren hengst, en het ranke bovenlijf wiegend en deinend bij elken paardetred kwam Theo aangereden, klein lijkend daar, hoog gezeten op het machtige dier. Met een luchtigen opzwiep van zijn rijzweep groette hij lachend ons gezelschap, terwijl hij met de teugelhand inhield, dat zich de spierverdeelde hals onder den manenval moest krommen naar zijn wil. Nu zat hij rijzig rechtop met de karwats op de dij geplant, en den glorieroes van het rennen nog in zijn gezicht, als een jong veldheer; en de eerste indruk was die van kracht, van tintelend, kloppend leven, dat op uitbreken stond in roekelooze, wilde daden, maar getemperd en verzoet door een ver-af-heid in de droomersoogen. Gevoelens van bewondering en plotselinge broederschap gingen van mij naar hem uit, terwijl hij daar achteloos op het onrustige, sterke dier zat, dat zich wendde en zijwaarts-uit danste, en telkens den bek met de groen-beschuimde ivoortanden onder de hooggetrokken bovenlip naar het gras boog.

„Je hebt het er dus werkelijk heelhuids afgebracht", zei mevrouw, die een verklaring blijkbaar noodig vond. „Stel je voor iemand, die liever een fokpaard rijdt, dan een volbloed!"

De godenlach doorlichtte het zonbruine gezicht met de volle, roode wangen.

„Ik heb een heerlijken middag gehad", zei Theo, en toen zich met gekraak van lederwerk in den zadel omwendend, de hand op de vochtwarme, gladharige schoft: „Dit is onze buurman?"

Mevrouw stelde ons voor. Laura was opgesprongen en stond, een klein, slank figuurtje, onder den grooten paardekop en liefkoosde onbevreesd het breede voorhoofdsvlak, en den grijzen, zachten snoet.

„Het is maar goed", zei Theo tegen mij, „dat u dadelijk van mijn ontoerekenbaarheid hoort. Dat bespaart verklaringen. Mama hier zou u kunnen vertellen...."

„Daar is geen tijd voor, vrees ik", zei mevrouw. „Vooruit naar binnen, en maak je presentabel. Wij zijn toch al laat. Laura, kind, wees voorzichtig met dat wilde beest."

Dat was de kennismaking.

Aan tafel verscheen de ruiter in een jasje en kuitbroek van bruin fluweel. „Hij is onverbeterlijk", zei Carry, „en wat we ook smeeken, hij is niet te bewegen om een boord aan te doen."

Er was gelukkig geen zweem van vormelijkheid aan het diner. Theo gebruikte zelfs in zijn praten een idioom, dat op het kantje was. Maar hij was

heel onderhoudend. Carry kreeg hem aan het praten over zijn reis naar Italië.

„Met plezier, maar het is over het algemeen niet deftig en niet stichtend, en.... ja, weerlach.... wat moet ik vertellen?"

„Begin bij het begin", zie mevrouw. „Ik houd van method in madness. Hoe kwam je op 't idee, om op reis te gaan?"

„Och, ik lag altijd overhoop met den ouweheer en ik zei op een gegeven moment: atjuutjes, ik smeer 'em. Ik had precies twintig pop in zilver, en een portefeuille met teekeningen. Nu — ik ben geen zakenman, maar ik ging naar Merck, (hij is nu al dood, arme kerel; maakte er zelf een eind aan; Roomsch meisje, ouwelui giftig en zoo....)" hij staarde in gedachte voor zich uit, „(maar een beste vent in zijn tijd, en een knap illustrator, ofschoon ik altijd heb beweerd, dat ie zijn naakt niet kende). Nou: Merck nam de portefeuille mee, ging den boer op en bracht me 's avonds twee honderd pop, — niet kwaad voor een dag werken. De volgenden dag gingen wij op reis. Wij bleven twee dagen in Bazel om de Holbeins, en toen recht door naar de Brera."

„Naar de: hoe-laat-zeg-je?" vroeg Laura.

„Brera; museum."

„O."

„We hadden veertien dagen noodig."

„Heel begrijpelijk", zei mevrouw. „Je had er wel een maand kunnen rondkijken."

„En toen kwam de hotelbeer, zoo lang als je arm. Ik zeg tegen den ober in gekuischt Italiaansch: Allemachtig, zeg ik, wil je het dadelijk hebben, of wachten tot je het krijgt?"

„Hôtelbeer? Waarom niet dadelijk je intrek genomen in een paleis? Die schedelbreuk van jou moet al van ouden datum zijn", zei Laura.

„Excuseer, ik heb het zwak om verklaringen over te slaan. Toen we in Milaan aankwamen, waren we meegegaan met zoo'n meneer met een gouden band om zijn pet, — dat bespaarde conversatie, weet-je. We kregen een salon en slaapkamer op de eerste verdieping, met riant uitzicht op een pomp. We aten aan table d'hôte, en ik lag iederen dag dubbel, omdat Merck probeerde spaghetti te eten op de Italiaansche manier, — het was zoo'n ouwe gek. Nou, die beer kwam, en we konden natuurlijk de helft niet betalen, — 't idée alleen, — en Merck kwam op den lumineuzen inval om er den Hollandschen consul bij te halen. Hij zei: Wat bliksem, daar betalen wij toch belasting voor. Nou, die consul lachte zich een zendeling, toen ik het verhaal deed, maar hij wist den hôtelhouder aan zijn verstand te brengen, dat hij maar tevreden moest wezen met wat wij geven konden. We hielden nog net genoeg over voor de reis naar Florence. O,

Heer, Florence! Ik gaf werelden als ik er weer zat. Ik ruik in eens weer dien oranjebloesem, als ik aan Florence denk. Ik zat den geheelen dag te kopieeren een ding van Carpaccio en een Perugino. En 's avonds als het koel werd, — we hadden een optrekje buiten de stad, tusschen cypressen en oleanders (is het niet poëtisch?) dan gingen wij kijken naar de nachtcactussen; die hebben een geur, zeg! En in de wijngaarden miegelt het van hagedissen en gloeiwormen, daar had die ouwe Merck toch zoo zijn draai in. Dat zou net wat voor jou zijn, prinses, en al die vruchten: olijven en mispels en druiven. Maar je wordt er gek van de muggen."

„Maar hoe kwamen jullie aan geld?" vroeg Carry.

„Geld? Och, we hadden maar zoo'n schijntje noodig. We aten in osteria's; daar is 't goedkoop genoeg, maar ze maken alles met olie klaar, en mijn maag voelde zich altijd ontstemd, het stomme dier, — pardon! We maakten wat teekeningen en verkochten die, en een enkele keer een kopie,.... zoo successievelijk raakte ook ons heele boeltje bij oome Jan,.... o,.... den lommerd, bedoel ik, en eens moest ik een dag in bed blijven, omdat mijn kleeren werden gemaakt. Ten slotte hebben wij een maand geleefd van een emmer met stijfsel, en dat is geen grappie, — om den dood niet. En als er dan weer wat in kas was, jakkerden wij het er

dadelijk weer door; dat vat je. Op een keer hoor ik in eens, dat een draaiorgel voor de deur een serenade van Braga speelt en ik grijp mijn viool en Merck begint te zingen, en die lui van het orgel een pret, jongens, — die Italianen zijn zulke opgewonden standjes! — en zwaaien met hun hoed, en nog 'es overdoen en nog 'es, en Merck kwam op het briljante idee om mee te gaan en op die manier wat te verdienen. Nou, wij mee iederen avond de Arno langs, maar wat wil het ongeluk? Er was een bloemenmeisje, (ongeluk komt altijd door bloemenmeisjes, heb ik opgemerkt,) een pracht van een"....

„Ik geloof", onderbrak mevrouw, die al een poos ongedurig had gekeken, „dat wij hier de onthullingen van je verleden maar moeten eindigen"....

Theo lachte boven zijn geheven wijn-glas. „Zooals u wilt, mama."

„Vertel maar liever wat van je studie daar, en je werk", zei Carry. „Je had het laatst over Tintoretto. Is hij nog altijd de grootste schilder, die ooit geleefd heeft, of wie is het nou?"

Terwijl Theo sprak en met lichten toets doorluchtte, wonder-werkende namen beroerde, rees voor mijn verbeelding, mij vervullend met roerige geestdrift en den alouden, zoeten weemoed, de dierbare wereld van de Italiaansche renaissance. Ik zag de steden met torens en koepels, van uit de rozentuinen, en tusschen myrthehagen op de om-

ringende heuvels, en de bontgedoste bevolking op de zonnige pleinen rond de bronzen ruiterstandbeelden en de fonteinbekkens, en de processie met banieren en wierookvaten statig de breede kathedraaltreden afdalen; ik zag de geharnaste wacht van hellebardiers op de binnenhoven van stroeftrotsche paleizen, en den bleeken geleerde in zijn donkeren studeercel, waar de offerlamp immer brandt voor het borstbeeld van Plato; of de verfijnde hovelingen en edelvrouwen aandachtig in halfkring luisterend naar den gelauwerden dichter, of geschaard om een juist geëindigd schilderstuk of een opgegraven marmer-torso; den verstrooiden alchymist in zijn overvolle, fantastische werkplaats, en de geestenbezweringen op nachtelijke kerkhoven. Wat mengde zich al niet dooreen: de oudgrieksche mythe met den dauw van den morgen der tijden, nog perelend op de gestalten van halfgod en fabeldier, en de extatische droomgezichten van christelijke heiligen en martelaren; de eerzuchtige veroveringsplannen van veldheeren en vorsten, de wijdwillende, rhapsodische fantasieën der kunstenaars, de wonderbare kennis der nieuwe werelden, pas geopend voor het menschelijk gezicht; de romantische en ridderlijke liefdesavonturen met gewaagde ontvoeringen, samenzweringen en sluipmoorden. Heisa, dat was nog eens leven!

Wij bleven na het dessert niet aan tafel zitten, maar liepen rookend het terras op en neer. Toen het donker werd, gingen wij naar het salon, waar muziek werd gemaakt. Mevrouw ging aan den vleugel zitten, om Theo te begeleiden, die zijn viool uit de kist genomen had en stemde.

„Wat moet het wezen?" vroeg hij lachend omziende, met den strijkstok losjes tusschen de vingertoppen. De kaarsen maakten een gouden nimbus om zijn donkere krulhoofd.

„Geen moderne muziek", zei Laura beslist.

„Wat zou je zeggen van een Italiaan?" opperde Carry, „dan blijven wij in de sfeer".

„Die aria van Pergolese,.... is dat goed? Toe dan maar". Hij streek op, en de zoele tonen van het hout gleden vast en evenwichtig voor den achtergrond van piano-accoorden. Ik, die in tijden geen muziek gehoord had, was zeer gelukkig. Voor het oogenblik werd de wereld weer het wonderbare universum, dat ik in mijn kindertijd gekend heb, met de geurende bloemen en de raadselachtige sterren. Toen de eenvoudige, diep werkende melodie ten einde was, riep ik om meer. Maar Theo zeide:

„Nee, nee. Ik heb het bal geopend, — nu is de beurt aan de prinses."

Carry boog even, glimlachend, en begon met vormelijke bereidwilligheid dadelijk het voorspel van

een Duitsch lied. Reeds bij de parelende, eerste maten begreep ik, dat ze zeer begaafd was, en haar stem, een volle contralto, scheen mij heerlijker, dan ik er nog één gehoord heb. En terwijl zij zong, — het hoofd wat achterover, met verhoogden blos, en klankboetseerende wangen en lippen, werd ik mij bewust van een vaag gemis, van een groot verlangen. Toen kwam Theo weer aan de beurt.

Luchtig en speelsch was zijn inleiding, maar er volgde een vloeiende, deinende melodie, klagend en week, in gerekte tonen, en die zeiden volkomen al het verlangen, dat ik juist had gevoeld; doch vreugd kwam zich instrengelen en de belofte van overwinning.

Jubelend brak het slot, uitbundig, maar niet stuipig opgevoerd, doch vol beheerschte kracht, en ik trilde van verrukking, terwijl ik luisterde met gesloten oogen. Daarmee was de avond ten einde.

5 Juni. Nadat ik in het dorp gegeten had, bleef ik voor de deur met twee andere gasten nog wat zitten praten en rooken. De avonden zijn zoo heerlijk. Links drijven de lichters de rivier af, die in de diepte ligt achter de oude eiken; vóór ons maakt de zon dalend achter de bosschen een machtige Daubigny.

En terwijl wij zoo zaten te praten, over banale dingen van den dag, begreep ik mijzelf, wist ik, dat

ik Laura lief heb. Het rees op, — een ding buiten mij, — als een zon, en ik was stil en gelukkig.

6 Juni. Weer een van mijn lucide waaknachten. Mijn huisje ligt beschut in de schaduw van het nog jonge loover, maar op het open land, achter het bosch, maakte de maan een tweeden, bleeken dag. Het vee, dat den ganschen nacht bleef loeien, versterkte de illusie, en bracht de pastorale noot. In mijn verbeelding zag ik de beesten rustig herkauwen onder de hooge populieren, schimmig nu in de lauwig grijzende oneindigheid rondom. Het leek een oogenblik, of ik aan mijn slapend lijf was ontstegen, en rondwaarde in het droomenland, dat het „dubbel" is van de waakwereld, maar gesublimeerd; zonder het felle licht en de harde geluiden, zonder zorg en zonde.

De lucht was lauw en ontspannend, en de onvergelijkelijke geur van vogelkers kwam binnen door het open raam.

Ik kon niet slapen, maar in de kussens terugleunend, las ik Homerus, dronk witten wijn, en rookte cigaretten. En toen half in weemoed, half in geluk, mijmerde ik over mijn liefde tot den dageraad.

11 Juni. Wat zal die liefde een prikkel voor mij zijn! Wat heerlijk te mogen werken voor de vrouw,

die je lief hebt, en je werk aan haar op te dragen. Dat heb ik altijd zoo gewenscht.

Ik ben tegenwoordig bijna den heelen dag „boven". Er logeeren nu vele gasten, van beide geslachten en allerlei leeftijd. De voornaamste zijn: een sympathieke candidaat in de medicijnen, tevens athleet, genaamd Anton van Raalte, een ondraaglijke cadet in zijn laatste jaar met de gebruikelijke aankleve van airs, met name Bertus Ingenhoes, een Amsterdamsch jurist, Herman Bosscha, dien ik verdenk verliefd te zijn op Laura, en die erg superieur tegen mij doet, twee meisjes studenten, ook uit Amsterdam, Lize van Hasselt, die Nederlandsche letteren studeert en „France" Ligtenberg, biologe. Voorts verscheidene figuranten op leeftijd, en „dagjesmenschen".

13 Juni. In een zwak oogenblik heb ik mijn vrijheid prijs gegeven, — natuurlijk om nog meer bij mijn lief te zijn, (en wij zijn zooveel samen als maar mogelijk is). Mevrouw Locker heeft mij dringend gevraagd om de rest van den zomer „boven" te komen logeeren. Vandaag slaap ik voor het laatst in mijn geliefd tuinhuis.

16 Juni. Theo had een nieuw vermaak voor den avond bedacht: men zou gaan spelevaren op de rivier.

In een groote wherry dreven wij stroomafwaarts tusschen de vlakke weilanden. Naar het noorden glooide het land in breede aanzwelling tot de heiheuvels.

Het was een avond, zooals Juni er geen twee geeft; een enkel uur van de grootste volkomendheid door het gelukkigste toeval juist gegrepen en genoten. De eerste, koele avondschaduwen hingen in het laagland, maar het witte landhuis op de hoogte, tegen den sober grauw-blauwen nacht, opwazend van de oosterkimme, weerkaatste nog licht, het kostbaarst laatste roze, dat niet van de zon, maar van den ontgloeiden hemel komt. Het drong door den ijlen mist, die rondom al het landschap vervaagde en dempte, (behalve de blinkende, scherp omtrokken gevel alleen,) en de hoogovertreffende boomen tot doezelige, effenkleurige vakjes terugzette van allergrilligste contour.

Een noot van droomerige verfijning was in de atmosfeer, die koel en vochtig was, en in de vervloeiende tinten van de lucht; en om daar zoo onbekommerd voort te drijven in het midden van het ontzaggelijk natuuramphitheater onder het wijdspannend alopene, gaf iets van de bekoring van kindergepeinzen, en de zachte hoopvolheid van den heiligen dageraad in den achtergrond der gewaarwordingen. Een achtergrond ook, en niet meer, was de natuur, een grootsch décor met gelukkigen

smaak gekozen, en onderworpen aan het weelderig vermaak der menschen. De tafelstemming van jonge en volkomen zorgelooze vreugdigheid, van wijn en vrouwelach, van dartele ledigheid, werd niet in de natuur door ontzag voor het eeuwige tot diepere ontroering opgevoerd. Slechts een zacht neuriënde melancholie kwam op de vleugjes van den zoelen wind.

De boot was versierd met slepende linten en volle guirlanden van bloemen. Dikvachtige Oostersche tapijten hingen over de zijden van den stuurstoel, waar de vrouwen op kussens leunden. Op haar witte avondkleed, en het welvend witte vleesch van armen en halzen lag het gesluierde, mat-kleurige afschijnsel der roode lampions, die sterker gloeiden naarmate de blauwende schemering verdichtte.

Theo zat op een achterbank, met den platten, dunhouten guitaarbodem steunend op de gekruiste knieën, en de lange vingers aan de snaren. Zijn gezicht was omhoog gewend, terwijl hij zich zoekend begeleidde bij het zingen van het eene lied na het andere: een Iersche volksromance, een zwoele chanson van Montmartre, die gelukkig niemand begreep, een Tyroolsche jodel, of het gezang van de minnestreelen aan de Arno-oevers. Of hij nam de buikige mandolien en tinkelde impromptu's, of hij streek een nocturne op zijn viool,

en het water droeg de rijpe tonen ver uit in de stille schemering.

Laura was in een nieuwe stemming, — nieuw voor mij tenminste. Zij luisterde naar het zingen met een flauwen glimlach. De sterke, kleine, witte hand hing achteloos buiten boord, en doopte een roode roos in de rivier, die daar in golfjes tegen kabbelde.

Wat had ik haar lief in dat oogenblik! Wat is het een geluk om zulk een sterke en verheven natuur, zelfs in stilte en zonder zekerheid van beantwoording, lief te hebben. Haar bijzijn gaf onderscheiding en waardigheid aan ons lichtzinnig vermaak. Door haar schond de zang en het welige licht niet de wijding van den komenden nacht.

Steeds verder dreef de boot, en het avondland schoof langzaam voorbij, en het leven leek één lange zomerdag, die in verfijnde genieting, ietwat kwijnend, doorgedroomd zou worden.

Anton had met een paar anderen een kleine verrassing voorbereid. Toen wij de laatste kribbe in de rivierbocht naderden, werd daar eensklaps Bengaalsch vuurwerk afgestoken. Streperig weerspiegeld door het langs wervelende water, stonden zuiltjes van rood en groen licht een poos op het einde van den dam. De hazelaars en wilgen op den oever, werden bleek en grel verlicht, en de kleurige rookwolken, als cumuli dicht en buikig op-

zwellend, verdunden tot een bovenzwevende nevelbank van kruitdamp, die wijd in het rond de lichtflikkeringen terugkaatste. En telkens staken de kleine, zwarte kereltjes meer moois af: vonken sproeiende draaizonnen, onstuimig dooreenkrioelende lichtslangen en fluitende vuurpijlen, die neervielen als luchterkronen en kleursterren, uit één punt neerhangend aan kronkelende rookdraden.

Ten slotte kwamen de lichten van den landingssteiger in het zicht, en daar gingen wij aan wal. De groote auto stond klaar en bracht ons allemaal naar huis, behalve Theo, die alleen over de heuvels terug wilde wandelen.

18 Juni. De liefde heeft een verwonderlijken invloed op mij. Ik ben een beter en ijveriger mensch geworden, met meer belangstelling en zorg voor anderen. Maar ook lichamelijk, ben ik de oude niet meer. Ik voel mij jong en levenslustig, zoo geheel verschillend van den somber peinzenden jongeling uit vroeger tijden. Ik merk een zekere wakkerheid bij mijzelf op, zelfs een ongewone kracht en zekerheid van greep bij het tennissen. En er is een voortdurende inspanning om te trachten mij haar waardig te maken. Ik moet op alle levensmoeilijkheden berekend zijn en de wereld aan kunnen.

Zij is zoo'n ongewone vrouw, zoo'n levensvirtuose. Elke beweging heeft een smijdigheid en

kracht, als van een onbedorven natuurkind uit een Indisch oerwoud. Tegelijkertijd is niemand beter berekend voor de zoo moeilijke praktijk van het leven als zij, die er nooit over praat en nooit over denkt, wed ik. Haar liefde voor dieren, kinders, (voornamelijk die met modderhanden en ongesnoten neuzen,) en een eenvoudige, bijna kinderlijke godsvrucht komen telkens te voorschijn, ten spijt van haar taktiek, — zeker door bittere noodzaak geboden, — om onverschillig te lijken; maar ze heeft een bruusken afkeer van alles, wat naar pose en valsch gevoel, karakterloosheid en zwaarmoed zweemt. Er is meer dan een beetje moed voor noodig om in een kring van jonge menschen, opgegroeid in de vreeze der Tachtigers te verklaren, dat poëzie aanstellerij is, en op te staan onder het „zeggen" van beroemde sonnetten, omdat ze „wee en misselijk" zijn.

„Ik hou van menschen, die wat d o e n in de wereld", zegt ze, en springt op haar fiets, en zweeft, fluitend, de glooiende oprijlaan af, staande op de trappers met wijd gespreide armen; terwijl ik mijn hart vasthoud, dat een steen of een kuiltje ongeluk zal maken.

Ik ben in één bewondering voor zooveel briesige vroolijkheid, en zuiverheid van gevoelsleven en kracht. Er kon geen grooter contrast zijn, dan wij tweeën en toch trekt ze mij, als geen vrouw ooit

gedaan heeft. Ik heb nooit liefgehad als nu.

20 Juni. Aan de ontbijttafel werden, als gewoonlijk, de plannen voor den dag opgemaakt. Er zou een tocht naar de rivier ondernomen worden, waar het goed visschen is, en Theo had in die buurt een paar oude wilgen op het oog, die hij wilde schilderen. Wij namen een kouden lunch mee in de proviandblikken. De morgennevels begonnen op te trekken en de schaduwen verdonkerden, terwijl wij, kniediep, tusschen graspluimen en bloemen, door weiland op weiland waadden.

Bij een zijwatertje, dat kronkelend tusschen lisch en biezen stroomt, groeien fantastische, oude knotwilgen, en daar werd stil gehouden. De forsche loten uit de gespleten, half vermolmde stammen hieven het zilveren loover hoog tegen den blauwen hemel.

Anton en Bertus pasten hun hengels in elkaar, en gingen langzaam het smalle oeverpad langs, naar de rivier. Ik was voorover in het hooge gras aan den waterkant gaan liggen, de kin op de vuist gesteund. Het zachte plenzen van den stroom tegen de waterplanten, en het wrang gezang van den leeuwerik, vreemd dalend van omhoog, was het eenige geluid. Ik genoot, droomerig, van de landelijkheid en de zonnige, wijde stilte. Het was goed om zoo te leven, in de zegeningen van het oogen-

blik en het verleden, en de onopgeloste vraagstukken te vergeten. Tusschen egelskoppen en roze zwanenbloemen door, zag ik in de diepten van het water, in de groenigbruine, doezelige verschieten, even vol van mysterie, — in geleïig wier en rottend loofblad, — als een dennenbosch wen de maan laag staat. Daar lag de gelige zonlichtmarmering op de vette modder, waarin de bronzen, onbeweeglijke snoek nestelde. Een metaalflitsende baars hapte er boven water, naar een zwevende, eierleggende vlieg, en een school stekeltjes, evolueerde tusschen de gelbe pijlkruidstengels.

Ik had „The faithful Shepherdess" meegebracht en lag in de blauwe schaduw te lezen, terwijl Theo al fluitend zijn studie met forsche streken aanzette.

Het werd intusschen zeer warm; en niemand scheen geneigd om weer aan het werk te gaan, toen de eenvoudige maaltijd gebruikt was. Steunend op een elleboog, of de vingers onder het achterhoofd gestrengeld, lagen wij languit te rooken of te druilen, totdat Theo op het denkbeeld kwam om in de rivier te gaan zwemmen, wat algemeen instemming vond.

„Dezen kant uit", zei Theo.

Een weg van klei, gebarsten door de hitte, lag tusschen kort, verschroeid gras. Wijdomme weerstraalden hemel en aarde het strakke, meedoogen-

looze, witte zonlicht. Met knokige heupbotten en puilende ribbenkast lag het vee droomerig te herkauwen in de korte schaduwen van hooge wilgen, of stond tot den buik in de koele modder der moerasplassen. Een kleine koe, met trouwe gazellenoogen, was onder luid gesnuif nabij aan het grazen met het raspig geluid van gras, dat wordt afgerukt.

Vooruit lag een uitgestrekte vlakte, opglooiend naar de woudheuvels, grijsgroen in de verte, en door de vlakte zwierde de rivier in een luchtige lus. Nabij den waterkant stond een haag van populieren, met de opstrevende takken nauw aan de rijzige stammen gesloten, en trillend loover achter golvende lucht, onzeker, fonkelend met duizend vergankelijke lichtstippen, als de zee op een dampigen middag. Een nauwe doorgang tusschen elzestruiken gaf toegang tot een volkomen beschut en beschaduwd strand van gras en fijn rivierzand. Twee pieren van basaltblokken, half overgroeid met wier en onkruid, waren daar norsch in de bocht van den stroom uitgebouwd, die plenzend en klokkend om de hoofden walste, en er was lafenis in dat geluid. Daartusschen lag een grijsblauw veld van onbewogen water, waarover scherp-zwenkende zwaluwen scheerden. Stroomafwaarts was het schitterend witte veerhuis met rood pannendak tegen een klomp donkere boomen, en daar achter en

boven, ons vroolijke landhuis op een gazonheuvel.

Groote lichters met bolle zeilen dreven voorbij, en sleepbooten trokken moeizaam een snoer van hooggeladen hooischuiten. Wij, vieren, in het koeltonig, weldadig lommer, begonnen ons uit te kleeden. Anton was het eerst klaar en zat met zijn krachtige armen om de knieën geslagen naast een ranke scheerling, koelrustig een pijp te rooken, — zijn bleekroze vleesch, de blankste noot van het heele landschap, tegen het donkere struweel. Ik zelf, treuzelend in mijn hemdsmouwen, hield op met het ontrijgen van mijn laars om naar Theo te zien, die zijn zwarte krulkop uit zijn hemd vrijmaakte. Moedernaakt stond hij toen op den dam, als een jeugdige god uit den tijd toen de wereld nog jong was. Het zonlicht scheen recht neer op zijn slanke, welgevormde lijf, dieper van kleur aan armen en beenen en op zijn verbranden, sterken kop met de volle, glimmende wangen. Onder de krachtige kin was een transparante groene slagschaduw, welke scherp het relief van de bespierde halskolom volgde. Zoo stond hij, de machtige tors soepellijnig oprijzend van de kuische, smalle lendenen, een poos lang met de oogen een libel volgend, en toen, met een sprong en woest armengebaar, en een schreeuw als van een kind, dat geen spraak-uiting kan vinden voor zijn blijheid en levenskracht, holde hij door het ondiepe, opspui-

tende water naar den snelvlietenden stroom, waarin hij zich kop voorwaarts wierp, dat het gevlamtongde schuim hoog opspatte. Zijn gezicht kwam hijgend en proestend weer boven, onder het druipende, dichte hoofdhaar, dat hij lachend wegschudde, en met zijn vetglimmende, natte schouders en bultig gespierde armen, werkte hij zich voort, tegen den stroom op, met het gemak van een geoefend zwemmer. Bronzig blauw schemerde het wanstaltig vervormde lijf onder het watervlak, dat lichtribbels kaatste tegen den oranje rimpelnek en het bedroppelde, karmijnroode oor.

Anton ging nu ook te water, en ik volgde met voorzichtige stappen, over het zand met de scherpe steentjes en over de vette modder, die smijdig tusschen de teenen gleed. Het was een zeldzaam genot zoo naakt door het landschap te loopen, en den lauwen wind en de zonnewarmte te voelen aan het ontbloote lijf. Het was, alsof die aanraking met lucht en water eindelijk de verinniging had gebracht met de ondoorgrondelijke machten der natuur, waarnaar ik in donkere aandrift steeds zoo heb gestreefd. En ook ik voelde de kinderlijke vreugde, en genoot van het stoeien met het sterke, koele water, en was trotsch op de kracht mijner leden. Het was heerlijk om in de dichte, weerstrevend-omgevende, maar opbeurende materie sterk te bewegen, en naar de glazige luchtbellen te

kijken, die oprezen uit het ongekende diep. Op den rug drijvend, met roeiende armen en trappende beenen, veilig in het vertrouwde element, dat ik borrelend wegblies van voor den mond, zag ik van tusschen de vochtige wimpers op in den eindeloozen luchttekoepel van zonnig matblauw, waarin ijle wolkjes, als rookpufjes, zweefden. Ja, dit was de zaligheid op aarde, de innigste, lijfelijke gemeenschap met het wijde, zegenrijke Al. En het voelde goed, God, wat was het goed!

Theo was uit het water gekomen en speelde met Shock, zijn terrier, die, met veerkrachtige sprongen der zich telkens strekkende pooten, in wijde kringen om zijn meester holde. En toen begonnen de twee een wedloop met scherpe wendingen over het gras en door het water. Theo rende met opwaarts gerichte kin en gespannen, dikke peeskoorden boven de hielen. Om beurten prikten de ellebogen achteruit, en prachtig leek het contrast van de volle, sterkbeenige borstkas en het weeke, lillende buikvleesch onder de scherp afgeteekende, laagste ribben. En het beest vloog voort met luid, vreugdig blaffen of stond amechtig met uitlollenden tonglap en teruggetrokken, lachende mondhoeken. Ten slotte begon Theo, wiens brooddronkenheid tot het uiterste was gekomen, een wilden, fantastischen dans, tot hij uitgeput op den grond viel en lachend in den zonneschijn lag te hijgen.

Bertus kon niet zwemmen, en moest zich dus tevreden stellen met in het ondiepe water, wat te baden en te plassen, voor zoover zijn begrippen van gepastheid en waardigheid, dat gedoogden. Met gebogen knobbelkamrug, de armen over de borst gekruist, en de handen verwarmend onder de oksels, ging hij, wantrouwig hoogstappend, van pier tot pier, en dook alleen onder als hij dacht, dat wij naar hem keken.

Anton was met rustige volharding het sterk stuwende water, heen en weer, over gezwommen, en lag nu, lang uit, op een elleboog steunend, uit te rusten, en zich te zonnen op de zandige glooiïng van de kribbe. Theo had een sliert glibberig groene wier om zijn hoofd gewonden. Hij stelde een triton voor, en zwom in die hoedanigheid, ten spijt van Bertus' protest naar het bootje van een melkmeisje, dat zich met haar emmers over de rivier zette. Wij zagen hem in den stroom opduiken: een donkeren kop op de zilverbaan. Hij pakte het schuitje, en werkte zich, klampend en klauterend, tot de heupen uit het water. Hij begon een wilden zang, die duidelijk over het water werd aangedragen, maar hij moest van het lachen afbreken. Hij scheen te declameeren, en haar trouw te zweren, en beging honderd buitensporigheden tot het meisje een roeispaan opnam en hem daarmee verdreef.

20 Juni. Ik heb soms oogenblikken van twijfel tegenwoordig. Heeft ze mij lief? Wie kan een vrouw begrijpen? Toch geloof ik, dat de tijd nog niet gekomen is, om het te vragen. Als het „ja" is, zal mijn leven eerst recht beginnen.

28 Juni. Zoo lang ik leef, zal het beeld van deze zonnige Juni-morgens op het tennisveld mij voor den geest staan. Rondom het veld is de donkere, zware schaduw, door de zon geappeld en doormarmerd, en de geur der pijnboomen is zwaar in de lucht. Het felle licht van het vlakke leemveld schijnt onder tegen de lichte bladeren der zilverlinde op, en haar toppen, waar de volle zon ze raakt, zijn klaterend wit als abeelen tegen de diepblauwe lucht. En voor het net bewegen de rappe, behendige figuurtjes in schitterend witte kleeren.

29 Juni. Deze dagen zijn heerlijk. 's Nachts is het gewoonlijk nevelig, en overdag veegt de Oostenwind de zeer blauwe lucht, (bijna wit aan den horizon, en staalgrijs tegen de zon in,) geheel schoon. De wolken zakken, als grijsviolette vlokken, weg achter de westerkim. Het is alles nog zoo frisch en koel 's morgens, als ik zit te wachten op den morgengroet van mijn lief, die als Lili de duiven en de kippen komt voeren. De lucht is vol bizondere geuren, die oude bekenden zijn uit den

kindertijd, en de schaduw van het huis ligt verkort op het grasveld, waar de rozen bloeien in koelkleurig licht. De hooge boomen ruischen, en de vogels zwetteren en zingen onophoudelijk.

2 Juli. Ik heb een wonderlijken middag doorgebracht — in de mangelkamer! De linnenmeid was ziek of uit of zooiets, en Laura viel voor haar in, of het van zelf sprak. Ze zag mij, toen ik toevallig voorbij het hoog geschoven raam liep, en riep mij binnen.

„Ik ben druk vandaag. Ga daar zitten en amuseer me."

Ze zag er uit om.... om.... je zelfbeheersching te verliezen, en dat ik geen ondoordachte dingen gezegd heb, kwam voornamelijk, doordat de naaister op den achtergrond met een schaar schortbanden zat uit te halen, (is dat de vakterm?). De naaister, zooals trouwens het heele personeel tot de tuinjongens toe, zouden zich voor Laura doodvechten, en ik was bang voor die schaar, — niet dat het haarzelf niet toevertrouwd is, om lastige minnaars op een afstand te houden.

Ik kan niet erg onderhoudend geweest zijn. Haar bloes was ontknoopt aan den hals, die, warmlevend, glad en zacht uit de dorre stof loskwam. Zij had haar mouwen opgestroopt, en ik moest kijken naar het spel der spieren van de volle, ronde

armen, en naar de kleine, witte hand, die zoo krachtig den bout greep. Telkens vielen slierten haar over het gezicht, dat door het warme werk aantrekkelijk overvolbloedig was. De scherpomtrokken iris was blauw in het blinkend oogwit der zeer gezonden.

Het ijzer zwierde door de lucht, maar kwam met onbewuste berekening toch juist nog zonder schok op de strijkplank neer, en dan schoof ze het hierheen, daarheen over het heldere linnen met verwonderlijk vaardig draaien der gewrichten aan pols en elleboog. Of ze sprenkelde water, terwijl ze, glimlachend met half geopenden mond en kuiltjes in de wangen, met mij badineerde, en het werk ging zoo zakelijk, vlot en geruischloos, zoo schijnbaar zonder eenige inspanning, dat ik diepen eerbied voelde. Het lijkt gek zoo op papier, maar het is zoo.

Zij sprak véél voor haar doen, en één ding, dat ze quasi achteloos zei, trof mij als dieper bedoeld, dan ze wou doen voorkomen. Ik had haar in het stoeien, met veel inspanning een bonten handdoek weten af te nemen, ofschoon ze zich weerde, of het om haar leven ging.

„Een vrouw wil voelen, dat een man haar meerdere is. Ze moet tegen hem kunnen opzien." Ze strooide er dadelijk grappen overheen, maar ik geloof dat ze op één oogenblik in doodelijken ernst

was, — wat me verontrustte, ik weet niet waarom.

7 Juli. Dit leven kan niet duren, ik weet het. Het is te heerlijk, te verheven, zou ik willen zeggen. Maar de gedachte, dat het einde van deze tweede jeugd niet ver meer kan zijn, verontrust mij niet. Ik ontwaak 's morgens in zonneschijn en volmaakte zorgeloosheid, en ik zweef door den lieven, langen dag in een roes van liefde, schoonheid en luchtigheid.

Om acht uur brengt de knecht thee, scheerwater en schoenen binnen, — een nog nooit gekende weelde. Ik lig in ledigheid van geest te kijken naar het broze porseleinen kopje, waardoor, tegen het licht in, de thee schemert, en naar den damp, die in het zonlicht omhoog kringelt, naar het weerkaatste zonneschijfje, rillend aan de zoldering, en het goudvonk-flitsende melkkannetje van gepolijst metaal, naar de verblijdende, diepe spectrumkleuren, die, gebroken in het geslepen kristalvaasje met suikerklontjes, dwars over de peluwsloop liggen. Ik sta op, met ongewende gretigheid, bespiegeling verlatend voor de genoegelijk onbekende gebeurtenissen van den nog blanken dag. Ik zit met behaaglijke ongehaastheid in de breede vensterbank der open vouwramen. Het ontzaggelijk diepruime landschap buiten is vervuld van jong licht, dat bleek in de morgennevels werkt. Beneden mijn

raam ligt het terras, met vleezige aloë's in geornamenteerde potten, en geschoren laurieren, en jucca's in tobben. Breede trappen dalen naar het uitgestrekte park van oud hout, dat op een heuvelhelling is aangelegd. In de vlakte nog verder en lager ligt de rivierkronkel, blinkend in ijle mist. Een vochtige koelte schijnt op te rijzen van het lage land, en van den boschkant komen geuren van harsig naaldhout en dauwvochte hei.

Dan moet aan kleeden gedacht worden, en het behaagt mij met mijn noodlottig aanpassingsvermogen en historionisme, het voor een poos als de gewichtige zaak te beschouwen, die enkelen uit mijn omgeving er van maken. Speelt iedereen die flauwe comedie in zijn binnenkamer, vraag ik mij af. In de glimmend, witte badkuip staande, met de fijne douchestralen vergruizelend op mijn schouders, ben ik een Romeinsch senator in het tepidarium, en later, gezeten aan de kleedtafel voor den driebladspiegel, verbeeld ik Talleyrand bij zijn levée. Ik scheer mij met groote zorgvuldigheid en maak mijn scheiding met toewijding. Ik mag die weelde wel. Ik heb mijn vreugde aan de verscheidenheid en volledigheid der toiletbenoodigdheden. En bij het dreunen van de ontbijtgong wandel ik de trap af met de vrijmoedigheid, die komt van een uiterlijk, verzorgd tot in kleinigheden.

Ik heb beproefd om mijn geluk te ontleden. Dat is nu eenmaal mijn natuur. Ik wil zoo graag begrijpen in de schuchtere hoop van te kunnen vasthouden.... Neen, het is niet alleen mijn liefde, al werkt die in al het doorleefde. Er is een kinderlijk levensgenieten met een zorgeloozen lach van immer wellende vreugde in kristallijnen sferen, waar mijn loome lichaam schijnt te vervluchtigen. Ik ben in het land van de eeuwige jeugd en de eeuwige lente. Soms komt een vlaag van niet onaangenamen weemoed, soms verliest zich mijn geheele wezen in dichterlijke zwijmeling, maar gewoonlijk is het zware en verwikkelde innerlijk, in verwonderlijk, fijn ingesteld evenwicht.

Mijn liefde, en de eeuwige natuur, en de kunst, — wat speelt er al niet in mijn hoofd!

Ik heb vandaag vruchten geschilderd: druiven en meloen. Wat een rijk gezicht was dat, die zware, volle trossen! De groene, kronkelende stengel werkt zich in tusschen de donkerblauwe kogelbessen, overdekt met een teer grijs waas. Mat glanst het vlies, strak gespannen van het sap, waar het licht roodpaars doorheen schijnt. De gladde meloenschil was omgeven door een garenachtig netweefsel, en door kleine mazen keken oranje en gele vlekjes. Binnen vormen de vleezige ribbelwanden koele, sappige grotten, glinsterend als van uiterst fijn kristalgruizel. Platte, glimmende pitten hangen

er aan fantastische guirlanden, en de geur is nog de geur uit mijn jeugd.

Dat is één van de tonen in het zwaar gevoelsaccoord: het genieten van de schoone uiterlijkheid der dingen. Er zijn altijd bloemen en fazanten en pauwen, en schilderijen en rijk huisraad om naar te kijken, — alles, waarnaar ik zoo heb verlangd en wat mij steeds heeft ontbroken. De rijke patronen en rondende plooien der zware stoffen, kleuren als van Venetiaansch glas en parelmoer en vlindervleugels, het modelee van een vrouwenoor, muziek en lachen, wat is het alles dierbaar! Ik houd van de goede sier der deftige maaltijden, waarbij soms ernstig gesproken wordt over dichters en wijzen, en dan weer geschertst wordt en met het woord gespeeld. Als er dan een spreekt over een kostelijken goudgloed bij Tiziaan, of een zeldzaam witte malvebloem, of een oud-Indische sage, dan zweeft een tastbaar geluk in de kamers. Wij spreken veel over Goethe en Italië. Theo heeft kopieën van Leonardo meegebracht; die hangen nu in het atelier naast vreemde koppen, uit zijn verbeelding geschilderd, en wonderlijke droomlandschappen, en etsen van zwammen, en wanstaltige kalebassen en orchideeën.

Door al die heerlijke en zeldzame zaken, toevallig bijeen in een prachtig landschap, met verwachtingen van Italië als achtergrond, valt het gemakkelijk

de heele wereld te zien als een paradijs, en nameloos heil te verwachten van de eigen toekomst.

Bovenal geniet ik van de spontaniteit, het zich onbekommerd, soms uitbundig uitleven, de zorgelooze dartelheid, die zoo vreemd afsteken tegen de drukkende plichten, het naargeestig gemijmer, de wroeging en zelfmarteling van mijn studentenleven.

Theo zorgt steeds voor afwisseling in de vermaken. Er worden picnics gehouden op de hei, en wij trekken soms 's avonds het bosch in met flakkerende flambouwen en de viool voorop. Op een open plek in het park, omringd door hooge beuken, hebben wij een blijspel opgevoerd voor genoodigden uit den omtrek. Er wordt gezwommen, en getennist, gemusiceerd, gedanst, geflirt, gereden, gewandeld, en het weer blijft maar zonnig en warm.

Als de genoegelijke bedrijvigheid verveelt, ga ik naar de bibliotheek, waar het begeerlijk koel en stil is, en waar niemand mij komt storen. Daar zit ik te lezen in oude dichters en wijsgeeren, of vermijmer doelloos de vluchtige uren. Wat een zomer!

14 Juli. Mijn verjaardag. 's Avonds tuinfeest. Het was een fantastisch gezicht. Het donkere bosch stond onder den bleeken zomernachtshemel met de stille sterren tusschen doffe wolkenstrooken. Van het terras ziet men neer op de kruinen der roman-

tische, oude olmen met hun bizarre struisveertakken, en de heerlijke, krachtige zilverpopulieren. Wat leken de stammen hoog van boven gezien. Tusschen de silhouetten der grofbrokkelige looverklompen brandden ongeziene lantaarns, en van achter en tusschen de takken stonden mistige stralenbundels. Waar het melkige licht viel, waren de glinsterende bladeren van plataan en beuk, en de kroezige accaciafranje grijzig ontkleurd. Giftig groen leek het gazon, en de stamrozen met scherpe, zwarte schaduwen waren van metaal gedreven. De oranje en roode lampen, brandend in de lauwe, vochte atmosfeer, straalden in een nimbus van kleurig licht. En de gasten, in avondkleeding, dansten op het terras, of liepen te minnekoozen tusschen de boomen. Ik moest denken aan beschrijvingen van het Parijsche leven onder het tweede Keizerrijk: een wufte, schoone maskerade, een roes van genot en praal en eerzucht. Zooals hier moet eens het warme licht van de kristallen luchterkronen uit de balzaal op de oude bosschen geschenen hebben, terwijl de wals-muziek de heilige nachtstilte schond.

Ik heb het gevoel, of Laura en ik nooit zoo dicht als vandaag bij elkaar zijn geweest. Wij zaten ver van de anderen op een bank in het donker. Wij waren zoo rustig vertrouwelijk.... Had ik maar gesproken.

20 Juli. Ik heb in lang niet in mijn dagboek geschreven. Ik weet niet waarom. Ik ben niet zoo evenwichtig meer, als ik geweest ben. Soms word ik uit mijn slaap wakker met de vage herinnering aan een booze voorzegging in mijn droom. Misschien is het louter verbeelding. En dan denk ik weer: kan ik wel zoo zeker zijn van Laura? Ik verbeeld mij, dat ze de laatste dagen gereserveerd tegen mij is, en een enkele maal heeft ze me vinnige waarheden gezegd. Maar dan maakt ze het weer goed door heel lief en zorgzaam voor me te zijn. Ben ik te zeker van mijn zaak, en prikkelde haar dat? Of verwacht ze dagelijks de ontknooping, die maar uit blijft? Ik kan niet besluiten om deze gouden onzekerheid te beëindigen, en heb een paar maal de gelegenheid tot spreken laten voorbij gaan. Maar natuurlijk heeft ze me lief, anders heeft ze den geheelen voorzomer roekeloos spel gespeeld, en ze is immers de eerlijkheid en openheid zelf?

Vreemde bijgeloovigheden spruiten uit dezen romantischen hartstocht. Ik ben blij als een kind, wanneer ik een klaverviertje, een dubbele korenaar, een takje witte hei vind. Er is een ster in „de Adelaar", die ik op een of andere ondoorgrondelijke wijze met mijn liefde verbonden waan. Als die maar helder straalt, beloof ik mij wonderen van geluk.

Leiden, 4 September. Het is een goed teeken, dat ik weer ga verlangen naar dagboek houden. Ik ben aan het bezinken. Maar voor ik weer een aanvang maak met mijn aanteekeningen, zal ik in het kort de gebeurtenissen beschrijven sedert dien noodlottigen 26sten Juli. Het kan zijn nut hebben, de feiten koel en vastberaden onder de oogen te zien.

De toestand was onhoudbaar geworden, en ik was uitgegaan om Laura te zeggen, dat ik haar lief had. Ik vond haar bij den muur in den boomgaard. Ze zat in gedachten met een boek op haar schoot, maar sprong op en kwam toeloopen, toen ze mij zag. Ik was erg zenuwachtig, maar beheerscht. Ik kon ternauwernood adem halen, en de zorg en spanning moet op mijn gezicht hebben gestaan, want ik zag ontredderden schrik op het hare, toen ze eensklaps het verwachte oogenblik gekomen wist. Ik zag ook, hoe ze zichzelf met één forschen greep weer meester was.

Het suisde in mijn ooren. Wij, twee, bestonden alleen in een mateloos, leeg heelal. De tijd zelf stond stil in verwachten, hoe dit roekeloos ondernemen verloopen zou.

Ik begon abrupt en aandacht bijna gebiedend, zonder het te bedoelen: zoo overmachtig was de ernst in mijn ziel. Een inleiding was ondraaglijk geweest en taktisch beleid een schending. Ik zei,

wat ik op mijn hart had, zooals ik het had voorbereid, bijna woordelijk. Tegelijkertijd volgde ik een woeste worsteling in mijn binnenste, waar elementen zich hartstochtelijk verzetten tegen mijn verder spreken, dat mogelijk een eind zou maken aan mijn liefdezwijmeling, dat schande en verdriet kon brengen, terwijl andere met geweld voor uiting vochten. En boven de wisselende zegepraal, die in golven door mijn steriele woorden gutste, zweefde mijn geest en maakte gemelijke, spottende aanmerkingen op woordkeus en „maintien".

Laura werd grijs in het gezicht met grauwviolette lippen en donkere randen om haar oogen. Ze leunde tegen den muur, en een oogenblik, dacht ik, dat ze flauw zou vallen. Ze sprak niet en bewoog niet. Had ze het kleinste gebaar van beantwoording, of zelfs van aanmoediging gemaakt, mijn nauw bedwongen liefde had haar overstort. Maar ze zweeg, en het besef, dat ik had verloren, begon te dagen. Het werd stil binnen, en weemoed, hevig als ik die nooit had gevoeld, maar kinderteer, rees rustig en alvervullend.

Het bloed kwam terug in haar gezicht en steeg tot aan de kloppende slapen door woede, die ik toen niet begrijpen kon.

„Als ik trouw", zei ze, bevend en bijna fluisterend, „wil ik een man hebben, die wat gedaan heeft

in de wereld en geen zwakkeling", en ze wandelde weg.

Anton heeft mij later verteld, dat Bertus, die zelf op Laura verliefd heet te zijn, en zeker mij geen goed hart toedraagt, haar dien morgen had geplaagd met haar onbegrijpelijke passie voor „dien vent van niks". Had ik dat destijds geweten, dan zou ik de liefde en eerzucht voor mij hebben begrepen achter dien trotschen, schijnwreeden uitval.

Ik liep naar mijn tuinkoepel, als een, die half slaapt. Het was, of ik al mijn emotiekracht had verbruikt, of een meelijdende engel elke opkomende ontroering en gedachte onmiddellijk zorgvuldig wegwischte. Naïever kan een kind de indrukken van zijn omgeving niet ontvangen dan ik in dat uur. Ik herinner mij, dat ik een tuinjongen tegenkwam en met hem heb gepraat, — het moet volkomen onzin geweest zijn. In mijn kamertje merkte ik met verbazing, dat ik doodmoe en buiten adem was. Ik ging gekleed op bed liggen, en sliep — twee uur.

Nog denk ik niet graag terug aan het ontwaken. Voor ik nog tot helder zelfbesef kwam, voelde ik al een onverklaarden tegenzin in het weerzien van het daglicht, en toen de herinnering terugkwam van wat er tusschen Laura en mij was voorgevallen,.... wat was ik kapot en beschaamd.

Mijn trots kwam mij te hulp. Ik had ten slotte

niets gedaan, waarover ik berouw behoefde te hebben. Er was geen reden voor de vinnige krenking. Ze had in elk geval gedaan, alsof ze veel om mij gaf. En wrok tegen haar en alle menschen flakkerde op. Waarom ben ik ook zoo stom geweest om weer onder de menschen te gaan? Ik had alleen moeten blijven in den hoogen toren van mijn trots.

Ik besloot om den volgenden dag weg te gaan, en een brief, dien ik 's morgens had ontvangen, als voorwendsel te gebruiken. Het middagmaal, de avond en het ontbijt moesten evenwel nog worden doorworsteld. Maar niemand zou wat aan mij merken.

Niemand heeft wat aan mij gemerkt. Ik weet, dat ik mijn rol volmaakt heb gespeeld. Laura was niet zoo goed in de hare, als ik had verwacht. Ze was opvallend distrait, en keek telkens tersluiks naar mij. Ik meen, dat ze na het eten een poging heeft willen doen om met mij te spreken, maar ik stond strak gespannen van trots, en dat heeft haar blijkbaar afgeschrikt.

De avond viel mij natuurlijk lang, en ik was dankbaar, toen ik eindelijk naar mijn kamer kon gaan. Daar zat ik in een leunstoel dof uit te staren in den nacht, die laag en broeiend over het fijnonrustige land lag. Het weerlichtte aan den horizon, en onverklaarbaar ritselden de bladeren in de windstilte. De watervogels krijschten bij de verre

rivier, en ergens was een koe woest aan het loeien. Ik was somber als nooit te voren. Ik scheen al den weedom van de wereld te omvatten in mijn eigen smart. De troosteloosheid van het leven, de onmacht van den mensch, overschaduwden mijn gemoed en ik liet zelfverwijt voortwoekeren, daar ik te mat en te ellendig was om te denken.

Intusschen naderde de bui. Een regen van groote droppen begon te vallen en hield weer op. Maar er kwamen strijdende winden van vele zijden, en de gereefde hemel was in heftige beroering.

Dit leven dus, dit heerlijke, mooie leven van de laatste weken was ook weer op bittere teleurstelling uitgeloopen. Waar toch is geluk en vrede en hechtheid te vinden? En onder het inleidend spel der elementen werd mijn bewustzijn teruggebracht tot een blind tasten, een waanzinnig zoekend opspringen in het vale alledige.

De onderbroken donder was nu zeer nabij, en kwam in droog knallende en krakende slagen, die lang nadreunden, en soms bijna verstorven, weer mompelend opleefden. Bleek lichtte het in de hooge luchtlagen tusschen de wolkcoulissen, wanneer een straal in snelle, roze kronkels van bui tot bui liep, dan waren de voortzwevende, donkere nevelvlokken duidelijk zichtbaar. Plotselinge, felle bliksemaderen takten omlaag in een mist van violet licht. Dat onderbrak grel en hinderlijk telkens de

duisternis, en bracht het uitzicht even in herinnering, compleet tot den regenglimmenden zonnewijzer op het terras. De schaduwvlakken der dingen waren dan wel aan ongewone zijden, en hunne vertrouwde kleuren schenen verziekt tot kil, giftig wit, zoodat het bekende landschap een spokige onwerkelijkheid verkreeg. De regen plensde neer, en de rukwinden scheurden bruisend door de stug schuddende, oude boomen. In het lage land ver over het water brandden hoeven, twee, drie, vier rosse stippen. Het noodweer drong in mijn ziel, en maakte er paniek als van een, die radeloos schichtig om zich uitziet naar het dreigend doodsgevaar, dat hij nabij weet, maar niet ontwaren kan. Het was een nacht van gruwelijke vermoedens. Boven het gieren van den wind, die ramen deed rammelen en luiken klappen, en tusschen de galmende donderschoten klonk een kreet van ver weg over de velden, een hulpgeroep langgerekt en flauw, als van een eenzaam worstelende. De lage struiken steigerden woest als gehalsterde paarden, die wanhopig poogden om te ontkomen aan ondraaglijke martelingen, en het leek mij, wien in het lawaaiende donker hooren en zien bezwaarlijk werd, of een achter mij stond en onverstaanbare vlotte woorden in mijn oor prevelde. Maar schoon mijn geest voortjoeg in radelooze opwinding, toch, — en dat maakte het uur nog duivelscher, — was mijn

lichaam zwaar en onbeweegbaar, als verlamd door een dichte, loome middenstof. Ik zat gevangen in de roerloosheid, den schijndood van een benauwenden koortsdroom. Mijn huig voelde droog als gemsleer, over den schedel was de huid strak gespannen, en achter de ooren en op de bovenlip, biggelden de angstzweetpareltjes in kille straaltjes omlaag.

Ik kan mij niet meer herinneren, hoe lang ik zat, of hoe de betoovering week. Het weer bedaarde wat, en te zeer vermoeid om mij uit te kleeden, bleef ik in den leunstoel druilen.

Na een paar uur van verbrokkelden slaap, werd ik stijf en onbehaaglijk wakker. Het was eerst vijf uur, maar klaarlichte dag. De zon scheen helder, maar geen mensch was nog ontwaakt, en geen bedrijvigheid stoorde nog den diepen vrede der natuur. Het scheen een andere wereld, klaarder en meer bezonken, ernstiger; een plaats voor inkeer en gestild-zijn, na het tobben en de koorts van het dadenleven. Weer dacht ik aan sterven, maar het was niet langer een onstuimig verlangen naar vernietiging, vermengd met walging en ontzetting. De dood was niet meer de verminker en schenner, die waarmerkt met grijnslachverstarring en gebroken oogen. Ik zag hem als de louterende, sublimeerende macht, die het arme, zwoegende lichaam ontspant en liefderijk de trekken gladstrijkt. De

waterdood scheen schoon, het langzaam drijven in den koelen, doorzichtigen stroom, langs riet en waterplanten naar de groote zee.

Ik kleedde mij uit en ging naar bed. Toen ik weer wakker werd, was de hemel grijs betrokken en de lucht vochtig kil. De hoop en verheffing van het vroege morgenuur waren geweken; de wereld was banaal als vanouds. Ik wist het voorzeker: de periode van luchtigheid en geluk was afgesloten, en de zon weer schuil gegaan. In dat oogenblik heb ik de levenswalg gekend, waarover zooveel lichtvaardig wordt geschreven; de werkelijke neiging tot braken bij het terugzien van de regenwolken, en het hooren van het grauwe loovergeruisch; het ontzet afwenden van de ziel bij de gedachte aan de kleurlooze dagen, die nu weer moesten komen in lange opvolging. Deze dingen zijn te heilig van verschrikkelijkheid om er ijdellijk over te spreken.

Ik stond op, en zag een briefje, dat al den vorigen avond onder de deur moest zijn geschoven.

„Om God's wil, doe geen domme dingen. Laura."

De trotsche bitterheid en wrok begonnen weer te vloeien. Ik stak de kaars aan en verbrandde het papiertje. „Wat kunt u verwachten van een zwakkeling, mademoiselle?" zei ik hardop.

Ik heb haar niet meer gezien. Zij was niet aan het ontbijt, en ik vertrok dadelijk daarna. Dien middag nog, was ik terug op mijn oude kamers in

Leiden, die gelukkig vrij waren. Daar heb ik de rest van den zomer gewoond. 's Middags wandelde ik gewoonlijk de stad uit naar Leiderdorp, waar ik bij „het Witte Huis" een roeibootje huurde en den Rijn opging, of het Meerburger vaartje achter het klooster. Op het water, te midden van dat vlakke weiland, heb ik met mijzelf gevochten, en den grooten strijd tusschen trots en liefde beslecht. Ik begon de dagen gewoonlijk apathisch, en dan kwam het verdriet en bracht vriendelijk- en zacht-gestemd-zijn tegen de menschen, die immers allen in zorg en lijden leven. Of een plotselinge vlaag van halfwaanzinnige wanhoop en smartelijk verlangen rees en eindigde in stil, lippenbijtend schreien. Ja, op het water was het mij het liefst. Ik zat uren te staren in de groene, slijmerige diepten tusschen de verfomfaaide plompenbladen, en martelde mijzelf met herinneringen. Ik hoorde den klank van Laura's stem, en haar gezond lachen, zag weer de smalle lippen opeen bij een spannende tennispartij, of het deinen van de oogen in die gouden oogenblikken van vertrouwelijkheid; al haar kleine aanwensels en manieren. O, dat dofknauwend verdriet, dat niet verheffend en niet romantisch is, maar min en ontmannend als een slepende ziekte. „De dagen gaan, en de glorie keert niet", dacht ik. „Wat heeft mijn leven voor zin? Waarvoor zou ik werken?" En dan hieven zich weer jaloezie en

trots, en ik roeide kolderend door slooten verstopt met gentiaan en waterranonkel, tot ik niet meer kon.

Ik geloof niet, dat ik zoo gauw uit den put was gekomen zonder den ouden heer van Eijck, wiens conversatie gemoedstillend was, als een ruischende woudbeek. Wij ontmoetten elkaar op den Rijn, en waren spoedig goede vrienden.

Hij was een gul en joviaal man, geestig, sceptisch en vol minachting voor „goede vormen"; in het kort, een echte Hollander van de vorige generatie. Hij had veel verdriet gehad, en uit zijn ervaringen was een gezonde, schoon ietwat wrange levenswijsheid gegroeid, die hij had drooggekookt tot aphorismen. En belezen was hij in volkenkunde en biologie en de Hollandsche letteren. Want als het peueren gedaan was, las hij 's avonds na „de Telegraaf" en „het Leidsche Dagblad" den eenen roman na den anderen, althans, wanneer er niemand was om mee te pandoeren of te domineeren. Maar zijn hartstocht was hengelen; het was geen liefhebberij voor hem: het vulde zijn leven.

Met dankbaarheid denk ik terug aan de middagen met hem op den Rijn. Wij roeiden bezadigd onder wipbruggen, langs kweekerijen en zeventiende-eeuwsche buitens, waarvan hij er zelf een bewoonde, met groote, holle kamers en kleine, violette ruitjes en dessu-de-porte's van stroom-

goden, omgeven door Lodewijk XIV lofwerk. Hij had een vriendelijk woord, of een grap voor ieder, de oude heer van Eyck, voor brugwachters en beurtschippers, voor spoelende vrouwen en kinders aan het hoepelen op het jaagpad.

„Beste lui hier, allemaal; fijn — zoo fijn als gemalen kippenpoep. Maar ik kan het met iedereen vinden, zelfs met den dominee. Die stumpert lust geen Catz, maar hij is verder zoo fatsoenlijk als een ander." De riemen kreunden in de dollen, en het water prevelde tegen de plecht. Bij de kalkbranderij hielden wij gewoonlijk stil. „Er bestaat hier nog een slordig emmertje water." Twee staken werden in de modder geramd. („Dank je, kan 't zelf nog wel. Man, ik ben nog een jonge blom") en daaraan werd de boot gemeerd. Dan legde hij methodisch zijn benoodigdheden klaar: twee beproefde hengels en een schepnet, een oud sigarenkistje met zemelen, waarin waschachtige maden wriemelden, en een gedeukt beschuitblik voor grondaas, dat in een bal werd gedraaid en over boord gegooid, om den visch te lokken. Vervolgens moest er gepeild en de drijvertjes zorgvuldig met de korte, eeltige vingers op de sim ingesteld worden. Dan sloeg hij aas aan den haak, een regenworm voor baars, een vorentje voor snoek, een stuk Goudsche kaas voor paling, en deeg voor witvisch. Hij had zijn speciaal recept voor deeg, zooals

alle hengelaars: brood en Zwitsersche kaas, kruim van aardappelen, en een drop bergamotolie. Ten slotte stak hij zijn houten pijp aan, en zat rustig met één waterlaars tegen een spant en de ander onder de bank te wachten.

Het was zoo'n bevredigend, nuchter, echt Hollandsch tafereel. Onder den bruin strooien hoed de verbrande kop met den forschen neus en ruigen, grijzenden puntbaard. De geheele gestalte met de korte armen en kloeke schouders donker tegen het flauw deinende water, waarin de zilveren lichtranden der wolken in bewegelijke lussen en oogen en slangetjes werden weerspiegeld. Tusschen den gebogen rug en de wilgenstruiken kwam een vignetje te zien van een houten bruggetje en een rijp gewit muurtje met een wingerd onder rood pannendak. Blauw en wit lijfgoed hing over de heg te drogen, en een bos cadmiumgele bloemen stond voor het venster.

„Heb je per avontuur een morceau de touw voor me, geachte? Ik weet niet, of dat laafnet het uithoudt. Een roko? Ik mag maar het liefste Varinas, als ik op het water ben. Toen ik jonger was ging ik met de vrienden graag den polder in. Bram IJssel de Schepper en de burgemeester van Koukerk, (nou al dood; kreeg een klap van een paard tegen zijn testimonium,) en nog zoo'n paar schriftgeleerden. Er zit hier veel baars in den pol-

der. Jongen, daar mocht ik zoo graag zijn. Je haalt wel eens een oliepoot, maar daar is een neutje goed voor. Wij gingen geregeld iederen Zaterdag, al regende het pijpjes. Zie je die luchtbelletjes? Dat is een brasem, die daar zoekt. Jô, ik heb hier twee jaar geleden een goudkarper gevangen. Die zijn zeldzaam. Hij staat nou op sterk water in het museum."

De dobber dook woest onder, maar hij sloeg niet. „Daar heb je weer zoo'n dansmeester. Dat is niks gedaan. Ze moeten kalm bijten."

„Weer een brasem", waagde ik.

„Nee, dat is geen brasem. Dat is een paling. De luchtbellen zijn grooter."

Er was veel verkeer op het water. Een groene stoomboot met opgeschikte boerinnetjes onder het tentzeil en den flegmatieken stuurman in zijn preekstoel; een motorsloep, die een wig van schuimend water achter zich over de schoeiïngen trok; een turfschip onder een hoog zeil, droog en rimpelig als een olifantshuid; een steenenschuit met een jonge vrouw voor het lijntje.

Daar ging de dobber onder, nog eens, „Hij belt!" en nog eens. Het bamboe boog, ontspande, en boog weer. De hengelaar wachtte, onbeweeglijk met starende oogen en vooruitgestoken kin, sloeg plotseling te rechtertijd met geoefenden ruk. Het stille watervlies met de trage, opvolgende kringen sprong

plotseling op in een zonglanzende fontein, luid klaterend even, en weer terugplenzend, en onder aan het snoer, waarlangs de vonkende waterkralen naar onder gleden, kromde en sloeg een levende zilverspatel, waarvan zonlicht en water spatte.

„Een voren; is 't niet?"

„Nee, dat is geen voren. Een kolblei. Een heele kerel. Wacht, vader, ik zal je zoo direct scheren." Hij greep den visch, die nu stil hing stevig in den dikken rug, en probeerde den haak uit de kaak los te wippen, wat niet makkelijk ging. „Zou de kiezentrekker er bij te pas moeten komen?" Maar het was gelukkig niet noodig. „Kijk 'es wat een heer!" Hij hield mij het dier voor, dat amechtig met het verwonde zoenmondje hapte, en met krampachtige inspanning nu en dan de kieuwplaten optilde.

De hengelaar nam met een breed gebaar, gemaakt ernstig zijn stroohoed af. „Dat is een ceremonie om te bedanken. Dat doen we altijd na de eerste vangst, en onder collega's drinken wij ook: den dood aan de visschen. Nee, dit is geen voren. Leer dit nou 's van mij. Een voren heeft rooie oogen, en alle vinnen en de staart zijn ook rood." Hij wierp de blei achteloos in een emmer met water, waar ze op den rug kantelde, zoodat de witte buik boven dreef. „Ze komt dadelijk weer bij. Ja, ik weet 't wel: je vindt mij wreed, maar ze voelen er niks van. De haak gaat bijna altijd door

den neus", en hij veegde met een vuilen bonthanddoek een slier glinsterend vischlijm van zijn mouw.

Dien dag ving hij veel, herinner ik mij. Drie brasems en nog een blei en een vetten karper, wat een groote verrassing was. „Die lui zijn zoo lepibus!, wat ik je prevel."

Dikwijls ook leverde het hengelen niet veel op, en dan zaten wij te rooken en te praten in zijn boot, of dronken een sneeuwballetje in het „Rechthuis". Ik werd dagelijks evenwichtiger, en eens op een avond kwam onverwacht de crisis.

Ik was van een eenzame wandeling thuisgekomen en overwoog, dat het langzamerhand tijd werd om plannen te maken. Ik zat in het donker voor het hooggeschoven raam, en het grachtje met de zwakke gasvlammen tusschen de oude olmen, en de Renaissance topgeveltjes voor den ijlen, ontwijkenden sterrenhemel, in het donkere water weerkaatst, was begeerlijk stemmig en stil. Toen klonk plotseling een vrouwestem, die een liedje zong, een gewonen straatdeun, maar die toevallig als zoovele andere dingen, (de geur van vogelkers en „Trittenheimer", zekere zangen van Homerus en zelfs die ellendige tuinmuur in den boomgaard,) met mijn liefde zijn samengegroeid. Ik was niet voorbereid; de tranen kwamen, voor ik denken kon, en ik liet ze rustig vloeien, zonder

schaamte, zooals een kind zou doen. Het was een weelde, een wellust, dien ik misschien in vijftien jaar niet had gekend. Ik schreide allen trots en bitterheid uit mijn hart, en toen het was afgeloopen, voelde ik mij verlucht en zelfs lichamelijk behaaglijk en versterkt. Er waren „booze stoffen" uit mijn lijf gedreven, — zoo voelde het.

Daarom heb ik mijzelf duchtig onder handen genomen. Had ze geen gelijk? Bén ik geen zwakkeling? Wat heb ik den heelen zomer gedaan om mij haar waardig te maken? In mijn zelfgenoegzaamheid vond ik het van zelf sprekend, dat ze mij als man zou begeeren. Ik heb er zelfs niet aan gedacht, dat ik geen geld heb, om haar te trouwen. De harde les was meer dan noodig.

Er is mij dien nacht een innerlijke zon opgegaan, en ik ben diep beschaamd geweest over wat ik in mijn ziel zag. Ik ontdekte mijn onbegrijpelijk, verblind egoïsme, mijn dollen trots, mijn luiheid, en nog een heele ris van booze eigenschappen. Ik heb ze alle op een stuk papier geschreven, wat een heele zelfoverwinning kostte.

Maar nu zou het uit zijn. Nu zou de ware liefde beginnen, zonder zelfzucht of opgeschroefdheid. In ernst en deemoed zou nu een levensdiscipline aanvangen, compleet tot in alleen zelfgeweten kleinigheden. Met groote bedaardheid, glimlachend onder tegenspoed, moet ik gaan doen wat noodig

is, zonder rekening te houden met eigen wenschen. „Vandaag", zei ik, „sluit ik de boeken af. Morgen begint de zelfoverwinning voor haar."

De studie zal weer opgenomen worden. Ik weet wat het kosten zal: het geestdoodende werk, de schampere kritiek van de professoren, den spot van mijn medestudenten. Welaan. Ik moet er moedig doorheen. „Morgen begint mijn proeftijd, en als ik dien gelukkig doorsta, dan zal alles goed worden."

Ik knielde neer, zooals ik als kind deed, en bad met levenden ernst tot de Macht of Machten, die den Kosmos besturen, tot de groote Wereldziel, om zegen op mijn onderneming en om geluk, dat het einde kronen zou.

Ik had een impuls gevolgd, en was volstrekt niet zeker van te worden gehoord, maar toen ik opstond, vond ik met blijdschap, en toch met verbazing, een vage belofte en een wonderlijken vrede en stichting in mij; die waren van buiten gekomen. Mijn lijf scheen omwikkeld met liefde, — ik kan het niet raker zeggen. En ik was dankbaar tot tranen.

Zoo vond ik God, den Vader. Nog dit voorjaar heb ik slechts geloofd in den Onuitsprekelijken als een Princiep, een Abstractie, slechts te benaderen in de subliemste gevoelens, in kunst en natuur.

Hoe anders begrijp ik nu. Ik weet, ik voel, dat

Hij waarlijk de Vader is, Die ons verstaat, en liefde en troost, hulp en bescherming wil zenden, als wij vragen, Dien wij kunnen liefhebben en vereeren en dienen. Wien wij kunnen biechten, en Die begrijpt en vergeeft. Hoe geheel anders zal nu mijn leven worden. Wat zal de mensch niet durven ondernemen, die zeker is van de Macht, Die de zonnen in haar banen houdt. Vroeger drukte mijn tekort aan kracht en wijsheid; ik was bang voor het blinde noodlot, dat slaat met ziekte en dood. En nu — heb ik niet reeds bij den aanvang van mijn tocht, een uitrusting gekregen, die overwinning zeker maakt?

13 September. Toen ik vanmiddag naar de Academie liep om mij voor den cursus te laten inschrijven, zag ik toevallig, (maar ik geloof niet meer aan toeval,) een groepje menschen voor een sigarenwinkel op de Hooge Woerd, waar een telegram was aangeplakt. Het was bondig gesteld: „Onze correspondent seint, dat de.... Bank hare betalingen heeft gestaakt."

Dat wil zeggen, dat oom Gerard geruïneerd, en mijn klein kapitaaltje naar de maan is, en dat ik precies honderd vijf en twintig gulden in de wereld heb. Het bericht had mij heftig moeten ontroeren, maar, al voelde ik voor oom Gerard, ik was mij ten aanzien van mijzelf alleen bewust van een

schijnbaar ongemotiveerde blijdschap. Natuurlijk dit is de eerste beproeving, die wordt gezonden. Er wordt op mij gelet, hoe ik ze dragen zal. Dan is mijn gebed dus verhoord. Ik kan het dragen in vreugde en dankbaarheid.

Ik liep een eind welgemoed door, maar bleef weer staan. Waar ga ik naar toe? Naar den pedel? Maar ik heb geen geld meer. Dat is gekker. De zaak werd plotseling veel meer verwikkeld. Ik moet geld gaan verdienen en gauw ook. Maar hoe? Als ik maar candidaat was, dan zou ik leeraar kunnen worden. Zou niemand mij geld willen voorschieten? Neen, ik moet het alleen uitvechten; ik heb te lang op anderen geleefd. Laura zou willen, dat ik mijzelf er uit red. Journalist worden? Maar ik kan niet wachten tot een plaats vrij komt. Wat kan ik doen? Een bedroefd klein beetje. In ieder geval moet een mensch doorloopen, en niet op de Breestraat staan suffen.

Ik liep door en dacht en dacht, tot ik voor „Zomerzorg" stond en daar ging ik binnen of ik schatten te verteren had. Op het onverwachtst waren oude banden geknapt. Ik stond los en kon het nauwelijks gelooven. Avontuur schitterde in de toekomst.

Ik was de eenige bezoeker onder de veranda, en rookte, en liet mijn gedachten grazen, terwijl ik staarde naar mijn leegen, dikken koffiekop. Maar

toen het tot mij doordrong, dat ik even goed naar het buitenland kon gaan, en dat ik daar mogelijk voor het laatst zat, toen kreeg die banale, Hollandsche omgeving met de witte gasballons tusschen vergeelde kastanje-bladeren, de chocolade-automaat, de rijwielen-standaard en de groene tuinstoelen een nieuw aanzien. Die welbekende dingen verloren eensklaps een zeker gezag over mij, maar verwierven mijn vriendschap, als een onderwijzer, wiens school ik ging verlaten.

Ik zou naar Engeland kunnen gaan, dacht ik. Ik zou in Londen kunnen gaan wonen. Wat een geluk! Dat het nooit eerder bij mij is opgekomen! Hier geeft toch niemand om mij. Laura wil ik niet onder oogen komen, voor ik wat ben in de wereld. En als ik gebrek moet lijden, doe ik dat liever in het buitenland. Ga ik dan werkelijk weg, en hebben het Rapenburg en de Hooglandsche kerk, de Academie en de singels en al de rest dan heusch geen vat meer op mij? Het is haast ongeloofelijk. Ik had moeite om mij betamelijk te gedragen. En dat voor iemand, die zijn geld heeft verloren. Ik heb vandaag voor het eerst van mijn leven waarlijk geleefd. Ik ben wakker, klaar wakker.

Wat ga ik in Londen doen? Ook dat heb ik vanmiddag uitgemaakt. Ik wil schilder worden. Ik zal het eerste aanpakken, wat ik krijgen kan. Voor mijn koningin wil ik het minste werk doen in een

ververswinkel, en dan door het decoratievak heen, als het moet, tot mijn doel.

14 September. Vandaag boeken en spullen verkocht, — veel heb ik niet uit de kluizenarij teruggebracht. Mijn koffer gepakt, en een biljet voor Londen genomen. Morgen vertrek ik, als alles goed gaat.

Vanmiddag een paar kennissen opgezocht en den heer van Eijck. Hij zei: „Otternooyen-lahaye, daar hoor ik van op. Dat spijt me. Nou ben ik weer mijn aanspraak kwijt. Maar à la bonne heure, een mensch moet niet alleen aan zichzelf denken. Ik vind het tof hoor, daarvan niet. Aanpakken, dat mag ik hooren! Niet bij de pakken neerzitten. Maar die banken tegenwoordig! Lieber Gott von Sachsen-Meissen-Eisenach en Waldeck-Pyrmontkade! Een mensch is zijn geld niet zeker. Ik ben zelf in Londen geweest in de zestiger jaren, maar het was niks niemendal voor mij, al die godsdienst-acrobaten met hun glad geschoren, uitgestreken facies. En dan, dat je nergens op je gemak je potje bier kan drinken, — want café's heb je er niet, — dat is een crime. Nee, dan is Brussel wat anders! Maar ieder zijn meug."

Wat leek het Hollandsche leven in eens provinciaal en ouderwetsch.

Op de Noordzee. 15 September. Vanmorgen ben ik om half zeven van Leiden vertrokken, en na een lange en saaie reis te Vlissingen aangekomen. Daar werd de dag op het onverwachtst interessant. Neen, dat was niet Hollandsch meer, dat bedrijf aan het station en den steiger. Vlak na de Zeeuwsche boerinnetjes, en de windmolens, en den ouden veldwachter op de kade, de Duitschers, Engelschen en Amerikanen, vrouwen die de modes durven dragen van de Fashionplates, mannen met oogglas, Trieder binocles en witte slobkousen; uit de vaderlandsche plassen in den cosmopolieten golfstroom van den vooruitgang. Ja, dit is de sfeer van de menschen, die „bij" zijn, van petroleumkoningen en globetrotters, van mailbooten, hôtels, sky-scrapers, werkstakingen, la haute finance, wereldpolitiek, marconigrammen, trusts, vliegmachines. Het was een beetje intimideerend. Toen ik van het sloependek stond te kijken naar de brievenzakken, die in het ruim gleden, had ik het gevoel van onmacht, van erg onbeduidend te zijn. Het was, alsof de levensleiding uit mijn handen was genomen. Ik had moedwillig de oude sleur verbroken; ik had ingegrepen; ik had een daad gedaan; het was niet langer mogelijk om met toekomstplannen te flirten.

„Attentie", riep de kapitein van de raderkast. Het was de gezagstoon van iemand, die

verantwoordelijkheid draagt, en het gaf moed.

„Attentie", tinkelde de telegraaf op de brug.

„Halve kracht vooruit."

„Nou is het onherroepelijk", dacht ik. „Maar het wordt ondernomen voor mijn koningin."

2 uur. Ik heb de lunch op, en ben aan het rondkijken geweest. De Hollandsche, witte duinen zijn al lang uit het zicht, en ik heb geen spijt. Wij zijn een paar boeien en een lichtschip voorbij gestoomd, en die leken zoo reëel. Waarom reëeler dan, laat ik zeggen, een biljart of een collegezaal, weet ik niet. Maar misschien is het de ernst van de zee. Die heeft mij altijd getrokken met een soort van hypnotische bekoring. Als ergens in het landschap het kleinste strookje zeewater glinstert, daarheen gaat dadelijk onze aandacht, daar is het zwaartepunt van liefde en vrees; wij voelen de ontzaggelijkheid, en het noodlot, die het vertegenwoordigt. Als wij in de verte de golven hooren, — ze laten ons geen rust; wij moeten ze zien breken op de rotsen, of uitzwalpen over het strand. Wij zoeken het wijde, frissche vlak, en ademen lichter en zijn bevredigd, maar vergeten nooit geheel het gevaar. De zee is een prachtig verraderlijk dier.

Ik heb staan te kijken naar het fascineerend schuim achter de schepraderen, sopflodders en schuimdraden, ragweefsel en slierten, die opspat-

ten en terugvielen in den wervelenden poel van dikgeklotst water, vervormend levend lofwerk, slangen en vlammen boven matglazen welvingen.

Er waait een bolle wind met onbeschrijfbaren, zilten geur van de zee. Die is diep Pruisischblauw met scherpbelijnde, bruingroene likjes in de veranderlijke schaduwen. Het wijde water heft zich, kam na kam, loom, maar door louter massa onweerstaanbaar, in zwaar aanstuwende rondruggen, ruig uitgeschulpt in even schuimende golfjes. Een breed, maar volstrekt niet eindeloos schijnend vlak, in gestadige uitwisseling van vallei en heuvelketen, een trage, bijna vaste, half opake eenheid, zoo verschillend van het onsamenhangende, dunvloeibare, doorzichtige water der alledagservaring.

Een enkele maal komt een ander vaartuig voorbij. Wij hebben zoo juist een Noorsche houtbark gekruist. De schaduwstrepen van de masten waren scherp op de bolle, roomkleurige zeilen afgeteekend, en terwijl ik schrijf halen wij een lichter van Gravesend in, die in de diepte, op den korteren golfslag steigert, als een hobbelpaard, en het geluid van het windas, en neergegooide kettingen komt met verwonderlijke scherpte over.

Er zijn een paar keurige specimens van Engelschen aan boord. Een dorre man met taaie halsspieren en weerbarstig, grijzend stoppelhaar, gekleed in een gele reisjas, welke onder de knieën

met riempjes is vastgemaakt, loopt blootshoofd in zon en wind op en neer, met onbedoelde danspassen als het schip slingert. Een ander in een ruim grijs pak zit in de schaduw van het tentzeil, en een reflexlicht trilt op zijn sherry-en-rosbief gezicht.

Die Engelschen, wat weet ik eigenlijk van ze? Waar haal ik mijn kennis vandaan? Uit een plank met romans, een paar jaargangen van „the Graphic", de toeristen, die den Burcht en het Stadhuis komen bezoeken; en dat zijn mogelijk Amerikanen geweest. Toch heb ik een voorstelling, een aantrekkelijke voorstelling van het Engelsche leven, en ik zal nu gaan zien, in hoeverre die juist is. Wanneer ik denk aan dat machtige Britsche volk, dan zie ik, — mal genoeg, — eerst geïllustreerde advertenties van groote, glanzende auto's, afgewerkt als chronometers, heldere, porseleinen badkuipen met roodkoperen douchebuizen, verstelbare dik-bekussende ruststoelen, deugdelijke reiskoffers, regenjassen, rijgschoenen, tennisrackets, houten pijpen. Ik zie de steno-typisten en zakenmannen in trein of bus op weg naar hun werk; de propere nurses met koket bestrikte hoedjes achter kinderwagens in de parken; de mooie actrices van de musical comedy aan het dansen voor goed voetlicht; de upper ten bij de wedrennen en in de balzaal; de roodgerokte jagers en honden, die over hek en door het water hert of vos vervolgen; stu-

denten in flanellen cricketjasjes, die lui liggen te rooken in punters, en meisjes (met een groote wrong van blond haar), die ze voortboomen. Wat is er allemaal nog meer? Stoere politie-agenten uit de City, zalmhengelaars in Norfolkpakken, clubmannen in avondkleeding, roode soldaten, Dreadnoughts, ontzaggelijke krantenlappen, golfballen, boyscouts, het Leger des Heils.... Maar er is een veel sympathieker facet: de ingenieur met zijn bruine, koortsvermagerde gezicht onder den witten zonnehelm, standvastig op zijn post bij de irrigatiewerken van de Indische woestijn; de adelborst met een sabel in zijn rechtergreep en een revolver in den pezigen, linker knuist, die den aanval leidt van een handvol athletische matrozen op verschanste zeeroovers; de arme jongen zonder vooruitzichten uit de boeken van Smiles, die zich opwerkt tot bankier of parlementslid, opperrechter of vlootvoogd, of wat hij wezen wil.

Dat zijn de menschen, die mij kunnen leeren, wat mij ontbreekt. Die rustige onverzettelijkheid, waarmee alle bezwaren worden overwonnen; die sobere, zich onbewuste heldenmoed, ongezien stralend; het dadenleven, de nuchterheid, de kracht. Het is zoo verheffend en sterkend. Ik bewonder alles wat Stoïsch, Spartaansch, Romeinsch is. Want zoo is mijn lief, en zoo begeer ik te worden.

L o n d e n. Londen! Ik zit veilig en gezond op

de vierde étage van het Holborn Viaduct Hôtel. Ik ben een beetje moe, maar wil toch probeeren nog eerst de rest van de reis te beschrijven.

Toen ik na het eten weer aan dek kwam, waren in de schemering naar het zuiden de blanke krijtrotsen te zien. Langszij glooide een lange reep van het nabije kustland met lichtjes bespikkeld. Vreemd genoeg, gaf die afperking de verlangde diepte en wijdheid aan de zee. Flauw zag ik groene heuvels en huizen en boomen, en een spoortreintje met een langzaam vervormenden stoomstaart. Dicht bij den oever dobberden kleine visschersbooten onder een enkel vreemdvormig zeil. Plotseling had ik het onaardsche, vaak beschreven gevoel, of ik dit alles vroeger reeds gezien had in een vergeten bestaan, zoo lang geleden, dat de herinnering geen grooter stelligheid had dan die van een droom. Reizigers en sjouwers met hun bagage stoorden mijn overdenkingen. Verscheiden groote grijze oorlogsschepen vol gekleurde seinlampen, lagen geankerd op de reede, en hoorn- en fluitsignalen woeien over. Ginder was het havenhoofd, en toen, terwijl de boot zwenkte uit de lang gevolgde richting, die nog door een breede baan van zog werd aangegeven, kwam de landingsplaats, bezet met lantaarns, in het zicht. De hooge steiger stond vast in het slib geplant op een samenstel van zeer zware balken, geschaafd en gesplinterd, waar

de booten plegen aan te leggen. Tegen de dukdalven, waarvan het vette wierhaar druipend neerhing, spuwde en schurkte het wiebelende, zwartglimmende water. De vervaarlijke stoomkraan van verweerd ijzer met ingewikkeld samenstel van stangen, kettingen en katrollen, (een bizar, zwart geraamtesilhouet tegen den droomerigen avondhemel,) de lange loodsen en hangars van gegalvaniseerd ijzer, zelfs de leege goederenwagens weerkaatsten iets van de gevoelens van vrijheid en ontzag, die de zee losmaakt.

Een troep groote kerels in blauwe jerseys, en beambten in onbekende uniform stonden zwijgend aandachtig op de aanlegplaats. Van boord wierp men kabels, die behendig opgevangen en zonder drukte of verwarring vastgemaakt werden. Een paar mannen, met een voet schrap gezet tegen een balkkop en achterwaarts geworpen bovenlijf, trokken de loopplank op den wal. De overtocht was volbracht.

In de douanenloods, in den ongemoedelijken windtocht, en onder het onmachtige licht, te midden van vreemden, gehuld in een ondoordringbare, nationale middenstof, en gejaagd naar uitdrukking zoekend in een ontoereikende sorteering van woorden, (en die nog maar half gekend en van onberekenbare uitwerking,) had ik mijn eersten aanval van heimwee.

Het werd snel donker, en van het landschap heb ik weinig gezien. Ik herinner me een kerkje met stompen toren op een heuvel, en hooge muren van verweerden kalksteen, roeterige tunnels, en een fabriecksstad met terras boven terras van leigedekte arbeidershuisjes tegen de berghelling, steeds hooger en schimmiger in den mist en walm uit al de hooge schoorsteenen. In Chatham hoorde ik het volgende brokstuk van een gesprek tusschen een stoeren sergeant van de mariniers en een pootigen kaartjescontroleur.

„Ik wil mijn retour terug hebben, mijnheer", koel beslist.

„Uw retour krijgt u niet terug, mijnheer. Ik sta er voor in, dat ze u doorlaten", majestueus.

„Dat is geen voldoende waarborg voor mij, mijnheer."

„Het zal toch voldoende voor u moeten zijn, mijnheer."

Ik zal je gehangen zien, mijnheer, voor ik mijn recht opgeef."

„En ik zal je verdomd zien, mijnheer, voor ik van mijn voorschriften afwijk."

Toen begreep ik, dat ik niet langer onder mijn landgenooten was.

Londen kwam nog onverwacht. Kleine villa's met aardige tuintjes en nette gazons werden gevolgd door steeds armelijker en goorder arbeiders-

woningen, die samengroeiden tot hooge blokken. De spoordijk was gestegen. De trein reed nu op de hoogte van wijde, naargeestige velden van lei, waaruit de eenvormige schoorsteenen in convergeerende rijen opstaken. Ik zag neer op zwarte binnenplaatsen en leege straatravijnen, verwazend in grauwen nevel. Onze sneltrein haalde een locaal in, en reed ratelend voorbij. Een andere kruiste op een lager niveau. Nog dieper gleed een electrische tram van een helling. Toen kwamen vierkante fabrieksschoorsteenen, en de muurvlakken kregen brutale reclame-biljetten. De emplacementen verbreedden zich, wij reden onder ijzeren raamwerk met semaphoren, en toen kwam de groote spanbrug, die geheel onverwacht uitzicht geeft op den machtigen Theems met al het veelmastig, stoomgepluimde scheepsvertier en de schim van St. Paul's koepel rustig en fijn boven het huizengewarrel op den noorderoever.

Ik kwam zeer onder den indruk. Het was prachtig en grootsch, maar ook ontmoedigend. Wat leek ik onnoozel, en mijn onderneming ondoordachte waaghalzerij. Met inspanning evenwel hervond ik mijn vertrouwen. „Voor mijn lief met hulp van den Aleenigen", zei ik. Zoo eindigt deze belangrijke dag.

En nu zit ik deze aanteekeningen te schrijven met een portretje van haar voor mij.

16 September. Ik werd vanmorgen verkwikt wakker, en vol moed. Wat zou de dag brengen? Ik besloot, hoe hard het ook valt om geen enkelen dag te gebruiken om de stad te bekijken, maar dadelijk werk te zoeken. Na het ontbijt, (drie gangen opgediend door twee kellners in een groote, drukgedecoreerde eetzaal,) ging ik onmiddellijk uit, en zag voor het eerst een drukke, Londensche straat. Ik had 's morgens op een portaal, waar het raam open stond het rumoer al gehoord, het loeien en den snik van aanzettende taxi's, het stoomsuizen en rammelen der motorbussen, en het gonzen of driftig zuigerkloppen van zwaar aandreunende vrachtauto's, het kletteren van tuigkettingen en hol gehamer van paardenhoeven op asphalt, en het balken van toethoorns; dat verontrustend geluid, dat in een onafgebroken lallen langs de huisgevels uit de diepe straatkloof opwolkt, overstemmend en zinloos, als het geplens van een waterval.

Ik bleef een beetje beduusd op het trottoir staan kijken naar dat druk bewegend, langssmeurend vertier, naar de volle gelederen van voertuigen, die maar bleven aanstuwen in vermoeiend snelle opvolging, — elke bestuurder nerveus speurend naar een kans om zijn voorman de loef af te steken. Ik kan niet zeggen, wat ik zag, het was een verward visioen van glimmend lakwerk op paneelen,

van gezichten tot in kleinigheden omvat in één flitsende secunde en voor altijd vergeten, van het trillend, spetterend glimlicht op snel wentelende spaken, van zijïge glansstreep in een paardelies, het pruimkleurig gezicht van een hooggezeten hansom-koetsier, (Gô, daar hei-je nou zoo'n gek ding), een grove, rooie hand op een vettig stuurwiel.... En temidden van dat alles zag ik mijn eigen schim, telkens herlevend in het spiegelglas der langsjakkerende, veerenschommelende motorbussen.

Toen naderde langzaam, een weldadig overblijfsel van het oude, Britsche flegma, een kar met grof grint op twee groote wielen met gele leemkluiten aan de spaken, een vuile spade tusschen het houtwerk gestoken, en een ruigen haverzak van touw ter zijde bungelend. Op het voorschot zat de bestuurder in een bombazijnen pak, waarvan de broek onder de knieën met riempjes was aangesnoerd. De blauwe hemdsmouwen, die boven den elleboog waren opgerold, lieten de bruine, taai gespierde armen vrij, versierd met indigo tatoeëerteekens. Het rechter polsgewricht was door een breeden, leeren band beschermd. Hij klapte aanhoudend met zijn zweep, en dreinde een liedje. Het paard was groot en zwaar van botten. Bij iederen stap trok de glanzende huid rimpels over de bilspieren, en dan flapte de leeren schutlap

voor het net opgerolde, geruite dek, en knikte de grove kop. Van de slapen naar den halster met zijn uitwaarts gebogen, koperen horens glinsterde een rij van ronde metaalplaatjes, en tusschen de goedige, droomerige oogen hing de voorlok, keurig gevlochten, en wuft met een rood lint gebonden, neer op het breede voorhoofdsvlak. Terwijl ik het gevaarte stond na te kijken, bonkte iemand tegen mijn schouder, en toen ik boos omkeek, op mijn provinciale manier, om te zien, wie zoo lomp was, liep ik tegen een man met doozen op, die zich kort en treffend uitte. Zoo werd ik ingewijd in het Londensche straatleven, en ik heb verder vandaag mijn gedachten bij mij gehouden.

De twee dingen, die mij ten slotte nog het meest hebben getroffen, zijn de ellende op straat en de Londensche atmosfeer. Die laatste is een lauwe, vochtige lucht, vermengd met steenkoolreuk, en een geur van benzine der auto's en koolteer uit het houtplaveisel. En de ellende komt niet zoozeer van de havelooze kinderen op bloote voeten en bedelaars uit een melodrama of een roman van Sue, als van de vele, zieke menschen flebberig bleek, of caricatuurachtig vermagerd, met woekerende gezwellen of open wonden. Maar het vreeselijkst zijn die sjofele mannen, die ze hier „shabby genteel" noemen. Ze dragen rosse, onwaarschijnlijk glimmende cylinderhoeden en diplomaten, die

groen worden op de schouders, vuile boorden en rafelige broekspijpen. Het wordt mij waarlijk wel goed voorgehouden, dat mijn onderneming geen kinderspel is. Soms vliegt de angst mij plotseling aan, maar ik denk aan mijn harteke, voor wie dit alles begonnen is, en dan kan ik mij beheerschen.

Het is het beste, dacht ik, om te probeeren werk te vinden bij een tooneeldécorateur. Ik ging dus naar een postkantoor, en maakte een lijst van firma's, die ik in het adresboek opzocht. De meesten woonden op de „Surrey side", dat is aan den overkant van het water.

Op weg naar de eerste kwam ik langs een arbeidsbeurs. Een kluitje werklui stond te kijken naar de kaarten met vacatures op de groen saaien borden: politoerder, pakker voor exportzaak, chauffeur, passementmaker, liftjongen, ivoordraaier, grofsmidsleerling, schakelbordman, allemaal niks voor mij, maar ik liep er toch maar in. Binnen moest ik lang wachten, omdat het heele personeel, te weten: drie mannen en een vrouw bezig waren, ieder in een andere taal en met andere taktiek, de wenschen van een zuidelijken vreemdeling te ontraadselen, die in de bedenkelijke spraakverwarring en het beminnelijke kruisverhoor zijn tramontane kwijt raakte en het huilen nabij was. Toen ik eindelijk aan de beurt kwam, liet ik mij brutaalweg als décoratieschilder inschrijven. Twee

van de klerken, nog warm en moe gingen aan het snorren in boeken, en smoesden achter een ruit van ribbelglas. Neen; er was op het oogenblik geen aanvraag, maar hier was een roode kaart, die ik iedere week moest laten viseeren, zoolang ik geen werk had, en een blauwe om dadelijk in te zenden „ongefrankeerd, hoeft geen postzegel op, kosteloos, begrijpt-u-wel, doet hem zoo maar in de bus", als ik plaatsing had gevonden.

Van de Blackfriars Bridge, zag ik voor het eerst, — bij vollen dag, het nooit volprezen grisaille van den Theems. Ja, dat was grootsch, en sterkend, en mooi. Ik stond lang te kijken naar het breede panorama, dat zich naar alle zijden in een fijnen mist verliest, naar het sterk bewogen water met de kloeke sleepboot, donker in de ijle grijsheid boven haar onstage, olijfgroene weerspiegeling. Ik weet, dat ik hier dikwijls komen zal, als ik in zorg ben.

Ik heb de herinnering behouden aan een breede, open straat, met nuchter vol licht van boven en geplaveid met keien, als bij ons. Vele hoog geladen vrachtwagens met hun driespan of vierspan logge paarden kwamen langs, en daartusschen gleden sjofele, electrische trams van twee verdiepingen. Stof, kaf en papieren wemelden uit donkere portieken, waar vrouwen met papiljotten in het haar en gore knipperoogende zuigelingen op den arm stonden te babbelen. Tegen den trottoirband zag ik

een handkar met vruchten, fel oranje sinaasappelen, kanariegele citroenen, en groene bananen op roze vloeipapier, en die brachten een heerlijk element van kleur en sappigheid in de dorre, stoffige omgeving. In de schaduw onder het oliedoek van een kraampje achter tobben met glibberige oesters in schelpen, en alikruken in slakachtige hoorntjes, zat een vrouw in een getailleerden mantel van geplet, zwart fluweel; zij wipte met een behendigen draai van den breeden, knokigen pols gekookte mosselen uit hun blauwige schalen, en lei ze op een bord met groezelig water. Voor de deur van een kroeg, waaruit de weeë geur van bier, en het schetteren van een nasale gramophoon kwamen, stonden jonge kerels te spuwen en vechtende honden aan te hitsen. Het scheen een buurt van goedkoope nachtverblijven. Ze zagen er vrijwel allemaal hetzelfde uit. Een pui van baksteen onder een dikke roetlaag, waardoor de regen was neergesijpeld, berookte rolgordijnen, en verkommerde aucuba's in hekjes voor de ongewasschen ramen. Zou ik daar nog eens komen slapen voor sixpence per nacht? Ik keek de donkere gang in, waar het bruinverniste behangsel in lappen naar beneden hing, en rilde. Uit een goedkoop eethuis woei een walm van ransige bakolie. Het scheen een prettige buurt, waar ik moest belanden. Twee havelooze schoftjes, met ongesnoten neuzen en de armen broederlijk om elkaars schou-

ders, stonden voor een snoepwinkel, en ademden tegen de ruit, waarachter het lekkers lag, (stoffig, rood suikerwerk, bekraste reepen chocola, en beduimelde toffee), en trokken lijntjes van spuug met vuile, kleine wijsvingers. Toen verbeeldden zij eensklaps twee vurige paarden en huppelden hinnikend weg. Er volgden schuttingen vol kleurige plakbiljetten van melodrama's, bokswedstrijden, tingeltangels en cinema's, de meeste reeds verbleekt, en alle dicht bespetterd met modder.

Ten laatste vond ik de werkplaats, die ik zocht: een groote, onzindelijke stal, naar het leek, met ramen hoog boven den grond. Er was een deur, maar geen bel of klopper, zoodat ik met mijn vuist moest bonzen. Na mijn derde poging kwam een man in vuile schilderjas en op zware stramienpantoffels aanklotsen. Ik vroeg om den directeur te spreken. „Ik ben de directeur", zei hij uitdagend. Ik liet mij niet uit het veld slaan, maar informeerde, of hij ook een décorateur kon gebruiken. Hij maakte een boos ongeduldig gebaar, keek mij aan met echte, ongeroomde, volvette minachting, en sloeg de deur dicht. Mijn eerste opwelling was om die in te trappen, maar ik dacht, dat mijn proeftijd was begonnen. Die dolle trots moet maar eens uit zijn, zei ik, het leven hier zal een goeie opvoeding wezen. Toch moest ik naar het portretje kijken voor het binnen stil werd.

De tweede firma huisde een heel eind verder, en

hoog boven den grond. Ik moest eindelooze, uitgesleten trappen op, en door gangen waar vele, lang reeds verscheiden geslachten met vette schouders tegen de witkalk geleund moeten hebben. „De directeur is op reis. Kom de volgende maand maar eens hooren."

Toen liep ik dan maar weer gemoedereerd naar het derde adres van mijn lijst. Het atelier kwam uit op een plaats, waar een oude timmerman blanke krullen van een plank schaafde. De deur stond open, en ik kwam in een gewit lokaal met helder bovenlicht. Ontzaggelijke doeken hingen evenwijdig achter elkaar van den zolder neer, en potten en emmers stonden in de nauwe doorgangen daartusschen. De meesterknecht stond mij te woord, met een aangegeten boterham in zijn hand. „Op het oogenblik hebben we geen lui noodig", zei hij rustig kauwend, „loop tegen Paschen maar weer eens aan. Dat is de goeie tijd." Achter zijn rug stond een werkman veelbeteekenend tegen mij te knipoogen. Hij schreef letters in de lucht en sprak geluidlooze woorden met overdreven liparticulatie. Ik begreep er niets van; maar toen ik weer over de binnenplaats liep, hoorde ik hem achter mij kuchen, en zacht fluiten. „Ik wou je maar even vertellen, dat ze bij Fairford in de Old Kent Road dikwijls tusschentijds losse werklui kunnen gebruiken. Maar het gaat een ander niks aan, wat ik

tegen je zeg" en hij wees mysterieus met een hoornigen duim over zijn schouder. Ik bedankte hem hartelijk, en wandelde naar de Old Kent Road. Fairford was een heel superieure inrichting. Ik moest wachten in een zindelijk kamertje met complete poppentooneeltjes op een plank, en ontwerpen voor achterdoeken, netjes in lijsten aan den muur. Ik werd beleefd ontvangen door een modisch gekleeden jonkman, die mijn bezoek blijkbaar een allergewenschte afleiding vond. Spoedig kwam een tweede klerk bij ons zitten, en toen nog een. Zij waren allerhoffelijkst, en spraakzaam, — onderhoudend mag ik zeggen, — maar zoodra ik het geprek op zaken bracht, (was er ook een vacature, of uitzicht op plaatsing bij de firma?), schudden ze alle drie droevig het hoofd, maar met een zweem van een glimlach, als vonden ze het toch een beetje belachelijk, dat een volwassen man de wereld nog niet beter kende.

Daarop heb ik het eens in het West End geprobeerd. Ik vond een bloedarm meisje in het kleine kantoor, en toen ik zei, waarom ik kwam, was ze dadelijk een en al sympathie en bereidwilligheid. Ze zou dadelijk Mr. Tonti gaan zoeken. Ik beken, dat ik zeer getroffen was door dit tweede bewijs van belangstelling in mijn zaken. Die stakkers wisten blijkbaar, wat werkloosheid beteekent.

Mr. Tonti kwam uit de werkplaats aanloopen.

Hij was een oude Italiaan met een grijzen krulkop, en kruiperig liefdoende manieren; hij sprak zijn gebroken Engelsch niet, maar zong het recitativo. Het speet hem ontzaggelijk; neen, op het moment was er geen gebrek aan krachten. Wat trof dat ongelukkig. Maar in de toekomst, zeker, natuurlijk, zou er een plaats zijn. Hij zou om mij denken. Ik zou het eerst in aanmerking komen. Wanneer? Ja, dat was moeilijk te zeggen. De volgende week al misschien. Morgen, wie weet? Hij blies de cigarettenrook door zijn neus, en glimlachte minzaam.

Ik bemerkte, toen ik weer buiten stond, dat ik duchtig moe en hongerig was. Ik keek op mijn horloge. Vier uur; en ik had sedert het ontbijt niets gehad. Op een straathoek in de nabijheid vond ik een goedkoope restauratie, en daar heb ik mij te goed gedaan aan ossevleesch met aardappelen en een pint bitterbier.

Na bij nog drie firma's mijn neus te hebben gestooten, kwam ik tegen negenen in mijn hotel terug, moe, teleurgesteld, maar heel wat wijzer dan 24 uur geleden. En ik heb vandaag genoeg gezien om te weten, dat mijn liefde voor Londen duurzaam zal zijn, en dat geen ontgoocheling mij kan vervreemden.

17 September. Ik werd wakker, en zag met schrik, dat het negen uur was. Maar ik had van

Laura gedroomd, en voelde mij krachtig en vol moed. Ik begon maar weer naar werk te zoeken, en vond het heden bij mijn eerste poging. Het was in een kleinen winkel in de bakolie-en-bierbuurt, en voor de ruit zag ik domino's en maskers onder de dikke laag van het bruine, vettige stof van Londen. Tusschen tooneelsnorren op karton, en cotillon-mutsen vol vliegenspikken, stond een olieverfportret van een burgerman op zijn Zondagsch met een misteekenden mond en een verzakt linkeroog. Ik ging binnen, en de ouderwetsche deurbel lawaaide en tinkelde wippend op zijn veer, al zwakker en zwakker, en scheen ten laatste versmoord in de soezelige, saaie stilte en mistige somberheid van het voorhuis, dat zijn licht door de volle étalage heen kreeg. Het leek, of er nooit iemand zou komen om mij te woord te staan. Ik had allen tijd om rond te kijken. De oude winkel, (wie had kunnen denken, dat er zulke in een stad als Londen waren?) was niet haaks gebouwd, maar stond onder een scherpen hoek op de rooilijn. Er lag een stoffige rommel in de donkere hoeken, spieramen, verroeste gordijnroeden, gedeukte cartondoozen en kisten, waaruit pruikjes houtwol puilden. In glazen kasten aan den muur hingen verschoten en verfomfaaide carnavalscostuums en op het raamwerk waren gelig verbleekte foto's gespijkerd van vergeten tooneelvoorstellingen. Daaruit vloeide die

vreemde weemoed, welke aan verleden vreugde is.

Eindelijk kwam Mr. Miller een trapje afgehakkeld, en om hem was een aura van zorg en ontmoediging. Hij was een dertiger met een knobbelig kalen schedel, waarover wat vettig haar van het achterhoofd was gekamd. „Ik heb een man noodig", zei hij langzaam en twijfelachtig en hij wreef met een vuilen vinger, waarin de kleuren van jaren schilderwerk waren gebeten, in zijn waterig ontstoken oog. „Ik heb een man noodig, maar hij moet zelfstandig ontwerpen kunnen maken." Ik liet mijn teekeningen zien: een paar landschapaquarellen en portretstudies in rood en zwart krijt. Hij ging er mee naar de deur en stond ze te bekijken, een donkere, gebogen vorm tegen het daglicht, dat hoornig geel door de papieren scheen, welke hij op armslengte hield. Er was een kille reflex op zijn gezicht met de puilende onderlip van een aandachtige. „Dat is goed werk", zei hij eindelijk met een zucht. „Ik heb ook mijn aspiraties gehad" en hij knikte met zwak oplevenden trots naar het jammerlijke portret in de uitstalkast. Het ging mij door het hart. „Het is hier maar een kleine zaak. Ik kan het werk af met één bediende. Mijn laatste is verleden week aan maagkanker gestorven. Als het erg druk is, werkt mijn vader mee, — maar het is nooit heel erg druk in de laatste jaren. Ik geef een shilling per uur, meer

kán ik niet geven", zei hij plotseling uitdagend, als om zich bij voorbaat tegen mijn mogelijke eischen te verzetten.

„Dus u kunt mij gebruiken?"

„Wel, als het niet te min voor je is. Ik kan niet meer geven; geen duit. Maar met jouw talent behoor je wat beters te vinden." Ik probeerde niet zoo gelukkig te kijken als ik was.

„En wanneer zal ik komen?"

„Laat eens kijken. Het is vandaag Vrijdag. Kom Maandag. Het is niet druk. Hoe laat? O, acht uur, negen uur. Zoo precies gaat het niet. Ik ben maar een klein baasje." Weer zuchtte hij diep.

Terwijl wij nog praatten, kwam Mrs. Miller in den winkel. Met dat prachtige modelé van rondende kin en hoogen, fijnen neus, moet ze een knap meisje geweest zijn, maar er waren blauwige blazen onder haar domme oogen gekomen, en spijtige lijnen om den mond. Ik vroeg haar, of ze in de buurt ook een goedkoop kosthuis wist, en er volgde een korte interlude van stil spel tusschen de echtelieden; ik zag natuurlijk niets.

„We hebben een heel nette slaapkamer boven", zei Mrs. Miller, „als u zich wat behelpen wilt. Vijftien shillings met den kost, eenvoudigen burgermanspot. De wasch, hm, daar zouden wij het makkelijk over eens kunnen worden. Wilt u eens komen kijken?"

De „heel nette slaapkamer" was boven in het huis, achter een droogzolder, waar oude décors hangen, en zag uit, over daken en schoorsteenen, op een gasfabriek. Er was een ijzeren bed, een kapotte stoel, en lampeglazen, nog omwikkeld met bruin vloeipapier in een hoek. Maar natuurlijk het zou alles netjes schoon gemaakt worden, en een tafel, zeker, een tafel zou er komen, en een andere stoel, en een gordijn hier voor de kleerenknoppen.

Ik was maar al te dankbaar om toe te happen. Wat een bof! Werk en onderkomen op één morgen. Een prachtig begin! En Zondag kan mijn kamertje op orde zijn. Dat laat mij bijna twee volle dagen om wat van de stad te zien, voor ik in het gareel kom.

19 September. Ik arriveerde hier vanmorgen met koffer en tasch in een taxi. De Millers ontvingen mij plechtig in Zondagskleeren; hij in een diplomaat met de korte panden uit de negentiger jaren; zij in een zwart satijnen japon, die ook een ervaringrijk verleden achter zich scheen te hebben.

Mijn kamer boven viel erg mee. Er is grondig schoon gemaakt; vitrages (wel is waar met groote gaten) zijn opgehangen en het beddegoed was helder, ofschoon gerafeld en versteld. Ik had heel wat erger te pas kunnen komen.

Om half twee was het middagmaal, waar ik ook niets op had aan te merken; een zindelijke Hollandsche huismoeder zou waarschijnlijk niet zoo tevreden zijn geweest.

De oude vader woont bij de Millers in. Het is een onsmakelijke man, met „handen als torren" zou Laura zeggen. Bij het ademen is er in zijn borst een samengesteld geluid, (waarom hoort men zoo iets nooit bij meer beschaafden; ongesteldheid is toch geen zaak van convenance,) dat mij doet denken aan het dreinen van een defecte stoommachine, en het gegorgel van water in buizen. Het schijnt hem niet te hinderen, of te verontrusten, en eindigt in een droge kuch en gesmak, en de gezichtsuitdrukking van iemand, die na lang wikken tot een allergewichtigste gevolgtrekking is gekomen. Dat treft mij altijd weer bij oude menschen: dat diepzinnig lijkend gemijmer, dat ten slotte blijkt geloopen te hebben over een krommen spijker in den muur, waaraan iemand zijn kleeren wel eens zou kunnen openhalen.

De Millers hebben één kind, een jongen van een jaar of vier, Eric, met leuke, bruine rekeloogen en flossig rood krulhaar. Eindelijk is nog de hond te vermelden: een verwaarloosde, vette fox-terrier, genaamd Timothy, of kortweg Tim.

Mr. Miller knoopte zijn servet om, en viel aan zonder complimenten. Mrs. Miller at aanvankelijk

delicaat met een koket opgehouden pink, maar spoedig was het een algemeen geslobber, gesnuif, gesmak en gehik aan tafel, waaraan ik met moeite zal wennen. Eric, gezeten op drie oude jaargangen van de „Sphere" maakte rijkelijk gebruik van zijn kleine vingers, als hij dacht dat niemand keek, omdat een groote-menschen vork en mes wel deftig zijn, maar toch zwaar te hanteeren. Bij opa liep de jus over de slecht geschoren kin op het vette vest. Toen mama naar de keuken was om het nagerecht te halen, (papa staarde naar den bruinberookten zolder, terwijl hij rustig en systematisch zijn tanden uithaalde met een toegespitsten lucifer,) wou Eric het zoutvaatje van geslepen glas, dat ver buiten zijn bereik stond van de tafel pakken; ik denk om er doorheen naar het gaslicht te kijken. Maar de boeken gleden onder hem uit, en hij tuimelde van den stoel, en een tumbler met water viel om en brak rinkend op den grond. Mama kwam de trap opgestormd, al in de diepte roepend: „Wat is dat? Wat is dat?" Toen ze zag wat het was, nam ze Eric bij den rug van zijn trui, en gaf hem, zonder vorm van proces een flink pak voor zijn broek.

„Nou, nou; zoo kan het wel", zei Mr. Miller, pruttelig. Mrs. Miller bruiste op. Alle deftigheidskomedie werd in een hoek gesmeten met haar servet.

„Zoo, moet dat kind maar in het wilde opgroeien

en net zoo'n lomperd worden als jij? En mijn schoone tafellaken. De heele boel drijft. Kijk eens. Net ben je netjes, of die lamstraal...." Ze keek zoo dreigend, dat Eric zeker opnieuw gehad zou hebben, als de nieuwe kostganger er niet geweest was. „Had dan op hem gelet! Ik kan ook geen oogenblik mijn hielen lichten, of er gebeurt wat. Ga jij den boel dan halen, als je dat kind nog niet eens aan kan."

Mr. Miller keek verongelijkt, en steunde nijdig zijn hoofd op zijn elleboog, terwijl hij ver over tafel leunde. De oude vader hield afwerend een magere hand met bruine ouderdomsvlekken op, en riep werktuigelijk: „Hush, hush!"

„Met slaan krijg je het er in ieder geval niet uit. Het is geen kunst om een weerloos kind te slaan." Eric brulde des te harder.

„Welzeker! Trek jij maar partij voor dat kind! Wij zullen eens zien, wat er van hem terecht komt, als papa hem maar altijd de hand boven het hoofd houdt. Dat eindigt in de gevangenis, wat ik je vertel! En dan helpt geen berouw, Mr. Miller. Aha!"

In de elektrische stilte die volgde zat grootvader droomerig zijn kiezen uit te zuigen, met een zoenachtig smakgeluid, zoodat telkens de hond kwam aanloopen, die dacht, dat hij geroepen werd.

Na afloop van het maal gingen wij naar de voorkamer boven. Wij huizen in een alkoof, achter den

donkeren winkel en daarvan door een groot raam gescheiden. Het is een soort van insteek, half onder den grond, waar den heelen dag het gas moet branden. Maar Zondagsmiddags schijnen ze in het „salon" te zitten. Mrs. Miller, die zichzelf weer was, voerde me rond, opdat mij geen kruimeltje zou ontgaan van de poovere voornaamheid der oude dagen, waaruit haar levenskracht was. Er hing een groote, goedkoope portretgroep van de Miller trouwpartij. De bruid in het wit, een knap, dom meiske; de bruigom glunderend en zelfbewust boven de gekke puntboorden, die ze toen droegen. Om het paar waren de onvermijdelijke betrekkingen geschaard: de vader, blijkbaar door vreemde handen voor de gelegenheid verfraaid; de dikke, grappige oom, wien het voor den wind is gegaan; het broertje dat niet stil kon zitten en daarom als een onhandig geretoucheerde vlek verscheen; de zwaar-besnorde zwager en zijn ziekelijke vrouw, en de twee arme nichten schuw op den achtergrond. De trouwbouquet van bruine, papierig verdorde rozen, op dunne ijzerdraadjes, — zoo'n ding hoort op een grafzerk thuis, — stond in een glazen hoorn op de mahoniehouten étagère.

„Deze vazen zijn een cadeau van een vroegeren bewonderaar van mij. Als ik dien getrouwd had, was ik heel wat beter af geweest dan nou", zei Mrs. Miller, en probeerde tersluiks met haar voet

een speelgoed-automobieltje van Eric achter een prullemand te schuiven. „Maar hij was een Papist, en mijn vader wou er niet van hooren."

Toen ging ze aan de piano zitten, (ik mocht blijkbaar niet te min van haar opvoeding denken,) en zong liederen uit haar meisjesjaren. Het was erbarmelijk, — een defecte speeldoos; ze had geen stem, geen voordracht, geen grein gevoel zelfs; het waren sentimenteele tingeltangel-balladen, tien jaar oud, en dat er geen enkele nieuwe was bijgekomen, sprak boekdeelen. Ik had groote moeite om mijn tranen in te houden.

Mr. Miller zat voor het raam, en sloeg zonder belangstelling de bladen om van koningin Victoria's Jubileum Album. Hij gaapte en rekte zich en stond eindelijk op, om, naar Engelsch gebruik, zijn Zondagmiddagslaapje te gaan doen. „Dat is nou mijn Zondag", zei Mrs. Miller verdrietig. „De heele week moet ik sloven, en den eenigen middag, dat ik vrij ben, gaat mijn man slapen."

De arme Eric was ook niet gelukkig. Met zijn Zondagsche trui aan, mocht hij niet op straat. Hij was dreinerig en lastig, en bedreef allerlei kattekwaad.

„En dat kind! Ik zou het wel lam kunnen ranselen."

Daarop kreeg ik lange verhalen te hooren over den bewonderaar, die zoo'n knappe vent was, en

haar zoo goed begreep, en nou zoo'n prachtige betrekking had, (ze klokte smachtend met de tong,) als oberkellner in een hotel te Brighton.

Na de thee maakte ik een langen loop naar Hyde Park, en was met avondeten weer thuis. Ik ging vroeg naar bed, maar werd uit den slaap gehouden door de half dronken chauffeurs van een taxigarage achter het huis. Het ding is ook 's nachts open, en ik hoorde mannen den heelen nacht door zingen en lachen.

20 September. Vandaag is het tweede bedrijf, getiteld: „Het leven overwonnen", van mijn levensdrama begonnen. Ik ben dit voorjaar de wereld uit den weg gegaan om de stilte te verwerven, waarop ik geen recht had. Nu komt de strijd. Wat maak ik toch veel door! Het beteekent allemaal groei. Eerst staan wij machteloos tegenover iedere nieuwe gestalte van de eindelooze werkelijkheid. Dan werken wij ons in door zorgvuldige ontleding en rangschikking, en de gedrukte stemmingen verdwijnen. Ten slotte nemen wij op, wat wij behoeven voor ons zielsorganisme; het waardelooze wordt verworpen; de dingen hebben hun tyrannie verloren en hun onderwerping aan de ikheid is verzekerd.

Het atelier is natuurlijk niet interessant. Het is ongemoedelijk door al dat brute licht, als in een laboratorium, een operatiezaal, een leege serre. Er

ligt veel stof, er hangt veel rook uit Mr. Miller's vuile pijp, en het eene potkacheltje zal het er niet warm kunnen stoken. Ik heb er twaalf uur gewerkt vandaag, van achten tot achten, (de schaften gaan er natuurlijk af,) en ik kan het duchtig voelen. Wij maken een achterdoek voor een photographisch atelier; een vijver met een bosch, en op den voorgrond de gebruikelijke ballustrade met bloemenvaas, — alles in wit en grijs. Het staan en drentelen is erg vermoeiend, maar dat zal wel wennen. Ook het werken met zulke groote kwasten, en de behandeling van de tempera-verf, die droog zooveel lichter lijkt dan wanneer nat opgestreken, moet geleerd worden. Mr. Miller heeft voor verschillend aanbesteed werk ingeschreven.

23 September. Dit is een goed leven, een normaal, compleet leven. Dit zal de zoozeer begeerde mannelijkheid geven, de ziels-gehardheid. De kwijnende schoonheidsdroomer, de angstvallige levensamateur is dood. Ik ben de wereld in gegaan om mijn lief, en zal daar voor haar mijn lessen leeren. Er is bevrijding in het moedig aanpakken, in het uitrichten, tot stand brengen, betasten van de werkelijkheid. Er is een charme juist in de inspanning, de kleine ontberingen, in de banale omgeving. Dit is alles waarachtig! Hier is geen ziekelijkheid mogelijk, geen zelfbeschutting, geen exces-

sen van kunstbestreving en ten uiterste gedreven intellectualiteit, geen zwaartillende, theoretiseerende levenskunst. Ik ben mijn medemenschen niet langer ontrouw, maar vecht mee. Ik leef!

Als ik 's avonds moe op mijn bed lig, met mijn groote liefde, dan komt er ik weet niet wat voor zaligheid over mij, en ik weet, dat alle slechtheid een waan is. Dat is de groote vervulling, — er blijft niets meer te wenschen.

25 September. Toen ik vanavond op mijn kamertje zat en terug zag op de week, was ik dankbaar en stil gelukkig. Die voortdurende bezigheid zonder getob of aanstellerij, is net wat ik noodig had. De oude, besloten zelfbeschouwing heeft afgedaan. Alle gedachten zijn van mijzelf afgevoerd naar haar, en zoo is het, of mijn dieper wezen voor het eerst van mijn bewuste leven vrij spel krijgt. Ik bén mijn diepere zelf. Ik behoef geen rol meer te spelen, ook niet in mijn intiemste gedachten. De duizend wisselende toekomstplannen zijn verdwenen; het haken en reikhalzen, haasten, zorgen, de dagen van zelfverwijtenden lediggang en van eerzuchtig nerveus gesloof zijn voorbij. God zij dank! Ik heb eindelijk de eenheid, den grondslag van al mijn uitingen gevonden. Nu is er „tegenwoordigheid van geest", bezinking en vrede, vol genot van het voorbijtrekkende oogenblik, tijd en aandacht

om mee te leven met anderen. Ik leef voor haar, — het is geen phrase; ik doe alles bewust voor haar, en zoo goed als ik kan. Daaruit is onverwacht het heil geboren, dat blijft onder allen arbeid. Indertijd heb ik groote aspiraties gehad, maar nu is „the world well lost for love".

26 September. Ik heb geprobeerd om dezen Zondag het gekibbel en de onaangename stemming van den vorigen te voorkomen, — wat ook is gelukt. Het viel mij niet moeilijk, want ik ben zoo gelukkig en zoo onbezorgd, dat ik belang kan stellen in al die grauwe levens om mij heen, en er liefde in kan schenken. Ik weet, dat mijn lieveling het heerlijk zou vinden, als ze het wist. En het is verwonderlijk te zien, hoe de geheele familie opleeft en zich herstelt, zonder te begrijpen, wat er in hun diepten gebeurt.

's Morgens lokte ik Mr. Miller naar buiten voor een wandeling onder kerktijd en wist hem te bewegen, om Eric mee te nemen. Dat liet zijn vrouw vrij spel bij het eten koken, en nog tijd om het patroon van een winterbloeze na te knippen. Wij doolden door niet zeer verkwikkelijke buitenwijken en zagen een echt Engelsch tooneeltje.

Op het pleintje, waar vier straten samen komen, en bijna onder het uithangbord van de herberg „de Ploeg", was een harmonium neergezet, waarop een

bloothoofdig burgerheertje een koraal begeleidde. Een ander op een omgekeerde stijfselkist zong met strak gezichtsmasker, en happende kaak, terwijl hij glazig rondzag in een kleinen halfkring van vrouwen en meisjes uit het volk. Toen de psalm ten einde was gedreind, begon hij hakkelend een hoofdstuk uit het Marcus-evangelie voor te lezen, met grappig neerploffende intonatie, wanneer een van die onberekenbare zinnen spoediger eindigde, dan een mensch billijkerwijs verwachten kon. Zoodra de voorganger zijn bijbel had gesloten, begon een vrouw onder het gehoor, een dienstmeisje op haar Zondagsch, naar het scheen, te preeken. Ze sprak van het Koninkrijk Gods en de zaligmaking der wereld. Het waren de oude beschrijvingen en beloften, die de opvolgende christengeslachten in alle landen elkaar gedachteloos nazeggen, en de taal was een vreemd mengsel van de sonore woorden en wendingen uit de Schrift met de huiselijkste beelden van het volksdialect. Maar haar doodelijke ernst en uitlaaiende geestdrift verschrokken de suffende gemeente als een mirakel. Ik zelf kwam erg onder den indruk. Haar wijde oogen schenen voorbij de zichtbare wereld te zien, haar kinderlijke welsprekendheid viel in cadans, de rauwe, stokkerige gebaren werden vlot en zinvol. Met tranen beleed ze haar eigen misdrijven, en voer vurig uit tegen de zonden van het menschdom.

Tot de hoogste vervoering gekomen, scheurde zij de armelijke versierselen van haar manteltje, rukte den hoed met een onschuldig strikje en wat bloemetjes van het hoofd, en vertrapte alle wereldschheid. Bij deze woeste vertooning begon een jongetje op moeder's arm, dat al langen tijd met trekkende wangetjes en trillende onderlip had toegezien opeens gierend te huilen, en enkelen lachten. Maar de geëxalteerde wist deze onderbreking te gebruiken met een oordeelkundige gevatheid boven haar gewone vermogens. Zij sprak van de jaren der onschuld, en van het zoete kindeke Jezus, dat in de wereld gekomen was, om met zijn kostbaar bloed onze zielen rein te wasschen van alle zonden. Niemand lachte meer, en ik kwam onder de bekoring van het levende en echte in het overigens vrij barokke tooneel.

Toen wij thuis kwamen, was er al gedekt en om ongelukken te voorkomen, nam ik voor en tijdens het eten Eric voor mijn rekening. Het kostte heel wat praten, maar gedaan gekregen heb ik het toch, om mama over te halen hem op zijn door-de-weeksch te kleeden, toen de tafel was afgenomen. Daarop maakte ik zeepsop en zette hem op het atelier, waar hij mocht knoeien, en daar heeft hij zeepbellen geblazen tot theetijd. Dat ik Mr. Miller zijn slaapje heb laten vergeten, was evenwel de grootste triomf van den dag. Ik wist hem aan het

praten te krijgen over zijn leerjaren in de Kensington school. Hij leefde blijkbaar weer in dien tijd van hoop en zorgeloosheid, en raakte bepaald in vervoering. Hij voelde zich, dunkt mij, weer de jonkman (uit het portret-album) in een grijs geruit confectiepak met bloemen in het knoopsgat, die iederen Zondag naar Clapham wandelde om zijn meisje het hof te maken. Zijn vrouw dacht ook weer terug aan die gelukkige jaren, en beiden moeten kracht hebben gehaald uit de herinnering. Het was vijf uur eer wij er aan dachten. Tusschen de thee en het avondeten gingen we weer uit; het echtpaar Miller voorop, en Eric en ik er achter.

Toen hij, moe van de wandeling, naar bed was gebracht zonder scènes, ging Mrs. Miller voor de piano zitten en zong weer haar repertoire door; maar ik hield niet op, voor haar man had meegedaan in een duet, dat sedert hun wittebroodsweken niet uit het muziekkastje was geweest. De oude grootvader was tot tranen bewogen, en klapte in de handen.

„Wel", zei Mr. Miller, toen wij naar bed gingen, „dit is de prettigste Zondag, dien ik in jaren gehad heb", en zijn vrouw haakte haar arm door den zijnen, en glunderde.

2 October. Weer een week van hard werken, — er is niets beters in de wereld. Werken brengt

genezing voor alle kwalen. Wij hebben nu een tooneeldécor onder handen voor een liefhebbersgezelschap. Het zal wel vele weken in beslag nemen. Ik ben verleden Maandag begonnen met om half vijf op te staan, om den anderen dag. Het is een heele toer om er uit te komen in het donker, terwijl het geen moet is, maar ik wil probeeren om voor Laura een knap schilder te worden, en dus zit ik gemoedereerd anatomie en perspectief te studeeren uit boeken van de kostelooze volksbibliotheek. Mr. Miller schudt zijn wijze hoofd: „Je houdt het niet vol. Ik weet er alles van. Ik heb ook mijn aspiraties gehad. Het loopt allemaal op teleurstelling uit." Maar Mrs. Miller heeft meer sympathie met de onderneming, en heeft mij een spiritusstelletje geleend om een kop koffie te zetten in de vroegte. Wanneer ik wat geld heb overgespaard, zal ik probeeren om op een avondschilderacademie te komen. Dat is voor mij de manier.

Voor de Zondagen hebben wij prachtige plannen gemaakt. Wij gaan de geheele omgeving van Londen bekijken. Hampstead Heath, Epping Forest, Hackney Marshes, Richmond, Crystal Palace, en de rest. Er rijden omnibussen heen op Zondag, en wij nemen eten mee, — het zal zoo goed als niets kosten. De Millers zijn er zoo enthousiast over als kinderen. Er is een andere stemming in huis gekomen. Ik heb voor madam een paar nieuwe zang-

nummers gekocht, die worden ingestudeerd, en voor Eric een kleurdoos. Het is een lust om te zien, hoe die goeie menschen het futielste pleziertje weten te waardeeren.

8 October. Toen onlangs over spiritisme gesproken werd, vroegen de Millers, of ik wel eens een goed medium had gezien. Ik zei van neen en daarop schreven ze aan een dame van hun kennis om voor mij een particuliere séance te geven. Van avond zijn wij er heen geweest. Het huis, waar wij wezen moesten was laag van verdieping, en blijkbaar als zwakgeloovige speculatie gebouwd in een miezerige buitenwijk, die eens wat beloofde te worden. In het voortuintje zag ik een paar taxusplantjes en laurierstruikjes bij het licht van een straatlantaarn, dat in strooken en vierkantjes door het houten hek viel. Wij stonden samengedrongen in de kleine, donkere portiek. Door een matglasruitje in de voordeur scheen wat licht. Het zal wel mijn vooruitloopende verbeelding geweest zijn, maar de banaliteit en griezel, die aan een goedkoope lijkkist is, sloeg mij in het gezicht, toen er werd opengedaan. Wij werden begroet in een nauwe gang, waar een armzalig dansend gaspitje was aangestoken, zoodat er vele bewegelijke schaduwen leefden omtrent den ouderwetschen jassenstandaard en aan de wanden, beplakt met donker glimmend

behangsel. Miss Lauder, het medium, was een vrouw van een vijftig jaar, denk ik. Ze had de loome bewegingen en het matte uiterlijk van een chronische melancholica, maar in de manier waarop ze ons ontving, proefde ik dat bijsmaakje van neerbuigend zelfgevoel van een, die zich specialiteit weet. Ze bracht ons in het kleine, muffe salon, waar maar één pit uit de kroon van drie werd aangestoken. In dat onmachtige licht, dat de poovere welving van den voorhoofdskam boven de oogkassen, den geknikten neus en gegroefden wangen een bruut relief gaf, leek ze nog meer lijdend dan te voren. Wij zaten een poos in de kou met jassen aan, en er werd over het weer en gezondheid en gemeenschappelijke kennissen gesproken: een gekunstelde conversatie met moeilijke, kleine stilten. Wij waren allemaal een griesje nerveus, en verlangden naar het begin der séance. Daarvoor moesten wij naar boven, waar Mr. Pickersgill lag, de gierige en kindsche oude heer, aan wien het huis hoorde, en dien Miss Lauder verpleegde. Het was een kleine slaapkamer, waaruit de heete, vuile lucht ons tegenkwam, als een tastbaar ding, waarvoor ik werktuigelijk een stap achteruit ging. Er brandde een suizelende vleermuisvlam in een gebarsten witte ballon en het eenig goed verlichte voorwerp was het ovale tafelblad daaronder. In bed lag een oude man, met een zakdoek om zijn

hals geknoopt, onder een goor dekbed, en op het dekbed druilden een driekleurkat en een cypersche, in twee compacte klompjes bont opgevouwen. Wij werden voorgesteld en Mr. Pickersgill brabbelde iets, dat ik volstrekt niet verstond, en lachte met een open, tandeloozen mond, terwijl zijn borstelige wenkbrauwen op en neer werkten, als die van een gorilla. Toen gingen wij om de tafel zitten. Het licht werd uitgedraaid. Wij verwachtten gebeurtenissen.

Ik was niet heelemaal sceptisch gekomen. Uit spookverhalen, tijdschriftartikels, en boeken over occulte ervaringen, uit kleine griezelige voorvallen, die ik zelf had beleefd, had zich in mijn onderbewuste een mengsel gevormd, dat maar een schok behoefde om te ontbranden, en een luchtgat te meer te slaan in mijn ziel.

De gesticuleerde vlammen van het haardvuur flikkerden rood op alle ruggen en hoofden en tegen de stucco zoldering. De raamgordijnen gezet in het donkere behang waren groenig doorschenen van de straatlantaarn voor de deur. Ik hoorde weldra knappende geluiden in de tafel, en in een mahoniehouten linnenkast, en toen geknetter, als van een elektriseermachine. De katten bewogen de ooren, maar bleven verder met gesloten oogen onbewegelijk liggen. Miss Lauder knikte voldaan met het hoofd. „Het zal mooi werk worden van-

avond", en ze lei groote vellen papier klaar, en nam een potlood in de hand. Daarop zuchtte ze diep, sidderde en schokte. De hand met het potlood ging langzaam, als die van een bijna afgeloopen klokwerkautomaat naar het papier, en begon te schrijven. Er kwamen eerst zeer kleine letters, die weldra groeiden. Ze kwamen sneller en sneller tot ten laatste de hand als razend over het papier vloog. Zoo kan geen mensch schrijven uit eigen vermogen. Het eene vel na het andere werd gevuld, en toen eindigde alles abrupt. Het potlood viel op den grond, en wij zwegen beklemd, toch nieuwsgierig, wat er nu gebeuren zou. Ik heb de vellen naast mij liggen, terwijl ik dit schrijf. Als de afgestorvenen niets belangrijkers te vertellen hebben dan dit, is er weinig van het hiernamaals te verwachten. In het begin schijnen vele wezens getracht te hebben, zich van het medium te bedienen. Er is in verscheidene handen geschreven, en het zijn onsamenhangende, vaak volkomen onbegrijpelijke berichten.

„Het portret van Elsie moet op de tafel staan.... gebreke bleven groote oorlog in Maart. Goeden avond, vrienden, het verheugt mij U.... Het is Charlie.... het is.... Het wijze raadsel.... Hij moet het overlaten aan den bovenmenschelijken leidsman.... Om half twee zult gij sterven. May (Mrs. Miller heet May) heeft een gezwel in den

rug.... oppassen.... Veel warm water dr.... Haal Bartolomeus-kruid bij een drogist en laat twee uur.... Hebben de twee uit Sunderland de boeken verkocht om.... om.... Dorothea Kemp. Dorothy. Dolly. Bidt voor Uw gestorven.... met den trein van 11.45 Sint Pancras. Duitsche provincie. Holland wordt een Duitsche.... Ik hoop dat je de hoffelijkheid zult hebben om een rijtuig.... aan het station...." Daarop volgt een halve pagina van de gemeenste Engelsche woorden. Ten slotte komt een aan het woord, die in leven blijkbaar plattelandsdominee geweest is. De woorden zijn allen aaneengeschreven en ook de regels zijn door een langen haal verbonden. Hij geeft een soort van korte preek over liefdadigheid en godsvrucht, — al de platheden, die een ieder kan bedenken, — en hij eindigt met een beschrijving van het Paradijs, dat de Openbaring van Johannes lijkt, naverteld door de schoonmaakster.

Miss Lauder zat nu rechtovereind te slapen, den onnatuurlijken, ronkenden slaap van een beschonkene, of iemand, die in een toeval ligt. De adem kwam zwaar met moeizaam heffen van de schouders, en werd uitgepuft door lippen, die als voor de grap in een tuitje gespitst waren. De losse, rimpelige huid hing losjes om de pezen van haar mageren hals, en daar tusschen, (van onderen op beschenen,) speelde het strottenhoofd, puilend

met gezwollen schildklieren, op en af. De oogen bleven, half geloken, met een akeligen witrand onder, naar den zolder gericht. Wat een krankzinnige vergadering was het: de twee onbeschaafde burgermenschen, die volstrekt niets begrepen, van wat zich afspeelde, die imbeciele, oude man, de bezwijmde hysterica, ik, dolle gelukzoeker, en al die ongezien elkaar verdringende geesten rondom.

Na een poos begon het medium weer te schokken en te sidderen. De oogen rolden wezenloos. Het arme hoofd met de ouderwetsche chignon knikwaggelde. De armen en de romp begonnen zich stuipig en slangemenschachtig te tordeeren met allerlei bizarre en zinledige gebaren.

Achteraf kan ik nu precies zien, wat er allemaal in mij omging op dat oogenblik. De drang om krachtdadig een eind te maken aan die tegennatuurlijke vertooning; de verontwaardiging van een, die kind of dier ziet mishandelen; de beklemming, die ik nog steeds voel in de Panopticumgruwelkamer vol ondoorgrondelijke, astrale gevaren, en occulte walgelijkheden; de ontmannende angst, die komt van een bloedig ongeluk. Men had de vrees en de spanning met de holle hand uit de lucht kunnen scheppen. Ik hoorde Mr. Miller's hijgende, snelle ademhaling. Ik zag, hoe een haarvlok van zijn vrouw trilde bij elken schok van het zwaar pompende hart.

Plotseling viel Miss Lauder's mond open, en uit dat griezelige, levende lijk, dat menschdier, tijdelijk ontzield, kwamen beteekenisvolle klanken, rauw en diep, als van een doofstomme. Daarop zei een verwijderde, maar duidelijke stem, een stem uit een phonograaf, in het Engelsch: „Let wel. Er gaat iets merkwaardigs gebeuren." De aanmaning was overbodig. Mr. Pickersgill, die tot nu toe had liggen dutten, werd wakker en ging waanzinnig lachend overeind zitten. Dat zette de kroon op de verschrikkingen. Als iemand op dat oogenblik gegild had, was ik zeker in een paniek dat vervloekte huis uitgestormd. Volgens de Millers moet er een grijzige, wazige gedaante achter mij gestaan hebben. Ik meende een paar maal een bleeke hand te zien boven het medium; maar ik zou er niet op durven zweren bij dat zwakke, flakkerende licht. In de snikhitte had ik de gewaarwording alsof een ijzige wind tegen mijn linkerwang en slaap blies, en in een droom hoorde ik Mrs. Miller slikken en kuchen, als iemand, die op het punt staat in een hysterische huilbui uit te barsten. Mr. Pickersgill bleef onverstaanbare woorden schreeuwen. Miss Lauder zat strak overeind met gesloten oogen. En toen zag ik hoe dat ingevallen gezicht onbevattelijk snel werd omgeboetseerd in den kop van mijn grootvader van Hove. Ik herkende hem onmiddellijk van een portret, dat thuis in de voorkamer

hing, en nog geloof ik, dat hij werkelijk tegen mij gesproken heeft door het lichaam van Miss Lauder. De kop keek mij aan, en zei in het Hollandsch: „Jij bent mijn kleinzoon, de zoon van Mathilde. Ik heb je wat te zeggen, maar lang kan ik niet blijven. Luister dus goed. Ik heb je hierheen gebracht om je moed in te spreken. Er gebeuren dingen om je en met je, waar je geen idee van hebt. Blijf door alles volhouden. Je wordt in het oog gehouden. Het is de proeftijd. Als je niet opgeeft, is de overwinning zeker, maar, och, mijn arm kind, wat een ellende staat je te wachten. Vertrouw op God. Mathilde is hier en laat je groeten. Wij zijn allemaal hier, en zullen je helpen zooveel als mag. De Heer zegen je. Vaarwel." Ik was zoo in beslag genomen, dat ik de verdere wereld vergat, maar nauwelijks begon het masker zich weer tot Miss Lauder's trekken te vervormen, of mijn haar „ging overeind staan" een sensatie, waar niet mee te spotten valt. Mr. Pickersgill trok de knieën omhoog en lachte luid. De katten uit hun glimlachende sereniteit opgeschrikt, trachtten met waardigheid een andere rustplaats te vinden.

Toen trompetterde weer de verre phonograafstem, die met een Engelsch accent, en misplaatste klemtonen zei: „C'est fíni, mes ámis."

Ik sprong op, en stak het gas aan. Mrs. Miller deed een poging om door haar tranen heen te glim-

lachen. Haar man snoot zijn neus met verdachte toewijding. Het medium kwam langzaam weer bij. Brr! Dat versuft ontwaken met die kleine, beroerde bijkomstigheden, (van speeksel vloeiend uit een krachteloozen mondhoek, het zachte, prevelende schreien, het niet-begrijpend staren naar een glinsterend vlekje op het tafelkleed,) — het was niet minder luguber dan wat voorafging. Diepe zuchten volgden. De trillende, knokige hand veegde onzeker de klamme zweetpereltjes van het voorhoofd. Eindelijk vroeg de zwakke, maar natuurlijke stem van Miss Lauder: „Wat van belang gebeurd?"

Onze zenuwachtige verhalen braken tegelijk uit na zoo lang gespannen zwijgen.

„Geef mij wat drinken. O, mijn hoofd doet zoo'n pijn." Mrs. Miller reikte een glas met water van het nachttafeltje, hetzelfde, dat, wanneer Miss Lauder niet liegt, volgepropt ligt met effecten en banknoten.

Ik moest natuurlijk vertellen, wat er tegen mij was gezegd, en wij waren het eens, dat het een raadselachtige, sombere voorspelling was, waaraan ik maar niet te veel geloof moest slaan. Ik weet ook werkelijk niet, wat ik ervan denken moet. Voorts zetten wij ons tot het ontcijferen van de schriftelijke mededeelingen. Het laatste stuk werd zeer bewonderd. Miss Lauder was overtuigd, dat een engel het moet hebben ingegeven.

Daarmee was het avontuur gelukkig ten einde. Wij bedankten het medium, dat er uitzag, of het van uitputting flauw zou vallen, en vertrokken. Op weg naar huis bleek Mrs. Miller erg ongerust over het gezwel in haar rug. (Ze had dikwijls 's morgens zoo'n branderige pijn hier, precies hier). Mr. Miller kwam op het idee om een somnambule te raadplegen, waartoe werd besloten. Wij liepen nog even bij een drogist aan, die juist zijn luiken naar buiten droeg, en informeerden naar Bartolomeuskruid tegen gezwellen in den rug. Maar hij had er nooit van gehoord en het bleek ook niet in zijn boeken te worden genoemd.

9 October. Mrs. Miller vroeg, of het mij ook interesseerde om een Londensche markt op Zaterdagavond te zien. Het interesseerde mij heel erg, en dus ging ik mee, toen ze zooeven haar inkoopen voor morgen ging doen. De markt wordt gehouden in een zijstraat, waar weinig verkeer is. Uit de verte hoorde ik al de roezige drukte en het geschreeuw van venters, die hun waar aanprijzen. Het klonk als het verwijderd gerucht van een Hollandsche kermis op het ijs.

De donkere huizen, waarin hier en daar een der zwarte ramenvlakjes, oranje doorschenen, was ingezet, blokten opaal, en flauw rosbruin begloord, tegen den blauwen, ontwijkenden maanhemel. Het

opwaarts snel verzwakkend licht van de straat, maakte breede schaduwen boven kroonlijsten van benedenpuien, en in vensternissen; in de warm verlichte uitstalkasten der winkels straalden de sterren der verre gasvlammen. Tegen den trottoirband te midden van groentenafval en stukken opwaaiend papier, stond een rij van kramen en handkarren in het dansend schijnsel van walmende toortsen en witte, wapperende vlammen van acetyleengas. Op het nauwe pad, tusschen stalletjes en straatwinkels schuifelden de koopers, mannen en vrouwen, met korven en pakjes, touwnetten vol groente, en puilende reticulen van stroovlechtwerk. De slagerij op den hoek had een reeks van opengehakte varkenskarkassen tentoongesteld met roode ribben en knobbelige lobben van dof, roze vet daartusschen. Achter hingen geheele, gevilde schapen aan krachtige stalen haken onder een guirlande van geeldoormarmerde karbonaden. Op het bloedbespatte marmertoonblad lagen hoopjes bruine, glimmende levers, en vale, zwaar beaderde kalfsharten. De volbloedige, welgedane slagers, met hun schoone, blauwe voorschoten aan, en de haakstokken in de hand, schreeuwden onophoudelijk: „Buy-buy; buy-buy; buy-buy", en maakten tegelijkertijd gebbetjes met de klierige juffrouw van het boekenstalletje, die twee romans voor een stuiver verkocht. Er was een vischkraampje met pyramide-

hoopen van alikruiken en wulken, en een bak vol bespikkelde, bruine krabben. Jacobsschulpen, waarin weekdieren leven, die er uitzien als een glibberig spiegelei met hoog oranje dooier, lagen vóór een lange rij van poppenbordjes vol bleekgele mosselen. Op een schap daarboven, met een servet, (het deed aan een altaar denken,) stonden kaarsen, door lampeglazen beschermd, te branden tusschen azijnfleschjes van bruin glas, in den vorm van een ampulla. De groentenverkoopers hadden goede zaken gedaan. Op de bijna leege karren lagen nog een paar bossen selderie en blanke prij, of wat Lissabonsche uien in hun glanzend bruine vlies. Mrs. Miller kocht haar sla voor morgen van een echte costerwoman, een „'Arriet", zooals Phil May ze teekende, met spuuglokken voor de ooren, bloedkoralen halssnoer, een hoed vol struisveeren en een open pluche mantel, compleet. Ze zat in gedachten haar nagels te bijten achter manden met veldsla, cichorei, paardenbloembladen, zuring en waterkers. Voor een oudroestbleekje met oude sloten en sleutels in bruin roeststof op gekreukte kranten, schoof een klein meiske een kinderwagen, (met een blozend wicht, gerust slapend te midden van het kabaal,) vooruit en achteruit. Ze hing over het handvat gebogen, de benedenarmen gesteund op den bak en lurkte, verstrooid neuriënd, op een pepermuntstok. Een oud manneke stond beschei-

den viool te spelen op een donker plaatsje dicht bij een corpulente vrouw, die appelen pofte in een draagbaar fornuis. Ze had heel wat moeite om een zwerm straatjongens, (lollige, havelooze rekels) op een afstand te houden en als ze te driest werden, en schelden de uitwerking miste, spuwde ze in hun gezicht. In een poelierstentje hingen konijnen, de gebroken pootjes saamgebonden en nog een donzig bontrandje aan het mager lijf met de onsmakelijk glanzende spieren van violetbruin vleesch. De gehavende vachtjes, als handschoenen, het bloederig binnenste buiten gekeerd, lagen er onder, tusschen bakken met bokking. Een kereltje van een jaar of vier, op bloote beentjes, en met een veel te wijde broek aan, was uitgestuurd om voor zijn moeder aardappelen te koopen. Een vriendelijke, oude werkman, die schik in hem had, vroeg, of hij wel een zuurtje lustte, en dat maakte het ventje zoo verlegen, dat hij het ongewasschen bolletje op een arm te midden van de stoofperen lei en het onschuldig kindertongetje uit een korstigen mondhoek kwam piepen. De koopvrouw en ik knikten en lachten tegen elkaar over het geval, als oude kennissen. Het is een wonder, hoe verbroederend de penurie werkt. Komt het omdat wij samen staan tegenover het gemeenschappelijk gevaar?

De mooie stemming van solidariteit werd geschonden door een ruzie voor de kroeg op den

hoek. Een vrouw in een delirium van woede, in den arm een pak gore doeken, blijkbaar om een kindje gewikkeld, was aan het gillen en krijschen tegen een grooten, stomdronken schoorsteenveger, die maar halfbegrijpend, in de deur stond te balanceeren. De toeschouwers grinnikten, drie diep in een ring om de echtelieden. Twee bezadigde agenten naderden. Maar plotseling, boven het geschreeuw van de marktventers en het oplierend gutturaal gebrul, klonk een ver gerucht, zoo geheim beangstigend, als het geroep van „Extra tijding" over onheilen, uit mijn jeugd, dat naderde door de stille avondstraten. De menschen voor de kroeg hoorden het ook, en liepen aan; gingen op de teenen staan, en rekten hunne halzen.

„De brandweer!" zei Mrs. Miller.

En daar kwam het roode gevaarte op hooge wielen reeds aan achter twee als dol galoppeerende schimmels. Donkere mannen, de hand als roeper aan den mond, die alle: „hoi-hoi-hoi-hoi" riepen, zaten en stonden op den wagen. Slingerend door de nauwe straat, waar karrevoerders en voetgangers haastig ruim baan maakten, donderde, dreunend en rollend, de zware stoomspuit. Het was het vizioen van een oogenblik: twee laag vooruitgestoken paardekoppen met wilde, bloedbeloopen oogen, de ooren plat in den nek, en de draderig wimpelende manen boven de rinkende bellen op

het tuig; de koetsier nerveus-attent voor zich uit speurend; de vele vlammen van de stalletjes glippend over het glimmende, bolle oppervlak der hooge, koperen helmen en de buizen en ketel van de machine; en een sliert zwarte rook uit de korte schoorsteenpijp. Toen was het al voorbij, en een paar gloeiende sintels lagen in het midden van de straat. De verschijning gaf een opschudding! De markt liep leeg. Iederen sukkeldraafde achter de brandweer aan. Jongens sprongen op hun fiets, en belden aanhoudend om ruimte, die ze niet kregen, en kerels floten en riepen elkaar toe over de menigte. Maar wij, wijze menschen, gingen naar huis, en het duurde niet lang voor ik de spuit hoorde terugkomen.

10 October. Met de Millers naar Richmond.

11 October. Het is goed voor mij om vast, pratkisch werk te hebben. Het is een vliegwiel, dat regelmatigheid aan mijn streven geeft en er den gang in houdt. En het is heerlijk vast geld te verdienen en onafhankelijk te worden. Als Laura maar hier was. God geef, dat het wachten niet lang meer duurt. Ik dacht den geheelen dag aan mijn lieveling. Als ik nog eens een goed en nuttig mensch word, is het aan haar te danken.

14 October. Ik heb deze dagen goed geleefd,

— ben niet over mijzelf ontevreden, maar het is toch niet geweest, wat het worden moet: een geheele toewijding van elk oogenblik aan haar. Vanavond was het zoo, en ik was gelukkig. Toen kwam ook weer het heerlijke vertrouwen, dat alles goed zal gaan, en ik was zacht en vriendelijk gestemd. Ik moet mij den geheelen dag inspannen, ik moet voortdurend voelen, dat ik aan het werk ben voor haar.

15 October. Een bleeke Claude zon scheen vanmiddag in het atelier, en ik had een machtig verlangen naar mijn lief. Dat pijnlijke, toch heerlijke van deze liefde is een wonder ding.

16 October. Geprobeerd om op het dak te klimmen, — een waagstuk. Het was mij hierbij voornamelijk om zelfdiscipline te doen. Ik was namelijk sedert den vorigen Zondag katterig, dat ik toen in gebreke was gebleven. Maar toen ik boven was, dorst ik weer niet. Daar de bedoeling is, om mij Laura's liefde ook door mannelijkheid en moed waardig te maken, was ik hierover erg beroerd. ik ging voor de tweede maal naar boven, en nu kwam Miller mee, maar hij noch ik vonden moed voor den toer. Waar de ijzeren brandladder ophoudt, moet men langs ijzeren haken klimmen naar een balk, waarop men gaat liggen en vervolgens staan. Vooral het vinden van voetsteun, wan-

neer men aan de handen hangt boven den afgrond van de straat, een vijf en twintig meter beneden, is griezelig. Ik zag het een metselaar doen, en dat gaf een weeë tinteling in mijn onderlijf.

Wij gingen gezamenlijk naar Dulwich, maar ik was misselijk over mijzelf, en had geen vertrouwen in de toekomst. Vond mijzelf een ongeluk, en haar niet waard. Las wat in Emerson om tot rust te komen, en de dag eindigde mooi en vredig.

17 October. Weer op om half vijf. Schreef bij wijze van zelf-overwinning een brief van acht kantjes aan.... Laat ik toch geen oogenblik vergeten, dat er aanhoudende inspanning en zelfopoffering moet bestreefd worden om harentwil. En dat niet met woeste inspanning, maar rustige aandacht.

Moe en neerslachtig. Het verlangen kan zoo in de ziel gutsen. Het is baar verdriet, zonder poëzie of hoogheid. Ik heb zulk een machtigen drang om liefde te geven. De oogenblikken van kleingeloovigheid en zwakte zijn talrijk. Als ik maar een kleine aanwijzing of belofte had, dat alles goed zal loopen. Ik voer behalve het dagwerk zoo weinig uit, maar doe toch werkelijk wat ik kan.

18 October. Terwijl ik schilderde en sjouwde was Laura steeds voor mijn geest. Ik heb het moeilijkste werk weer het eerst onder handen genomen,

en behaalde verscheidene kleine zelfoverwinningen voor mijn harteke. Wat gaf ik er voor om haar in mijn armen te houden! Haar beeld is steeds nabij. Het gaat goed. Dit is de eerste dag, dat ik nu werkelijk het gevoel heb van geheel mijn werk tot zelfverbetering, ter eere van mijn lieveling, te hebben verricht. Ik heb vervelende, noodige dingen opzettelijk eerst gedaan, en iedere snipper tijd goed besteed. Zoo moet nu altijd goed geleefd worden, maar er is tenminste een begin. Ik voel, dat de overwinning zeker is. Haar alleen de eer, mijn lief en sterk vrouwke.

19 October. Dacht veel aan haar en was stil gelukkig. Weer op om half vijf. Ik krijg de anatomie al heel aardig onder de knie.

21 October. Op om vijf uur. Zwaarmoedig. Hoelang zal het duren, eer ik wat presteer! Waar zal ik het geld vandaan halen om Laura te geven, wat ze gewend is? Ik zie geen uitweg, maar telkens zeg ik tegen mijzelf: overlaten, vertrouwen. Ik begrijp wel niet, hoe het ooit goed worden moet, maar ik houd de wanhoopsgedachten met geweld aan de grenzen van mijn bewustzijn. Doch het knagend verlangen blijft. Hoe diep ik evenwel in den put zit, ik zie steeds haar beeld.

22 October. Werkte met veel nauwgezetheid,

en spande mij erg in. Het is heerlijk om alles in orde te weten. Zonder haar zou het nooit gebeurd zijn. Alles, mijn werk en privaatzaken worden prompt afgedaan, — een heel ding voor iemand van mijn aard. En als ik daar dan blij over ben, heb ik moeite om niet te schreien, als een schoolkind, dat geprezen wordt, maar het een schamelen troost vindt. Schreien van verlangen naar beter dan lof van de Millers, en bitterheid om het afzijn van mijn lief. Ik kan niet meer doen, dan ik doe. O, God, in Uw barmhartigheid, al is het wellicht zonde om het te bidden: weerhoud het loon niet!

23 October. Het stoute stukje is volbracht: ik ben vandaag op het dak geklommen. Het is misschien kinderachtig, maar met een groot fortuin had ik niet meer in mijn schik kunnen zijn, dan met dezen triomf voor haar, waar ze nooit iets van zal weten.

28 October. Dit leven sluit mij erg in. Er is geen spontaniteit. Maar het maakt niet uit. Ik bouw een tempel, — alleen voor haar. Ook deze dag is volkomen afgewerkt en in alle deelen compleet. Dat zijn er deze week weer vijf aan het snoer van zeven.

29 October. De nacht was treurig, zooals dat in den laatsten tijd vaak gebeurt. Hoestbuien, kies-

pijn en hevige pijn in de aderen. Het hield mij wakker, maar ik probeerde het weer om het zacht en geduldig te dragen. In den halfslaap, zag ik haar zeer duidelijk, het was het glimlachende gezicht met de kwalijk bedwongen uitdrukking van liefde, dat ik zoo goed ken, en dat mij zoo dierbaar is. En later droomde ik van haar. Ze stond in een licht blauwe blouse onder zware boomen, en wenkte mij. „Ik weet, wat je voor mij doet", zei ze, — meer herinner ik mij niet, maar ik werd in een heerlijke stemming wakker, alsof ik haar werkelijk had gesproken. Misschien is het wel zoo. Wie weet?

Zag 's avonds het sikkeltje van de jonge maan, wat mij, als steeds, hoopvol stemde.

30 October. Zondag. Las de ruzie van twee schilders van naam, die elkaar plukhaarden in.... en werd bezorgd over mijn toekomst. Wie kan slagen in een kring, waar men elkaar het licht in de oogen niet gunt. Neerslachtig voor de thee. Dat komt er van, wanneer ik mij bekommer over het oordeel van anderen dan van Laura alleen. Toen ik aan haar dacht, kon de heele zaak mij niet meer schelen.

4 November. Ik zou haar knielend willen vereeren, en haar dienen en troetelen, mijn leven lang.

7 November. Hoe harder ik ploeter, verbeeld ik mij, hoe eerder mijn proeftijd om is. Het is, alsof mijn liefde met elken dag inniger wordt. God, ik kan haar niet missen! Ik bid alle ongeziene machten van het heelal om mij te helpen. Nooit, nooit, was er zulke liefde. Ze doortrekt mijn geheele leven.

8 November. Duchtig op de (gevangenis) achterdécors gesjouwd. Miller roept maar, dat ik meer geld kan verdienen dan bij hem, en dat ik mij vergooi. Hij weet niet, wat mij aandrijft.

Begon 's avonds voor Eric plaatjes van dieren te teekenen, die hij moet kleuren en uitknippen. Zoo leert hij meteen wat dierkunde en handigheid. Ik had er als kind ook plezier in. Ik heb groote plannen met hem. Met de Millers ga ik nu een uur 's avonds goede romans lezen, — zij waren dadelijk enthousiast over het plan; dat geeft nieuwe belangstelling en nieuwe kracht, hoop ik, in hun grauwe leven. Verzond twee pond aan...., een kennis van de Millers, die al drie maanden ziek ligt en natuurlijk geen cent verdient. Alles pour l'amour de notre dame. Ik ben hier werkelijk zeer gelukkig, — wanneer ik het verlangen niet meereken, en dat is tegenwoordig niet drukkend ontzenuwend, maar doorlouterd.

9 November. Lord Mayor's Day. De Millers

gingen bij kennissen den optocht zien, zoodat ik vrij was en naar Richmond Park ging.

Het had 's nachts flink gevroren, en er waren ijsbloemen op de ramen. Toen ik naar den trein liep in den scherp-kouden, zonnigen morgen tintelde mijn bloed, en ik was zoo welgemoed, dat ik zingen moest.

Ik stapte in Richmond-station uit. En o, goden! daar was de oude stemming in de natuur, de stemming. Ik kwam met allerlei regelingen, zorg, kleine gedachten om mijn hoofd, als een zwerm vliegen, en daar stond de Eeuwigheid. In dat oogenblik was er geen analyse; die kwam later. Ik was alleen maar zielsgelukkig. Mijn vermogen om de natuur zoo heilig te zien was dan niet verdwenen. Ik was dankbaar en week. In de hooge, statige lanen en bosschen, en in de breede landschappen van de heuvels hervond ik het onzegbare. Het was in het late, roodgouden zonlicht, in het sonore windgeruisch, in den geur der graslanden. Het was het Groote Mysterie, dat de wouden omspoelde, als een mist. Daar, daar was het hoog en stil, innig en droomerig, zoo oneindig ver boven al het menschelijk gedoe, zoo wijd en ontzaglijk, dat gedachten weken, en er niets bleef, dan machtige vrede en geluk. Het lijkt zoo klein op papier en het was zoo alles. Alles.

Het was, of Laura en mij geen afstand scheid-

de, of ze naast mij ging den lieven, langen dag.

10 November. Miller heeft de opdracht gekregen om den muur van een soort van wintertuin decoratief met planten en bloemen te beschilderen. Daar het heelemaal niet in zijn lijn ligt, heb ik vandaag een ontwerp gemaakt, wat heel wat gesnor in boeken en platen meebracht. De gedachte aan Laura was een lafenis. Miller opgetogen met het resultaat.

12 November. Zooals in den laatsten tijd nog al vaak gebeurt, heb ik mijn vrijen Zaterdagmiddag in het West End doorgebracht, ditmaal met merkwaardige gevolgen. Het weer was triest en mistig. Om drie uur was het al met het daglicht gedaan, en om vijf uur was het een regennacht. Van het ontzaglijk universum bestond alleen zooveel, als het zwakke kunstlicht moeizaam in stand kon houden: de onderste wolkenlaag, dreigend ros verlicht, als door een ontzaglijken brand; brokken van huisgevels en plaveisel, en van lantaarn tot lantaarn, waar voorbij de ijle nevelvezels dwarrelend zweefden, nauwelijks genoeg lucht om te ademen. De gasvlammen uit een apotheek, vergroot en misvormd, achter de kolossale, buikige stopflesschen met roode en blauwe vloeistof, maakten blinde kleurvlekken in het grauwe ledige. De roze lichtplas onder de gutsende zonnen buiten

een sigarenwinkel, weerkaatste zwak op de gebeeldhouwde zandsteen-consoles onder een balcon. Een gloeilampje haalde, met gebladderde huisdeur en kolomrondingen een portiek uit den nacht. Enkele doorschenen raamgordijnen, verre oranje rechthoekjes, waren hoog in het duister uitgesneden. Van een onderpui bestonden hier en daar slechts brokken modderbespetterde muurvlakken, zonder samenhang, en naar alle zijden verwazend, als halfgevormde gedachten, en in los-zwevende letters van vuur schreef een monomaan telkens opnieuw aan den hemel, dat Bovril den besten bouillon maakt.

De taxi's gonsden voorbij, hun dikke pneu's, knetterend rijtend door de modderbrij, die in geribbelde, glazige cascaden, als van cacao in de gootroosters vloeit. De omnibussen, helverlichte glasdoozen vol menschen, schoten langs, de een na den andere, in stoffig lijkende aureolen, welke meeflitsende glimmers maakten op de stangen van het natte parkhek. Daarachter stonden ahorn-boomen van gepolijst metaal aan de grenzen van het Zijnde. Een equipage reed aan; de donkere glansen van natte paardenflanken en gebogen lakpaneelen, leefden een oogenblik, als een vaag herinnerde droomervaring. De acetyleen-zoeklichtkegels vóor een auto, maakten van een fietsende jongen, in een vet-glimmende oliejas, een beeld in uitgevre-

ten, krijtig wit, grel op het doffe donker. Zware paarden van vrachtwagens stonden, laag de zwaar beaderde koppen, uit granieten troggen aan den straatkant te drinken, en de krullende stoom wolkte op van hun geplakte regendruipende wintervacht. Verderop zat de bewaker van een hoop bestratingsblokken met glinsteroogen te staren in een oranjerood vuur, wapperende pluim van vlamvederen, boven de scharlaken heete kolen in het zware komfoor, en de felle gloed sloeg tegen zijn borst en kop, waaraan geen schaduwen waren.

Op een groot plein, waar het dag was, een onheilige, bleeke dag door al die kleurlicht-misten: kersrood elektrisch, violet van de hooggehangen booglampen, en het matgroene schijnsel der gloeikousjes, — trokken grijze silhouetten, precies uitgeknipte, Japansche schimmen, voorbij den melkig doorlichten mist en de gebroken reflexen op het natte asfalt; hooggeladen karren, microscopisch compleet tot het fijn, samengesteld lijnwerk van wielspaken, assen, veeren en remblokken; voetgangers met geacheveerde kopprofielen, gebogen onder paraplu's; een armzalig straathondje, een nat verschoppelingetje, dat, met eén opgeheven voorpootje en staartje neergeklapt, scheen rond te snuffen.

Toen onverwacht, kwam een bruinig floers van omhoog gezonken, langzaam doordringend, als kof-

fie, die in water zijgt. Het was, als werden dichte, troebelende gassen in de atmosfeer geschonken. De lantaarns gloorden eerst nog bezwaarlijk, rosduisterlijk in den smook, en leken toen de een na de ander uit te dooven. Mijn oogen schrijnden tusschen de mistvochte wimpers, en als zwaveldamp brandde de adem in mijn borst. Ik liep door op goed geluk, met enerveerend geblèr en getoet en gebel, aan alle kanten om mij heen, en was binnen korten tijd geheel de kluts kwijt. Dat was een vervelend ding; ik begon honger te krijgen ook, en wie weet, dacht ik, hoe lang ik moet dwalen, eer ik iemand ontmoet, die mij kan terecht wijzen. Op een hoek was ik bijna tegen iemand aangebonsd, en ik liet mij de kans niet ontnemen.

„Kunt U mij zeggen, waar ik ben? Ik vrees, dat ik verkeerd ben geloopen, in den mist."

Ik kon niet zien tegen wien ik sprak; ik kon de gebruikelijke hand voor oogen niet zien; maar voór het antwoord, kwamen geruststellende trillingen uit het vochtige donker.

„De meesten van ons zijn den weg kwijt op het oogenblik. Bij tijden hebben wij allemaal een beetje leiding noodig."

Het was een beschaafde mannestem met een zwak Amerikaansch accent, een stem, die hoorde bij een vriendelijk, fijn ironisch gemoed, stelde ik vast.

„Bedoelt hij dat overdrachtelijk?" dacht ik, een beetje prikkelig, — het oogenblik scheen niet gelukkig gekozen voor allegorie.

„Kunt U mij den weg wijzen naar een station van het ondergrondspoor?"

„Zeker", zei hij. „Daar ga ik naar toe. Loop maar mee", en hij voerde mij zonder weifelen. Het was heel gek om in volkomen duisternis te loopen met een stem naast je.

„Het lijkt wel, of U in het donker zien kunt."

„Ik meende hem te „voelen" glimlachen, — maar het was natuurlijk de flauwste wijziging van spraaktoon, dien ik richtig vertolkte.

„Ik ken den weg. Ik zal je op streek helpen."

„Is het ver?"

„Wat? Het station? Neen."

Ik zweeg. Dat metaphorisch woordspel, omwonden met herinneringen aan gehate Zondagsschoolmiddagen uit mijn jeugd, maakte mij uit mijn humeur. Maar er was in de stem een beschaving en een welgegronde sereniteit, die geen catechiseermeester heeft. Ik moest een paar maal aan Jordens denken. De ander zweeg ook, en ik had het dwaze, onaangename idee, dat hij mijn heele levensgeschiedenis in mijn ziel las.

„Ben je al lang in Londen?"

„Een paar maanden. Is mijn Engelsch zoo slecht?"

Hij sloeg geen acht op de vraag, maar ging door:

„Wat ben je van beroep?"

„Ik ben décoratieschilder."

„Betaalt dat nog al?"

„Ik heb niet te klagen."

„Je zou bij ons in Nieuw York een betere kans hebben, als er werkelijk wat in je zit. Hier in Engeland schijnt iedereen te slapen."

Die Amerikanen denken toch maar alleen aan geldverdienen.

Ik zei, een beetje hooghartig:

„Het is niet mijn bedoeling om te probeeren fortuin te maken."

„Neen, neen; maar geld smeert de assen van het leven."

„Ik ben niet zeker, dat geld zoo'n begeerlijk ding is."

„O, jawel, zeker. Er staat in den 112en Psalm, dat de mensch, die den Heer vreest, have en rijkdom in zijn huis zal hebben. En Johannes schrijft in zijn derden brief: Geliefde, vóór alle dingen wensch ik, dat gij welvaart en gezond zijt, gelijk Uwe ziel welvaart. Er is geen twijfel aan, of maatschappelijk welslagen is een gave Gods, een begeerlijk ding. David was zeer voorspoedig. De Bijbel spreekt veel over voorspoed."

Wat een wondergekke lui ontmoet een mensch toch in deze stad van onbeperkte mogelijkheden.

Hier heb ik een Nieuw Yorker zakenman te pakken, die de Testamenten uit zijn hoofd kent.

„O, de bijbel!" zei ik, geprikkeld om minachting te toonen, die ik niet voelde.

„De bijbel is het grootste boek, dat wij hebben. Daarin staat de diepste wijsheid, — voor wie ooren heeft om te hooren." Het antwoord was waardig en zacht.

De mist verdunde voor een oogenblik, en ik zag, dat mijn gids een groote en zware man was, zooals ik had vermoed.

„Ik lees maar liever de oud-Indische boeken", hield ik aan.

„Ja, ja. Daarin ligt ook een schat van wijsheid. Maar ze zijn uit den tijd. Al die goede, welmeenende menschen van tegenwoordig, die maar naar het Oosten zien, en het theosophische pad trachten te betreden, schijnen niet te beseffen, dat ze onnoodig moeite doen; dat er sedert den Buddha een Grootere is gekomen. Er is sindsdien iets ontzaggelijks gebeurd op aarde."

„Wat mag dat zijn?" vroeg ik met werkelijke belangstelling, nog meer in den man, dan in zijn woorden. (Die vent moet toch heel veel gelezen en gedacht hebben!)

„Het mysterie van Golgotha. Er behoeft niet meer gestreden te worden. Het werk is volbracht. Wij hebben maar aan te nemen, wat onze Verlosser

voor ons heeft bereid. Hij heeft gedaan, wat vóor Hem geen ander de kracht had, om te doen: Hij heeft den waan van de drie werelden gebroken en ons werkelijk, zooals er geschreven staat, van onze zonden bevrijd. Maar wij moeten het wenschen. Wij moeten tot hem gaan."

Plotseling, terwijl hij sprak, herinnerde ik mij een passage in dat theosophische boekje, dat ik indertijd voor Nettie heb vertaald. Er werd daarin gesproken over de Meesters der Wijsheid, hoog ontwikkelde intelligenties, die in naam van den Logos de wereld regeeren. Een enkele maal, heette het daar, zenden zij een afgezant naar den mensch, die de waarheid getrouwelijk blijft zoeken. Zou hij, naast mij, er zoo een kunnen wezen, — maar hij had het zoo over geld verdienen....

„Maar wij moeten toch zelf ons best doen, om onze slechte eigenschappen af te leeren?"

„Neen; dat is vechten aan de schaduwzijde. Alle boosheid en goedheid is schijn. Wij moeten boven de paren van tegenstellingen uitkomen, in het gebied, waar de mysticus werkt. Dan ontkomen wij aan de wet, aan wat de theosophen karma noemen. Wie in God handelt, is boven de wet. Daarom moeten wij steeds aan Hem denken en ook de geringste daad aan Hem opdragen. Wat de menschen braafheid noemen, is genade, en komt van binnen uit, van middelpunt naar omtrek. Dat is, waar zoo-

vele secten een fout maken. Wij zijn niet gebaat met het kunstmatig onderdrukken van onbegeerlijke eigenschappen. Maar naarmate ons ware Zelf, de God-in-ons, groeit, vallen ze een voor een zelf weg. Hij regelt die dingen voor goed. De mensch, de persona kan niets uit eigen kracht."

„Maar", zei ik, „hoe zal de God-in-ons groeien? Er moet toch een modus operandi zijn?" Het gesprek vloeide zoo natuurlijk, hoe onwaarschijnlijk het nu op papier lijkt.

„Door steeds aan Hem te denken. Wij moeten het Waarachtige zien in iedereen en in alles, want wij worden, wat wij gedurig aanschouwen, — het is de universeele wet van de aantrekking. Daarom bedrijven alle kwaadsprekers en beluttelaars zulk gevaarlijk spel. Zij nemen alle boosheid in zich op, waar ze naar kijken. Zulke menschen krijgen ook allemaal een akelige ziekte. Een ieder zoekt zijn geluk, zijn „goed", dat is zijn God."

Een golf van onaagename, warme lucht, ozongeurend, sloeg ons plotseling tegen uit het donker. Wij waren bij het station van de „Central Tube". Ik hoorde de liftdeuren te zamen rollen en toeklappen, maar in de vestibule mistte het even erg als buiten. De koolspitslampen waren bruin gloeiende staafjes omhoog. Doch beneden op het perron kon ik mijn geleider goed bekijken. Er was in zijn uiterlijk dezelfde raadselachtigheid, die ik in zijn

spreken had gevonden, dezelfde gekke tegenstelling van diepzinnige geestelijkheid en seculariteit. Want zijn donkere oogen waren groot en klaar-onschuldig, als van een kind, en een dure velvet hoed stond ietwat koket op de witte krullen, die glansden als gesponnen glas, en vreemd contrasteerden met den vollen, zwarten knevel en zware, zwarte wenkbrauwen. Ik heb nooit zoo'n vreemd voorhoofd gezien als het zijne. Het glooide snel voorwaarts onder de schaduw van den hoedrand uit en, evenals bij de klassieke, oud-Grieksche koppen, werd de neusrug, ongebroken voortgezet in hetzelfde hoekvlak. Doch dan trof mij weer de goedmoedig spottende trek aan den mondhoek, de uitdrukking van een guitigen schooljongen, die onder de les een goeie mop heeft bedacht. Kan iemand zich den heiligen Franciscus van Assisi denken met een homespun ulster aan, of Sinte Maarten op chroomleer laarzen? Maar dan denk ik ook weer: Wat voor een figuur zou een engel maken, een engel van Botticelli bijvoorbeeld, tusschen typisten en zakenmannen in een wagen van de Electric Underground!

Ik beken, dat ik belangrijk onder den indruk was van dit wonderlijke gesprek. Hij gaf mij zijn kaartje, een klein correct kaartje (waarom ook eigenlijk hij niet zoo goed als een ander?) waarop in nette steendrukletters stond:

Mr. Rexford Emmorey.

„Als ge ooit in de verdrukking komt", zei hij, (en eensklaps werd ik onaangenaam herinnerd aan de voorspelling op de séance). „Keer je dan altijd naar God, en verwacht niets van de menschen. Reik nooit naar buiten; alle hulp is binnen je. Die tot mij komt zal geenszins hongeren, en die in mij gelooft zal nimmer meer dorsten. Die overwint zal alles beërven." Hij keek mij aan, of hij iets zeer persoonlijks ging zeggen: „Maar eerst moeten wij alles opgeven, alles, waaraan wij hechten op aarde. Wij krijgen het dubbel terug. Denk maar aan Job. God vraagt het geheele hart. Dit is het pad van den ootmoed. Maar onze Voerder blijft ons steeds nabij. De Trooster in allen nood is de God-mensch Christus Jezus."

Was er ooit een gekker plaats gekozen voor predikatie dan het helder verlichte perron met de nette verglaasde, witte tegeltjes en de kleurige reclameplaten van tooneelvoorstellingen en badplaatsen?

„Wij spreken elkaar nader", zei hij, en stapte in zijn trein naar het westen, — hij had er al drie voorbij laten gaan, — en ik ging gistend naar huis, oostwaarts. Ik heb nu weer het verontrustend gevoel, dat ondoorgrondelijke catastrophen mijn

leven bedreigen. Maar Laura is de troost. Voor haar wil ik een man zijn.

14 November. Half vijf op. Werkdag van dertien uur. Het lijkt zoo weinig, wat ik doe, en toch, wat zijn het een volle dagen! Gisteravond nam ik mij voor, om nog harder te werken, en nog beter te leven, dan de laatste weken, in de hoop, dat ik zoo den proeftijd spoediger door zal zijn.

15 November. De Millers hebben mij na lang praten overgehaald om mee te gaan naar een zanguitvoering, waar een kennis débuteerde. Het eenige aardige van den avond was de plotselinge gedachte: Wat zou Laura hier stralend zijn tusschen al die meisjes.

16 November. Het „plezier" van gisterenavond is zonder twijfel onschuldig genoeg, en toch heb ik spijt, dat ik ben gegaan, want ik kwam pas om kwart over twaalf op mijn bed, en werd laat en doezelig wakker. Ik was niet flink en vaardig bij mijn werk, en de kletspraatjes van de soirée leefden nog in mijn hoofd. Daar is nu misschien weinig kwaads in, maar terwille van Laura moeten de gedachten hoog gehouden worden. Het zal niet meer gebeuren, schat.

O, wat een beroerde dag! Dat ik, werkend voor

haar, in gebreke ben gebleven, daar ben ik erg katterig over. En toch, wat beteekent een halve dag verloren bij den roekeloos verkwisten tijd van vroeger? Zelfs in de nederlaag blijkt, hoeveel ik ben gevorderd.

21 November. Dit is geen geluksmaand voor mij, al blijf ik mijn best doen. Dan was October wat anders! Maar het vroege opstaan, heb ik volgehouden, al kost het heel wat, tegenwoordig. Maar er is niet dat gevoel van aanhoudende inspanning en strengste tucht. Ik dacht heden weer aan het gesprek met den heer Emmorey in den mist, en op eens kwam er wantrouwen, of mijn streven wel wat zal uitwerken. Dat woekerde voort, en verslapte de discipline. Tot ik de lethargie van mij wist te schudden, doordat ik erg naar Laura verlangde, en mij schaamde en ergerde, dat ik niet harder aan mijn bevrijding werk. Toen voelde ik mij weer vastberaden en krachtig. Ik schiet telkens te kort, maar pak toch telkens weer aan, als ik aan haar denk.

23 November. Gesjouwd als een slaaf.

28 November. Ontspannend, loomvochtig-warm weer. Hart en zenuwen minder goed.

29 November. Een goede dag.... voor mijn lief vrouwke.

2 December. De laatste dagen goed gewerkt, maar vandaag weer aan het degeneeren. Het is, of booze, ongeziene invloeden werken.

3 December. Een manmoedige poging gedaan om den ouden standaard van flinkheid, hoogheid en arbeidzaamheid weer te bereiken. Voelde mij wat braver, en dichter bij haar.... Het is altijd goed, als er maar wat te strijden valt, terwille van haar. Schreef aan den secretaris van de avondschilderschool in Wisemanstreet.

5 December. Dit is, hoe ik mijn Sinterklaasavond doorbracht. Verleden Zaterdag had ik de drie pond bij elkaar en vanavond ging ik voor het eerst naar de school. Het was No. 75, — op de derde verdieping. Ik vond een beminnelijke dame, gepoederd, en uitvoerig gefriseerd, in het kantoor. Er hangen een paar tweekleur litho's van Steinlen, en boven den haard van verglaasde, groene baksteen een ris aquarellen, door den directeur in Parijs gemaakt. Heel goed werk, lijkt me, te goed voor iemand, die den kost moet verdienen met lesgeven. Ik betaalde mijn geld, werd behoorlijk in het grootboek ingeschreven, en kon direct aan het werk gaan. In de nauwe gang, waar wij onze jassen hangen, staat een berookt, antiek pleisterbeeld, naast een roodkoperen geiser, waaronder een kring

van kleine, blauwe gasvlammetjes brandt. „De eerste deur rechts voor naaktmodel". Ik ging de eerste deur rechts binnen en stond in een groote, holle kamer, die rook naar de gymnastiekzaal uit mijn burgerschooljaren. Je maakt je onwillekeurig een voorstelling van een schilderacademie; denkt aan een tweeden groentijd, aan fuiven, cabaretgezang en geminnekoos, aan vroolijke luchthartigheid, aan joviale, gulle, jonge mannen met wilde baarden en hooge idealen en onbetaalde rekeningen. Dit was blijkbaar een nuchtere inrichting, waar zwaarmoedig-ernstig wordt gewerkt. Ik was een beetje teleurgesteld; mijn leven kan wel een toetsje kleur verdragen.

Het was vroeg, en er waren nog weinig leerlingen. Op een hoek van het podium, vlak bij het roodgloeiende potkacheltje, zat het model, een jonge vrouw met een fantastisch kapsel van flossig zwart haar. Ze keek op, toen ik de deur achter mij dichttrok en toen zag ik, dat de breede wenkbrauwen aaneengegroeid waren boven de loome, gezwollen oogleden; wat haar een „zwoel", zuidelijk voorkomen gaf. Ze had een paar gedrukte wedbiljetten van een bookmakersfirma en een potlood in de hand, en besprak met den portier, die naast haar hurkte, de kansen van de verschillende voetbalclubs op de wedstrijden van aanstaanden Zaterdag. Ze droeg alleen een kimono van mooi, ver-

bleekt zeegroen, met bordeauroode opslagen, en versierd met reliefgewerkte bloemen en vogels van gouddraad; en pufte een sigaret met de angstvallige toewijding van een amateur, — wat niet verhinderde, dat de rook haar op een onbewaakt oogenblik tegelijk in keel en oogen kwam. Bij het hoesten gleed een peignoir-tip van haar sterk rondende dij, die pleisterwit leek in het licht van al die kleurdrinkende gloeikousjes, en een bleekroze, volle knie kwam bloot.

Een serieuze, oude juffrouw, wier geheele gezicht door ondiepe groeven in een menigte van leerige rimpels was afgedeeld, vergeleek de handwortelbeentjes van een bruin, poreus skelet, grijnzend in een hoek, met een afbeelding in haar anatomischen atlas, waarbij ze afwisselend door en over haar bril keek. Een keurig Japannertje flirtte breedvoerig met een ietwat loensche jodin in een violette schilderjurk, en teekende een karikatuur tusschen de andere op een nog open plekje van den gecementeerden muur, wat hun beiden uitbundig plezier gaf. Ik bekeek de teekeningen op het kraalbeschot, allemaal weerlags knappe studies in rood krijt en zwart krijt, achtergelaten door vergeten generaties van leerlingen. Daar waren zittende vrouwen met zware, uitgezakte borsten, liggende, magere vrouwen, knielende vrouwen; mannen die imaginaire lasten voorttrokken, mannen in

schermstanden, mannen te paard op een breede bank; en waar de oude punaises waren uitgevallen en het papier opkrulde, lag een dikke stoflaag.

Langzamerhand liep het lokaal vol. Uit een donkeren hoek, waar een brokje corset en geschulpte onderrok van het model achter een groen gordijn uitstaken, haalden jonge mannen en meisjes landerig hun ezels voor den dag, en zetten ze neer binnen de genummerde driehoeken, welke op den grond waren geschilderd.

Iemand riep: „Het is tijd." Het model slipte met kokette airtjes haar kimono af en ging staan in de pose, die haar voor vanavond was aangewezen. Het volle lijfsgewicht op het flauw beaderd linkerbeen gesteund, leunde ze tegen een hooge taboeret met een bijna uitdagende uitdrukking in de houding van het achterwaarts gekantelde hoofd en het moeilijke, verkorte gezicht.

De klas viel dadelijk in de routine, maar ik moest haar bewonderend aanstaren en dacht aan de Zwitsersche brieven. Het was prachtig, — dat was alles wat ik mij zeggen kon, maar nu kan ik de gewaarwordingen wel eenigszins uiteenpluizen. Ja, ze was mooi en, afgezien van de misvormde platte voeten, antiek nobel gebouwd. Zeldzaam evenwichtig van afmeting was ze ook, wat evenwel geheel onderbewuste, ofschoon zeer wezenlijke bevrediging geeft. Nobel, — geen ander woord doet het, — en ge-

zond welfde het borstvlak met den jongen, nog veerkrachtigen boezem, bloeiende met kleur van marmer en bleek bloedkoraal. Het gave, vaste vleesch van de schouderkappen, wit, dof, glad, verliep in suave, maar niet slappe contour naar de rozige, glanzende armen met mollige kuiltjes aan de ronde ellebogen. En de plastiek van de lendenen met de even uitstekende bekkenranden, die bij al die soepelheid bevredigend herinnerden aan den deugdelijken onderbouw, was onbedorven door rijgen en klassiek van lijn. Minder gespierd, voller, waren de onderlijfsvormen, die uit was geboetseerd en daarna, in de zon, wat ineengesmolten schenen. Natuurlijk, daar was ook de emotie, die het subliemste marmer niet geeft, de emotie half aanbiddend teer en half kolderend van het levende, warme, weeke vleesch, dat camee-achtig doorschijnend was onder die wonderfijne huid van de Engelsche vrouwen, vlokkig gemarmerd als het armpje van een zuigeling. Maar niet doorgronden kan ik de bekoring van toevalligheden als een vlok kroezig zwart haar op den zeer blanken nek, een zwart fluweelen lint om den rondende hals, een groote, ovale moedervlek op de linkerheup. Wat daaraan is, ontgaat mij tot dusver.

Ik ging nu ook aan het werk, en er werd niets gehoord dan het krassen van een twintig pijpjes houtskool over ruw papier, — en zuchten. Nergens

elders heb ik zooveel en zoo diep hooren zuchten, nergens heb ik besef van menschelijke onmacht, verslagenheid en teleurstelling zoo kenbaar ingeademd als met de droge, snikheete lucht van dat teekenzaaltje. Ik zelf ook vond het werk een heele kluif, maar was toch enthousiast. Dit is, wat ik altijd heb gehoopt. Ik zal hier veel leeren. Maar alle eer komt aan haar toe, die een man van mij heeft gemaakt.

De directeur kwam binnen, een man in een linnen schilderjas met een kaal, pruimpaars rondhoofd. Hij gooide een half gerookte sigaret in een gevulden brandemmer, waarvan er wel een dozijn langs de plint staan, en hield een korte rede over het gevaar van wat hij „literair" zien noemde, inplaats van artistiek. Maar al te veel schilders maken een inventaris, inplaats van een teekening. Wij moesten zorgvuldig nagaan, wat wij aan het model niet zien, al weten wij, dat het er is, en dat onzichtbare mag ook in onze schetsen niet voorkomen. Hij sprak bondig en geestig, en onderdrukte fronsend telkens een hik, want hij was blijkbaar zoo van tafel weggeloopen. Toen hij later naast mij stond, (in een atmosfeer van whiskey en gesauste tabak,) zag ik, dat een net van fijne violette adertjes over zijn neus en wangen lag, en dat de kleine, pientere oogen rood waren beloopen. De wijsvinger, geel uitgevreten van den sigarettenrook, beefde, toen

ze een omtrek op mijn teekening volgde. Dat is er ook weer een van de mislukten, dacht ik, die uit baloorigheid aan den drank is geraakt. Een schilder van zijn leeftijd, die succes heeft, staat niet vlak na zijn middagmaal voor de klas. Hij zei een paar bemoedigende dingen over mijn werk en gaf veel mensch- en vakkundigen raad. Om tien uur stond ik moe, maar zielsgelukkig weer op straat. En dat zal ik nu tweemaal per week hebben, drie maanden lang!

21 December. Ik heb in een heelen tijd geen dagboek gehouden door de groote drukte der laatste weken, maar de décors voor de Kerstmispantomime zijn nu af, en sedert een paar dagen heb ik plotseling heelemaal geen werk. Dat is een vreemde rust na die overvolle dagen. Ik heb een soort van vacantie-gevoel, dat goed past bij de Kerstmisstemming op straat.

Ik dwaalde weer door het West End, met zeer merkwaardige gevoelens. Het is heden de 21e, de winter zonne-stilstand; een kritieke dag in de seizoenen. (Ik mag graag denken aan de gebeurtenissen in de hemelruimte, — dat heft ons boven de kleinheden van het leven.) Bij de ouden beteekenden de halcyon dagen, de zeven, welke het solstitium voorafgaan en volgen, dagen van vrede. En ik voel, dat deze vreemde, verklaarde stilte, de

verademing, zoo onverwacht gekomen, een rust is tusschen twee perioden van storm in mijn leven. Een merkwaardige tijd, voor wie de fijne trillingen kan voelen. We gaan weer naar het licht ook.

De kinders trekken nu 's avonds door de straten, en staan met hun klare onschuld stemmetjes voor de deuren te zingen. Zij zingen psalmen en zeer oude Kerstliederen, naïeve, eentonige wijzen, die soms geheel onverwacht eindigen met een paar verwonderlijke slotnoten, als de roep van de wielewaal mij hanteerend tot in den droom. En het is in mijn romantische verbeelding, of dat natuurgeluid, uit een tijd, toen de mensch de Wereldziel nog nader stond, gezongen door die onnoozele kleuters, de duisternis van de groote stad zuivert. En de regels van Shakespeare spoken mij maar door het hoofd:

„Some say that ever 'gainst that season comes
Wherein our Saviour's birth is celebrated,
This bird of dawning singeth all night long;
And then, they say, no spirit can walk abroad;
The nights are wholesome; then no planets strike,
No fairy takes, nor witch hath power to charm,
So hallow'd and so gracious is the time.

Ik was weer zwaar fantastisch, of juister: in de volkomen stilte van binnen konden de geheimnissen der dingen buiten, zich openbaren; ik zag de vervaarlijke metropolis weer met panorama-wijd-

heid, een vervaarlijk ding, als ware het gezichtsveld van mijn ziel vergroot; en overal weer was de sproke-heimelijkheid, die mij in de bosschen zoo dierbaar was, maar die ik nimmer in de straten van Londen had gedacht te vinden.

De treinen en bussen, trottoirs en winkels waren vol glundere menschen en kinders, (mijn broeders en zusters allen, vandaag,) met pakjes en bossen groen. Niemand schijnt te werken, en iedereen denkt aan koopen, bakken en versieren. Mrs. Miller heeft haar kerstpudding en mince-pasteien al klaar. Wij hebben allemaal moeten roeren, — dat is zoo gebruikelijk, — en onder het roeren mag ieder een wensch doen, die dan in het komende jaar zal worden vervuld. De warm menschelijke kant van Kerstmis, de vergevensgezindheid, het medelijden en begrijpend medeleven, het geluk van anderen blij te maken, de Kerstvreugde der schamelen, — niemand heeft het beter geteekend, dan de veel-gesmade Dickens. In de groote winkelstraten, wanneer 's avonds de lichten branden, mee te schuifelen in de volte, dat is mij het liefst.

De poeliers hebben zich uitgesloofd, en hun ramen zijn tjokvol. Geplukte kalkoenen, — ze zouden niet zoo onwelvoeglijk bloot en mager schijnen, wanneer hun niet een kraag van zwarte vederen was gelaten, — hangen, met uitstekend borstbeen en slappen halsdarm, onderste boven op een rij, en

de lellen zien er uit als roode zegellak, die naar den snavel is afgedropen. De wind blaast de dikke vacht uiteen van de hazen, die tegen elkaar bengelen met getik der blikken kroezen, waarin hun kop is gestoken. Op de marmertoonbank liggen de platte ganzen met kleinste donsveertjes nog achtergebleven op de tanige, pukkelige huid. En er zijn fazanten in hun gespikkeld gevederte van rood en bruin, zwartig groen en blauwviolet, blikkerend met metaal glanzingen. Er moet hier veel werk gemaakt worden van de Kerstmaaltijden. Ook de witte vischwinkels staan vol. Daar zijn de prachtige, roode kreeften, dof en poreus, als waren ze van biscuit porcelein gebakken; te midden van ijsscherven liggen makreelen, vol van vorm, blank als platina, met rozen weerschijn en op den blauwen rug de donkere strepen, die onder wat breeder en donkerder eindigen, precies als de lijnen op het glazuur van Keulsche potten, waar de verf altijd een beetje langs de rondingen afdruipt. De tarbot wordt hier als een witte, kleverig glimmende pannekoek, opgerold tentoongesteld, met bosjes zwart zeewierlint en dotten kroezige, donkergroene peterselie versierd; en bokking, (ik ben altijd zeer erkentelijk voor de losse rimpelhuid van gebruind goud,) wordt in platte, houten doozen verkocht.

Bloemenverkoopsters, omvangrijke personagiën, omwikkeld met de vele, wollen sjaals, zitten aan

de straathoeken te midden van manden, puilend van chrysanten. Ik heb van mijn jeugd een afkeer van chrysanten, maar op een afstand zijn de kleurplekken heerlijk: citroen, vieil or, gebrande sienna, en een ander gamma daartusschen: mauve, wijnrood, warmviolet. Maar dezer dagen zijn er ook bossen klimop en hulst, de prozaplant met geharde, gewapende bladeren en nuchtere roode bessen in vreemde tegenstelling met de vampieristische maretakken, lijdend, astraal, geheimzinnig door mathematische twijgjes en matglazen kogelvruchtjes. Op de trottoirbanden staan de speelgoed- en snuisterijenventers, soms wel een dertig naast elkaar. Ze verkoopen allemaal wat anders: twee kereltjes van wit perenhout, die beginnen te zagen, wanneer de wind een molentje laat draaien, opblaasbare baby's van collodium, die om „mamma" roepen; wriemelende slangen van fijn koperdraad, die zich precies zoo krampachtig krommen en ontrollen als een pier, die door de spade is gewond; paardjes, die op een spiraal langs een kartonblaadje hippen; bijbeltjes van een vierkanten centimeter; wierookpapierstrooken om te branden; spinnen dansend aan een elastiek draadje; mannetjes wandelend met stijve, blikken beentjes, vechtende kemphanen, miniatuur doedelzakjes, poppenstoeltjes en veel meer, dat ik vergeten ben.

Ik had vandaag een werkelijk onbegrensde be-

langstelling, en ik zag de stad mooi, en het uiterlijke leven als een begeerlijk ding, maar toch als een vreemd en ver verschijnsel, waaraan ik, gelukzalige hemeling, geen aandeel had. Zou dat de geestéshouding zijn, waarover Mr. Emmorey sprak: de klare aanschouwing verheven boven goed en kwaad? Als dat zoo is, dan heb ik mijn heele jeugd richtig geleefd zonder het te weten, en dan is het probleem van het geluk teruggebracht tot het werkstuk: die houding onder alle beproevingen te bewaren.

Ik kijk graag voor rariteitenwinkels, welke hier alleen schijnen te bestaan om mooie dingen te laten zien, die natuurlijk niemand koopt. Zouden ze als andere nuttige instellingen van subsidies bestaan? Er hangen snoeren gekleurde kralen, bont door en naast elkaar: cobalt, leikleur, violet, steenrood, indigo. Er staan albasten schotels met gepolijste of geslepen steenen, turkoois, lapis lazuli, amethyst, granaat, alles besprenkeld met lichtvonkjes en spatjes; ovale schijfjes van getijgerd agaat en gevlamd malachiet, tranen van bloedkoraal, knikkers van marmer en bewolkt barnsteen, kruisen van git, dingen waar niemand wat aan heeft, die je alleen zou wenschen om er in te grasduinen als in de karbonkels, robijnen, saphieren, smaragden van Aladin's onderaardsche schatkamer. Een groep van twee apen door een Japanner met liefdevolle toe-

wijding tot in de fijnste onderdeelen uit ivoor gesneden, staat naast een groen uitgeslagen bronsbeeldje van Isis, in Syrië opgegraven. Iriseerende hoornschelpen van de Fidji eilanden, Phoenicische munten, cloisonné vazen, groote, geheimzinnige glaskogels om de toekomst in te lezen, kleine rijk geborduurde lapjes Chineesche zijde, en Joodsche bidmantels, en zooveel meer is daar bijeen gebracht.

Wanneer ik door die groote straten slenter, die bazaar van mooie en kostbare of vreemde zaken, pelterijen en plaatwerken, fantastische kweekbloemen en exotisch fruit; wanneer ik sta te kijken voor een raam vol zeldzame Bokhara tapijten voor mij, terwijl achter mij een zes-cylinder Daimler limousine staat te sidderen, of waneer ik in de boekwinkels de soliede, ernstige uitgaven van gisteren zie over onderwerpen van staatkunde en wetenschap, (de allerlaatste gedachten van de menschheid naar buiten geprojecteerd,) en de jongens komen schreeuwend aanhollen met een nieuwe dagblad-editie vol van het nog warme nieuws der aarde, — jongens, dan voel ik het platteland toch een heel eind ver! En, — dat is nog het mooiste van alles, — het blijft een sprookje, en Gods sterren staan geruststellend aan den hemel.

Ja, toen ik weer, op weg naar honk, de groote heerenhuizen van Bayswater en Belgravia voorbij

ging, die een eeuw geleden gebouwd zijn voor een stijver en meer zwaarwichtige generatie, zag ik, dat ze waren doortrokken van de onvervalschte Andersen atmosfeer. Ik had even een glimp van een parketzaal met brandenden kristalluchter, en wat verder op stapte een vrouw in een bontmantel uit haar equipage en ging de hal binnen van een paleis, waar lakeien met gepoederde hoofden stonden. Ik weet, dat dame en lakeien brave en beminnelijke menschen waren, en dat in die balzaal alleen hoopvolle en gelukkige menschen zullen dansen. Alle menschen zijn zielsgelukkig, en er is geen kwaad in heel deze machtige wereld. Ik weet het!

De realist is een diplomaat, een man van vele gezwegenheden. De romanticus, die zich laat verleiden om de volle waarheid te zeggen, vertelt van die andere wereld in en achter de vertrouwde. Maar ook hij stelt zich grenzen, want het leven van de Ruimte is naar onder te ontstellend walgelijk, en naar boven te verzengend gelukzalig, om er van te spreken

22 December. Ik zat vanavond in mijn hokje te werken, in den echten Souvestre stijl, met een kaars op een leege flesch, toen ik gestommel en gepraat op de trap hoorde. „Precies de stem van Theo." De gedachte, één uit de duizenden bezoekers van mijn onderbewuste, vergleed, nauwelijks

opgemerkt. Ik schreef door. Toen werd er op mijn deur gebonsd. „Pijnappel!" riep iemand. Die bijnaam van dezen zomer bracht met één klap de geheele periode met alle vreugd en alle leed terug. „Pijnappel!" Ik deed open, en daar stond Theo, Theo met een boord om en dat algemeene, ietwat komische air van onbehaaglijkheid-in-kleeding van een infanterie-officier in politiek. Ik had een oogenblik het ongeloovig, verward gevoel van iemand, die twee incongruente levensphasen moet rijmen, maar het duurde niet lang. Hij schudde mijn hand, en pakte mij bij den schouder op zijn gewone, hartelijke manier en bekeek toen mijn armoedje. Ik zag, dat hij het portretje van Laura opmerkte, dat ik natuurlijk geen gelegenheid had gehad, om weg te nemen. Ik schrok, want allerlei onaangename mogelijkheden openden zich plotseling in mijn zorgvuldig beschutte leven.

„Groote Griet in de Rapenkelder!" schreeuwde hij, „wat stelt het voor? Een anachoreet, die in-de-wereld-niet-van-de-wereld is? Of is het een imitatie van Thijs Maris? Waarom die flesch? Je kan toch wel een blaker betalen? Zoo'n stiekemerd! Zoo'n verkapte romanticus."

„Kerel, hoe kom jij hier uit de lucht vallen?"

„Wij zijn hier allemaal. Vanmorgen met de nachtboot aangekomen."

„Wie is wij, bitte?"

„Nou, de heele beweging: de belle mère, Carry en Laura. Carry is onmeugend zeeziek geweest, maar thans weer aanzienlijk opgekaterd. Wij hebben vanmiddag een rondje gemafd."

Ik probeerde mij weer aan te passen bij die vergeten levenshouding, maar het viel niet mee. Tusschen mij en de luchtigheid van geest lagen bijna vier maanden van stoer werken en ernstige zelfdiscipline.

„En nou kom ik je halen." Het was of een koude hand in mijn zonnevlecht greep.

„Ik kan niet. Ik moet werken." Hij gooide minachtend-ongeduldig zijn borsalino in een hoek.

„Zwam niet, vent! Werken!" Ik stond in een heel zwakke positie, dat voelde ik, maar er was geen sprake van toegeven, natuurlijk.

„Ze zitten op je te wachten. Ik heb een taxi beneden staan."

„Het spijt mij, maar ik moet morgen vroeg aan het werk zijn."

„O, dat werk!" zei hij, eensklaps van stemming veranderend. „Dat werk van jou zou ik maar laten schuiven", en hij lachte kinderlijk-geheimzinnig als een, die prettige geheimen weet.

„Je vergeet, dat ik geen sou meer heb."

Hij scheen een oogenblik te beseffen, dat zijn taktiek niet deugde, en herstelde zich.

„Nou maar voor een keer."

Ik had medelij met hem, maar moest door een zuren appel heen. „Het is absoluut onmogelijk."

Hij dacht een oogenblik, en maakte zich toen lucht. „De heele familie is speciaal voor jou hier gekomen. Nou!" Hij keek nerveus, wat de uitwerking van deze gewaagde mededeeling zou zijn. Er was een beroerde stilte. Mijn horloge op tafel tikte met slepend metaalgeluid. Er was voor mij geen andere oplossing dan openhartigheid.

„Hoor 'es, Theetje, ik zal je in mijn vertrouwen nemen. Ik kan niet gaan. Het is heusch niet mogelijk. Er is tusschen Laura en mij iets.... gebeurd. Ik heb...."

Hij viel mij, blijkbaar ontzaggelijk verlucht, in de rede. „Is dat alles? God, kerel, dat weet ik al lang. Dat heeft ze me zelf verteld. Maar dat maakt niks uit." En hij lachte luidop.

Een onhandiger parlementair was nooit gekozen. Ik bloosde beschaamd tot de randen van mijn ooren droog gloeiden. Het spijt mij heel erg achteraf, maar de trots had mij eensklaps geheel te pakken. De teederheden van mijn ziel, mijn fiasco waren dus besproken en belachen. Heel goed, ze zouden weten om wien ze gelachen hadden.

„Integendeel", zei ik scherp, „het maakt alles uit! Ik wensch Laura niet te ontmoeten."

Hij keek onthutst en verslagen. In zijn onwereldsche naïveteit zag hij blijkbaar heelemaal geen weg

uit deze onvoorziene moeilijkheid. Tenminste hij stond langzaam op, nam zijn hoed en zei verdrietig: „Heel goed; ik zal het zeggen", en hij ging.

En nu. Ik kan niet helder zien. Mijn heele ziel ligt overhoop. Nu heb ik haar voor goed verloren, die mijn leven en mijn alles is. Al de hoop en het werken is voor niets geweest. En het was weer die vervloekte trots, die het heeft gedaan. Maar dan ook weer: Over zulke heilige dingen te praten tegen Theo. Infaam. Het is verschrikkelijk, verschrikkelijk. Te praten en te lachen over mijn schande! O God, was ik toch nooit geboren. Ik heb als een krankzinnige door de straten geloopen, maar kon geen rust vinden.

24 December. Ik ben vandaag in de val geloopen. Achteraf begrijp ik mijn onnoozelheid niet. Theo had mij gisteren een briefje geschreven, (vol wonderlijke krullen en taalfouten) met het verzoek om tegen twee uur in het Museum voor Natuurlijke Historie te komen. Hij wou eens rustig met mij praten. Ik ging in dezelfde gedrukte stemming van gisteren. Het was een miezerige dag met wat mist en fijnen motregen. In de groote, hooge vestibule, die doet denken aan het schip van een kerk, (en dan zijn de knusse, goedverlichte toonkamertjes terzijde natuurlijk kapelletjes, en de marmeren Darwin op den achtergrond het gods-

beeld,) brandden hooggehangen elektrische lampen met zwak violet licht. Toen ik om de mooie bronsfiguur van Owen liep, zag ik Theo staan gapen, met een krommen rug en handen diep in de broekzakken voor een vitrine met opgezette duiven, — en naast hem stond Laura! Zoo weinig was ik op die ontmoeting voorbereid, dat ik plotseling bleef staan, schrikbevroren, in een groteske houding, als wandelaars op moment-foto's. Ik dacht aan vluchten, maar de twee hadden mij ook gezien en kwamen op mij af. Laura vriendelijk en beheerscht. Theo jolig en gul, als was er niets voorgevallen. Maar de ontmoeting was hoogst pijnlijk. Na een paar minuten van onbenulligheden zei hij onverwacht: „Nou lui, ik moet weg. Bonjour!"

„Ik dacht, dat je met mij praten wou", zei ik geprikkeld.

„Dat wou ik ook, maar te elfder ure heb ik bedacht, dat Laura zelf het beter zou doen." Wat kon ik zeggen? Ik was boos en toch ook weer beschaamd, en de liefde begon zich te strekken. Theo ging.

„Ik moet je dringend spreken", zei Laura rustig resoluut. Toen, alsof ze wist, wat mij hinderde: „Theo is geen diplomaat, dat weet ik ook wel, maar er was geen keus; als je er rustig over nadenkt, zul je zien, dat ik moeder en hem in mijn vertrouwen moest nemen."

Daar was weer het koninklijke air, waarmee een wereld van klein gekonkel en gekuip werd weggeveegd, als sprak het vanzelf in dit leven.

„Laten wij hierin gaan", zei ik. In de fossielengalerij was het begeerlijk stil en donker. Langs de rij geweldige skeletten van voorwereldlijke olifanten, herten en zeekoeien, — een spokige droom van bleeke ribben en uitstekende knookdoornen, in den mistigen, naargeestigen schemer van dien, droeven, Londenschen middag, — staan banken. Wij gingen ernstig en wat nerveus, (ik tenminste,) zitten voor den schedel van „Elephas Ganesa", die, behoorlijk door ijzeren stangen gesteund, zijn vervaarlijke slagtanden uitsteekt boven een voetstuk van deugdelijk mahoniehout. Ze begon zonder inleiding: „Ik wou je vragen", zei ze eenvoudig, „of je mij vergeven wilt...."

Ik onderbrak hartstochtelijk, maar ze maakte haar zin af, als ware het een voorbereide boetedoening van dat trotsche hart, „....voor de harde dingen, die ik toen gezegd heb, en voor het vreeselijk verdriet, dat ik je heb gedaan. Ik heb er zoo'n spijt van gehad, direct er na al."

Ik had een gevoel, alsof mijn geheele bewustzijnsleven smolt van de instroomende liefde, — ik zoek naar duidelijker beelden, maar vind ze niet, — het was een werkelijk vervluchtigen, verdroomdoezelen van mijn wezen. Een smartelijk, heftig ver-

langen kwam om haar in mijn armen te nemen en, verstokte zelfwaarnemer, die ik ben, zelfs in dat oogenblik van opwinding ontging het mij niet, dat ongewone zelfbeheersching nood deed, nu de lava van hartstocht de kloof tusschen wensch en verwezenlijking had gevuld. En dan, — ik durfde niet. Ten slotte had ze niets gezegd, dat toenadering wettigde. Het is begrijpelijk, dat een natuur als de hare begeert het onrecht te herstellen, hetwelk ze een ander in een overmeesterende opwelling heeft aangedaan. Daarmee kon alles afgeloopen zijn. Ik zei dus een paar hoffelijkheidsphrasen met een stem, die de mijne niet was. Zij ging door:

„Ik weet, waarom je naar Londen bent gegaan, en wat je hier doet, en hoe je leeft. Anton heeft mij een brief van je laten lezen, en Theo heeft mij verteld, hoe je daar zit."

Er was een kleine stilte, als moest zelfs zij moed vatten, en ze zei, zacht en langzaam:

„En ik weet, dat je het voor mij hebt gedaan."

Ik ben emotioneel, ik ontken het niet. De tranen drupten op mijn jas, maar mijn lieveling beheerschte zich volkomen, en zei eenvoudig, een beetje verlegen:

„En ik wou je vragen, of je mijn liefde wilt aannemen."

Ik weet niet meer wat volgde, — het is alles in een hoogere bewustzijnssfeer afgespeeld, waar geen

herinnering is. Vaag nog drong het tot mij door, dat iets, wat kunstmatig was teruggehouden, in mijn ziel viel, als de lucht in een vacuum.

Toen ik weer tot bezinning kwam, (o ja, we moeten zijn opgestaan, toen de oude suppoost kwam aansloffen,) stonden wij, arm in arm, voor een glaskast met versteende wervels van een holenbeer op karton genaaid, als waren het knoopen op een staalkaart. Maar om een hoek, bij den reuzenluiaard, wiens massieve ruggezuil bijna tot den zolder reikt, dien hij schijnt te schoren, daar hebben wij gekust! Zij leunde haar hoofd tegen mijn schouder, en het juichte in mijn ziel om dit goddelijke, sterk-teere wonder van beantwoorde liefde. Buiten lag de tuin, verdeeld in nuchtere vakken van nat gras en grintpaden vol plassen; lugubere huizenblokken, waarlangs motorbussen en taxi's joegen, verwaasden op den achtergrond, — en het was volmaakt goed; ik had het niet anders kunnen wenschen. Wij hadden elkaar gevonden. Wat kon er dan verder nog te begeeren zijn in deze volmaakte, dierbare wereld?

Wij wandelen als kinderen, hand in hand, door de holle resonneerende zalen, heel stil voor ons heen, trachtend het mateloos heil te bevatten. Een oude heer met een bouffant om en een loupe in zijn hand, een ridicule professor uit de „Fliegende Blätter", had ons bijna verrast bij een omarming, en wij hadden maar net tijd om ons, blozend en ge-

lukkig te buigen over een verzameling van wat kromme vischgraatjes leken, gevonden in de pleistoceen van Puy de Dome, en in doosjes met watten bewaard. Doch tusschen de varens van het steenkooltijdperk, legde ik mijn arm om haar middel, en nam haar hand in de mijne, en zoo liepen wij, luchtig, luchtig dat het wel zweven leek, terwijl gedachten en aandoeningen vervluchtigden, en het voelde, of de ziel in vreugderoes naar groote hoogten opgevoerd, de dingen der aarde aanzag met nieuw begrijpen. O, ik was trotsch op haar en sterk. Ik voelde een nieuwe, sobere waardigheid in het besef van beschermer-zijn, wanneer ik met de grootste teerheid en vereering naar haar overboog. En zij streelde mijn hand, en lachte zacht en gelukkig, zooals een kind in zijn slaap lacht.

Zoo zijn dan voor eeuwig de geribbelde spiraal ammonieten uit de lagere lias en de belemnieten, (het lijken gebroken griffels en beschimmelde havanna sigaren,) verbonden met ons heilig eerste samen-zijn.

Achteraf trof mij de tegenstelling. Kon het steiler? De donsjonge, wonderkrachtige liefde van twee zielen, die elkaar voor het eerst vinden, laait uit tusschen de overblijfselen van vergeten eeuwen, en het brokje meest intense leven misschien, onder de zes miljoen menschen, die hier op een paar vierkante mijlen te zamen hokken, fonkelt te mid-

den van de opgegraven dorheid. Die zalen met donkere hoeken, waar een ijle mist hing, met stoffige bustes tegen de kille steenen wanden, en het banale licht van den troosteloozen dag in groote zilverlappen op de glasruiten der uitstallingen weerkaatst; de dorre botten, sponzig poreuze schedels, gebarsten kaken, bekkens ruig als kalksteen, zware dijbeenderen, die van brons gegoten lijken; de catalogiseerende nuchterheid met diagrammen, schema's, nette etiketten en Latijnsche schoolmeesterij, — had het soberder en killer gekund? En zie, wij gingen stil verrukt, gesterkt door ons heilig verbond, te midden van al deze verschrikkingen, die slechts onze vreugde konden terugkaatsen.

Ten slotte bemerkten wij, dat het om ons heen geheel donker was, en bemerkten ook, dat wij honger hadden. Ik had precies acht stuivers in mijn zak. Wij zochten een Lyons tea-room in de buurt, en dronken er thee, en aten geroosterde scones, wat ons juist het geld liet, om den busconducteur tevreden te stellen.

In het hôtel vond ik mevrouw en Carrie en Theo, allemaal even hartelijk en overdreven in hun pogen om volstrekt-niet-te-weten-wat-er-gaande-was. Zij wilden mij met alle geweld ten eten houden, maar men dineert nu eenmaal niet in de Langham met een blauw serge pak aan. Theo kwam op den gelukkigen inval om naar de „Chantecler" in Frith

Street te gaan, — hij had het adres van Gus gekregen, die hier dikwijls 's zomers komt schilderen. Wij moesten door de morsige buurt van de zuidelijke buitenlanders, van café-chantant-artiesten, muzikanten en dansmeesters, die nog altijd als in de dagen van Thackeray, wonen en ruzie maken in het kwartier, dat ligt tusschen Oxford Street en Shaftesbury Avenue. Ik ken Soho goed. Menigmaal heb ik op een vrijen middag door de straten geslenterd, en menschen en huizen bekeken. Daar is de uitstalling van de Belgische coiffeurssalon, waar het onmachtige licht van een gescheurd gloeikousje de laatste eer bewijst aan vlechten van dood, glansloos haar, verwelkte toupets op schedels van geplet, rood pluche, en aan het dof geworden goud op verjaarde doozen met toiletzeepen. Daar is de Fransche blanchisseuse met drie ongezond glimmende boorden en een frontje in de grijze vensterbank, die noodig opgeschilderd moest worden. De delicatessenwinkel op den hoek heeft twee raamkasten, welke onder zijn gevuld met zwarte flesschen in houtwol genesteld en bestrooid met rood houtzaagsel, dat den hoogen leeftijd van den wijn moet verzinnelijken. Ofschoon leeg, zijn de flesschen gekurkt en gesloten met keurige roze, blauwe en groene capsules en beplakt met fraai gelithografeerde etiketten, vermeldend, dat ze Asti, Barbera en Vermouth zouden kunnen bevatten, onder

gelukkiger omstandigheden. Op de hoogere planken liggen zeer groote, ronde kazen, in tweeën gehakt: cheddar, ruig als een onbehouwen stuk zandsteen, en bleeke gorgonzola met scheuren en spelonken, groen van schimmel. Van den zolder hangen trossen van halfuitgedroogde, donkerbruine worsten. Het vel is van ouderdom hard en korstig geworden en in de leeren plooien is het vocht in witte plekken uitgeslagen. Aan den overkant van de delicatessenzaak, is een Italiaansche boekhandel; en die twee geven het antwoord op het raadsel van dit stadskwartier. Op den deurpost van den boekwinkel hangt een rek met buitenlandsche kranten en tijdschriften, de Simplicissimus met glossen op de Roomsche geestelijkheid, La Tribuna Illustrata met een bajonetcharge in Tripolis, en Le Monde Illustré met een spoorwegongeluk. Voor het raam hangen natuurlijk enveloppen, (op een rij aan een touwtje), waarop kamers te huur worden aangeboden en tusschen knalsigaren en spanen doosjes met niespoeder liggen de kleurbestreepte boekjes, waaruit men, zonder meester, in een maand vreemde talen kan leeren; voorts handleidingen voor het verklaren van droomen en quasi-wetenschappelijke verhandelingen over sexueele vraagstukken. Dat spreekt allemaal van zelf; maar ik vond er iets veel belangrijkers, — voor mij althans: ik vond er den roman terug uit de tachtiger

en negentiger jaren, dat gevloekte hybried van de stervende, pseudo-romantiek en het jonge naturalisme. Zouden ze daar werkelijk dertig jaren hebben gelegen? Het papier is vergeeld, de kleuren der omslagen zijn uitgebleekt en bedekt met stof als griffelslijpsel. Maar, o, ik ken ze! Daar is de giftmengster, die weerlooze kinderen ombrengt, en de gewetenlooze vrouw, die onnoozele jongelingen in het verderf stort, en het onschuldge meisje in de macht van den geweldenaar. Een man, in een zak gebonden, wordt van een torentrans in de rivier geworpen. Twee gemaskerden vechten een duel bij maanlicht. Een misdadiger wordt geguillotineerd. Het lijk van een vermoorde wordt in een brandkast gestopt.... Ik vond ze allen terug; en als met het weerzien van een vergeten stuk speelgoed, kwamen oude gedachten en oude stemmingen uit de zielediepten te voorschijn. Ja, daar was weer de heele santenkraan, die mijn kinderhart beklemde met visioenen van een overmachtige, brute en liederlijke wereld, waarin ik zeker met schande en leed zou ondergaan. Ik heb bij dien winkel een dankkapelletje gebouwd.

Mevrouw Locker was bezorgd en onrustig, toen wij uit de vroolijke, bedrijvige straten in de slecht verlichte, kwalijk riekende buurten doken, maar wij lachten haar uit, want Soho is onschuldig als een niet al te pas geboren kind. Op een donkere,

sombere, stille square stond ongezien een pianoorgel een ragtime-deun te spelen met allerlei vaardige loopjes en fiorituren. Een sliert fabrieksmeiden, levenskrachtig, uitbundig, en onbewust amoureus, waren aan het schreeuwen en lachen, naar het universeel gebruik van haar kaste en propten onderwijl den mond vol met losgescheurde brokken brood. Een Duitsche kellner, die in een kroeg een karaf bier ging halen voor zijn café, dat geen vergunning had, kwam ons voorbij vlak bij een lantaarn, en het meedoogenlooze gaslicht van omhoog gaf in één flits zijn misdadige levensgeschiedenis. Twee oude, corpulente jodenheertjes bleven midden op het trottoir stil staan in het licht van een vioolmakers-winkel om met een weelde van breede gesticulatie, oogengeknipper, gepluk aan elkaars lapellen, getik op elkaars schouder, gevinger aan elkaars mouwen, een argument uit te vechten. Verderop was een eethuis, (een, waar een schotel met Berliner bollen staat tusschen geelpuntige aspidistra's en waar het menu met krijt op een bord wordt geschreven,) en daar gingen drie binnen, een jonge man met een Française aan iederen arm; zij hupten binnen met den driepas en zongen een chanson in Romaansche luchthartigheid. Maar toen was het leed ook geleden; toen kwamen wij weer in het bemoedigende domein van asphalt en booglampen, van vuurwerkmakers en

Weener pain-de-luxe bakkers, van antiquairs en uitdragers, van cinema installateurs, die één enkel instrument tentoonstellen, in een wildernis van passages uit filmdrama's en portretten van filmactrices; en van bazaarhouders, die in het leven blijven tusschen stapels van blikgoed, elektrische zaklampen, gloeikousjes, lampeglazen, petroleumstellen, ronde gramophoonplaten in papieren zakken en gramophoonhoorns vernikkeld, gelakt, geschilderd, zwart, rood, groen, in den trant van een Hollandschen kolenbak met gouden biesjes en roze bouquetjes.

De „Chantecler", met de laurierboompjes in tobben voor de deur, ziet er van buiten erg vastelandsch uit. Van binnen was het er knus, en een volkomen onaanvechtbare gelegenheid. De Fransche kellner, die ons bediende, droeg een wit sloofje, sprak zijn vermakelijk talenmengsel met luid zelfvertrouwen, en deed familjaar bij het aanbevelen der oesters, dewelke drie zaken geen echte Brit zou dulden. Een Italiaan, naast ons, een bruine kop boven het blauwgestreepte boord, was spaghetti aan het eten, en las onderwijl zijn krant, die netjes opgevouwen tegen een bourgonjemandje steunde. Hij had de volle, gedrongen trekken, (ze kwamen uit in matte reflexen, wanneer hij zijn servet naar den mond bracht), die wij gewend zijn semitisch te vinden, en den vleezigen, krommen

neus van de Campagna. Het kortgeknipte, stugge haar, dat in den natuurstaat tot laag over het voorhoofd groeide, gaf hem een onverwacht burgermans-uiterlijk, zooiets van een brievenbesteller, veldwachter of conducteur, die zijn uniformpet afneemt. („Hé, nee; nou zie-je toch; gek, ik had hem hooger aangeslagen!") Achter hem zat een paar, dat in Chelsea thuis hoort; een schilder blijkbaar, met zijn jufje. Hij was een brave, gezonde, Engelsche jongen, ten spijt van zijn artistiekerige, zwarte stropdas en ambrosiaansche lokken. Het meisje, — (dat, tusschen haakjes, gedurende haar heelen maaltijd ter eere van Theo, aan wien het was verspild, de stoutste ingénue stukjes acteerde, tot ik had willen applaudiseeren), droeg een mantel van panterhuid, okergeel met de rozetten van vijfvlekjes in een kring. Haar zwarte kroesponnie hing tot vlak boven de mooie oogen en de slappe gezichtshuid had veranderlijke, dofwitte plekken, overal waar het poeder op het verkort-geziene relief licht pakte bij het kantelen of draaien van het hoofd. Aan het andere eind van de kamer, achter den breeden schaduwrug van een man, die een artisjok plukte met briljanten geflits van al zijn beweeglijke vingers, trokken, lichtkleurig en helder beschenen, de figuren van twee vrouwen de oogen. Zij steunden, koketteerend met de blanke armen, de ellebogen op het tafellinnen, en rookten

sigaretten, en sipten likeur tot Hollandsche ergernis van mevrouw Locker. Laura en ik hadden liefde en belangstelling voor de geheele menschheid, maar conversabel waren wij niet. Niet van, ofschoon midden in de wereld, waren wij omgeven door de beschermende sfeer van geluk. Theo raakte in opwinding, toen hij zag dat hier zijn dierbare Chianti te krijgen was, in de waarachtige stroo-omvlochten langhalsflesschen, en praatte veel hoogst bedenkelijk Italiaansch tegen den gérant, die een magere jonge man was met een stille, geheimzinnige komiekerigheid, als van den harlekijn in een pantomime.

Na het diner gingen wij naar een theater.

Een lange rij van menschen in gelederen van vier, die queue stonden te maken voor den ingang der goedkoopere plaatsen, was langs den zijkant van den schouwburg opgesteld, onder toezicht van politie-agenten, die goedmoedig de scherts der wachtenden beantwoordden. Venters met kranten en fruit liepen langs, en een vervuilde, drankzuchtige kerel met een houten been en een gezicht, gevlekt en pafferig van ziekte, vermaakte de menigte door met zijn rauwe stem komische liedjes half zingend voor te dragen, begeleid door potsierlijke grimassen en gehuppel met het houten been. De snerpende tragiek werkte ontnuchterend. Theo gaf den man meer geld dan gebruikelijk is, en wij liepen snel voort.

„Dank u, mylord", schreeuwde de liedjeszanger, „de opbrengst is bestemd voor een liefdadig doel!" en hij wees op zijn maag tot uitbundig vermaak der hoorders. Maar ik kon niet zwaarmoedig worden vanavond. Ik kon onverlet in het zwartste van de wereld staren, want het reine, sterke kind was in mijn hart.

De entree-hal was een ruim, laag vertrek in genoeglijk half-duister. Aan de wanden waren vakken van relief-leder in voorname renaissance-patronen, roomkleur en goud, gevat in bossings van dieptonig mahoniehout. Lampjes met donkerroode kappen gaven warm, gedempt licht. Een gestadige menschenstoet trok langs het kleine loket ter linkerzijde. In een hoek was een pyramide van palmen en bloemen. Vrouwen met geruisch van zijde liepen onhoorbaar over het dikke tapijt. Een zat er op een divan, in een omslagmantel van granaatrood satijn, en het hoofd in een blauwe voile. Naast haar stond een oudere in zwart, met karmijnrozen op den boezem. Het was mijn eerste ervaring van een Londensch theater, en ik was opgetogen. Er was hier niets vulgairs. Alles scheen waardig en schoon. Zelfs de oude heer in zijn hokje met den plattegrond vóór zich, met zijn gewaste snorpunten, zijn verzorgde nagels, en de hoffelijke, kleine buiging, waarmee hij de plaatskaarten overreikte, scheen volkomen in het milieu te passen. Aan de portière

stond een groote lakei in kuitbroek met witgepoederd pommadehaar, die eerbiedig korte inlichtingen gaf.

Wij klommen de trappen op, met de blinkende koperroeden en dik bevachte loopers van chocola-en-violet, naar de breede promenade achter de loges. Theo had natuurlijk weer de noodige giebeldeguichies met de meisjes van de garderobe.

Wij vonden onze plaatsen. Vóór ons, plotseling neerdalend, was de bak van het parterre in de duisternis, met vaagkriewelig beweeg van menschen. Aan de zoldering brandde een vervaarlijke kristalluchter met kleine vlammen. Vóór het tooneel de rij afgewende lampen, waarvan het gele licht in snel verminderende kracht opkroop tegen het voordoek. Het raakte de kroonlijst met de ingewikkelde lofwerkversieringen, en wierp een breede schaduwstreep tegen het frontispiece, waarop dansende nymphen en faunen in mozaïek waren afgebeeld. Achter een groen pluche gordijn zat het orkest. In de lichtkegels der bekapte lampen stonden de muzieklessenaars met lichtende papierbladen; breede, witte borsten en bewegende handen vervaagden in den schemer. De hooge, koperbeslagen koppen der contrabassen staken boven alles uit. De cellisten bogen zich over hun instrumenten; de violisten drukten de hunne tegen de wang, en de stokken gleden spichtig. Opvolgende snaren

werden aangestreken, en de wufte tonenboog van een klarinet maakte zich uit de warreling van eigenmachtige geluiden los.

In de bovenloges zaten dames met groote hoeden en boa's of langslippige gazen dassen, en heeren in rok. Een meisje boog over de borstwering, luchtig den linkerarm, (met den gerimpelden handschoen tot aan den elleboog,) op den fluweelen ballustraderand steunend, en een vlokje kroezig haar en een wang pakten licht van omlaag. Een oude heer met witten knevel voor zijn bruin openlucht-gezicht sprak over den schouder met een hooger gezetene. En naast mij zat mijn koningin, en ik hield haar hand vast.

Toen de luchter vol licht kreeg, werd het voorname publiek der benedenloges zichtbaar. Daar waren vrouwen gedécolleteerd, en droegen diademen en aigrettes in de kunstig gevormde kapsels. Ik herinner mij een brunette, wier fijn-bronze huid afstak tegen de witte, lange handschoenen, naast een blondine met een snoer van gele kralen om den roze hals. In een andere afdeeling stond een jonge man met de handen in de broekzakken en den doffen klaphoed achterop het hoofd, terwijl zijn buurman door een tooneelkijker de overzijde zat op te nemen. Overal blonken de goudloovers, en schoten de spectrumlichtpijltjes uit geslepen edelsteenen.

Een luid knakkende tik van den orkestmeester, wiens glimmend kalen schedel juist boven het podium uitstak, die met geheven vingers links en rechts speurde, een neerslag van het stokje en de zware muziek viel in. De toehoorders staakten hunne gesprekken, en nestelden zich in behaaglijke voorbereiding. Een opgewekte marsch, rumoerig en opgetuigd, gleed langs. Langzaam rees het scherm, en eensklaps werd de muziek zachter onder de dempende hand van den dirigent. De zaallichten doofden. Alle aandacht richtte zich naar den kleinen helverlichten rechthoek van het tooneel, waarvan een ingewikkeld lied van mannen- en vrouwenstemmen uitging, ondersteund door de orkestmuziek, die behendig tusschen het gezang doorgleed, verbindend, accentueerend, aanvullend.

In de lichtmenging van het tooneel: het oranje voetlicht opschijnend en het witte der booglampen omhoog, dat flauw blauwe plooien trok in den rozigen schijn op witte kleeren, zag men een schaar van opgesmukte jonge mannen en vrouwen. De voorsten, een groep van adellijke dames, gleed in rijke wandeltoiletten van brocaat en ripszijde en groote struisveerhoeden, zaten ter linkerzijde. Rechts waren mannen in lichtkleurige, flanellen pakken opgesteld tusschen de heesters van een lustpriëel. In den tweeden rang stonden de kamermeisjes met beschilderde oogleden en achter haar weer, op stoe-

len, een rij van lakeien in gele, betreste livrei, witte kuitkousen en zwarte cylinderhoeden. En allen zongen met wijdgeopende monden, en de gebruikelijke, gekunstelde gebaren, terwijl ze de toehoorders op de dure plaatsen monsterden. Het lied met zang en tegenzang zwol aan, tot het in de laatste, breede accoorden, door tromgeroffel ondersteund, de geheele zaal scheen te vullen. Daarop kwam beweging in de menigte, die opbrak en een nieuwe groepeering vond, terwijl een der vrouwen een andere melodie aanhief, en de coupletten voordroeg van een lied, waarvan het koor de refreinen overnam. Bij het eind was er een flauw applaus in de zaal. De muziek viel in de walscadans, en drie meisjes traden vooruit en begonnen een stapdans, welke eindigde in een woeste werveling van buigende lijven, zwaaiende armen, trippelende, schoppende, bengelende, zwartbekouste beenen in een wolk van kanten onderrokken. De koristen kwamen zingend vooruit, hand in hand, gingen terug, markeerden den pas, dansten dooreen, en namen telkens nieuwe welgekozen standen aan, tot het onmogelijk werd alle indrukken van de barbaarsche, maar niet leelijke vertooning, op te nemen.

Plotseling kwam aan alles een einde. De dansers en zangers trippelden aan beide zijden weg, en terwijl de laatste muzieknoten stierven, traden een oude edelman en zijn gemalin tusschen de boom-

coulissen op, en gaven een levendige tweespraak vol grappen, toespelingen en kwinkslagen, waarbij telkens een woelig gelach, als een troep gestoorde spreeuwen uit de zaal opsteeg. Verschillende andere spelers kwamen nu ook toegeloopen, en het tooneel vulde zich opnieuw met een ander gezelschap, nog schitterender dan het eerste. Het orkest hervatte zijn taak met hooge fluittonen, en de bevende metaalklank van een triangel werd gehoord. Er was spanning in de lucht. Er ging iets gebeuren.

En toen verscheen onder kletterend handgeklap de gevierde actrice, naar het leek een vroolijk, zorgeloos kind met pret in haar eigen mooiheid en vaardigheid; want de woorden kwamen vlot, en ze danste zoo luchtig en lachte zoo natuurlijk. Zooals zich uit een dorren bloemkelk de volle, teervleezige kroon heft, zoo rees het wonder van haar jonge borst en schouders, vast, glad en warmlevend uit de matte, droge stof, de witte, geborduurde tule met duizend fijne plooitjes en dofjes en ruches, met kantwerk en strikken van haar kleed, soepele omhulling, nauw aansluitend om middel en heupen. In prachtige ronding verliep de hals naar de volle armen met de mollige kuiltjes aan de ellebogen. Maar het mooiste was het wisselend spel der spieren onder de zeer blanke, strakke huid.

Ik keek rond in de zaal. Het was er donker. De menschen vóor zaten in silhouet tegen het lichte

tooneelvlak, maar de witte toiletten maakten schimmige plekken, en een meisje rechts, dat achter haar waaier bonbons zat te eten, had een fijne lichtcontour, en matte reflexen aan neusvleugels en kin.

Ik zal de geheele operette niet volgen, maar ik heb er van genoten. Het zal zeker een even dwaas ding zijn geweest als de meeste, maar de liefde is een groot kritikus, die overal schoonheid en harmonie ontwaart, die aan den leek ontgaat. Het speet me, toen de voorstelling was afgeloopen en wij buiten stonden. De straat was donker, behalve waar op regelmatige afstanden de ronde, uitvloeiende lichtvlekken van de lantaarns op de muren lagen. Naarmate wij meer westwaarts kwamen, werd het vroolijker en drukker. De ballons vóór de winkelétalages beschenen den breeden voorgevel van een café-chantant, zoodat alle relief compleet uitkwam met scherp omtrokken schaduwen, die echter grijs leken achter dien doorgloorden nevel, als op een verbleekte photo. De ramen van een groote restauratie waren alle verlicht, precies als in de transparantjes van lampekappen uit mijn kindertijd; topgevels kregen phophoresceerende lichtletters, en de cinema's waren van onder tot boven geïllumineerd met gloeilampjes inplaats van vetpotjes.

Juist toen wij aankwamen, ging een andere

schouwburg uit. Door de défileerende rij van auto's heen, waarvan telkens de voorste wegreed, met een doffen klap van het portier, dat werd dichtgetrokken, en doorneuriede toonladder van den aanzettenden motor, zagen wij den immer aanstuwenden stroom van witte en zwarte poppetjes naar twee zijden afvloeien het trottoir langs. Door de glasdeuren uit de helder lichte hal, streken ze door het lichtbad van de vonken-sputterende koolspitslampen, en kwamen als grauwe schaduwbeelden de straat op.

Een man met een zwarten, doffen klaphoed. wat schuin en achter op het hoofd, stond even stil, met voorwaarts gebogen schouders en holle handen, beschermend om een lucifer, terwijl hij een sigaret aanstak. Een oude dame slingerde met een ruk een slip van haar marterbont, dat vreemd blauwig glansde in het elektrisch licht, over den linker schouder. Twee jonge meisjes met soepele kanten sjaals over de gekapte hoofden, bogen zich over naar de portretten van tooneelspelers, van wie photo's terzijde van het loggia-hek hingen. Een vrouw in het zwart met het lichtstof dik op hoofd en schouders gepoederd, stroopte bedaard een langen handschoen aan, en de steenen van haar diadeem fonkelden als de zon in een beregenden bloemtros. Toen kwamen Sandwichmannen voorbij en blokten het uitzicht: kerels in witte badmantels

en met roode fezmutsen op, de reclame voor een Turksche badinrichting, schuifelden langs. Op een hoek, tegen een hek geleund, met een cigaret uit den mondhoek hangend, stond een courantenventer het lichtgroene nieuwsblad te lezen, waarvan hij een bundel onder den arm hield. Een groot vel papier, waarop met vette letters het meest sensationeele nieuws was vermeld, was op zijn borst aangebracht. Naast hem stond een man met een verloopen stoppelbaard gezicht. Zijn roodgerande, beloopen oogen glinsterden kleverig nat in de schaduw van zijn breedgeranden, gedeukten hoed. Neus en belendende wangstukken waren rood en puisterig en onder de vieze, neerhangende snor, was de huid flebberig uitgezakt. Een houten bakje met veters, pijpschoonmakers, veerknoopen en waslucifers hing aan een touwtje om zijn hals, en rustte tegen zijn vette, groenontkleurde vest. Langs die twee drentelde een chic gekleede vrouw. Ze had een grooten bos onwaarschijnlijk blond haar, waarin geslepen steenen vonkten, en de blos der wangen was onhandig aangebracht op de dik gepoederde huid. Ook waren de oogleden geschilderd, en de wenkbrauwen te ver doorgetrokken, zoodat de kop iets maskerachtigs had, en de geheele figuur in den duren sealskinmantel het voorkomen van een wassen beeld met den onverklaarden griezel, die daaraan is.

Op het donkere pleinmidden, waar de ranke genius van Piccadilly Circus luchtig op den fonteinkop schijnt neergestreken, gleden de lampen der voertuigen, schemerden de nette cirkels der gewitte autobanden, wentelden de glimmers op de rondwirrende spaken van groote hansomwielen.

Theo riep een taxi aan, die de vier naar het hotel zou brengen. Het ding stopte, en het geluid van de beslagen pneu's schurend onder de plotseling klampende remblokken, was de schreeuw van een kat, die op zijn staart wordt getrapt. Een cocotte drentelde voorbij in een wolk van parfum. Twee mannen liepen, luid pratend langs, een sliert sigarettenrook achterlatend. En een vleug pikante restauratiegeur kwam op den warmen adem van een keukenraam. Het waren de onbelangrijke indrukken van het oogenblik, dat ik wachtte, terwijl de vrienden met ronde ruggen en gebogen hoofden in het rijtuig doken, maar ze gaven compleet den geest van deze theaterbuurt. Het hinderde niet. De liefde, evenals de stof, die de scheikundigen fluoor hebben genoemd, tast alle andere aan, en verbindt er zich mee tot nieuwe. Een gasfabriek, een stationsemplacement was mij een paradijs geweest, en ik had Laura het hof kunnen maken in een gesprek over de praecessie van de equinoxen.

Ik wandelde langzaam oostwaarts, naar huis. Ik weet niet welke genius mij langs een Roomsche

kerk voerde. Er was dienst, en plotseling herinnerde ik mij, dat het Kerstnacht was. Ik ging even binnen. De gemeente lag aandachtig geknield. Stille mannen met scherp gesneden koppen zaten in de gebeeldhouwde koorzetels; klikkend slingerden de wierookvaten, en de mystieke kaarsvlammen brandden op het altaar, waarvoor de priester stond in zijn gouddraadglinsterende stola. Telkens en telkens zweeg orgelmuziek en veelstemmig gezang van omhoog; een jubelende, reine kindersopraan, luchtig en uitbundig, als leeuwerikgezang, rees overtreffend. Vreemde melodieën waren het, die nooit ervaren aandoeningen in mijn hart los trilden. En in mijn verbeelding zag ik schepselen van puurheid en licht, bemiddelaars tusschen den Allerhoogsten en de menschen, neerzweven uit de hemelen, die open lagen tot den Troon, om deel te nemen aan de gewijde handelingen tot reiniging en sterking der gemeente.

Ik bleef maar een oogenblik en liep de kerk weer uit met een diepen zucht. Och, dat ik dat alles gelooven kon! Vereeren en dienen zijn behoeften van mijn ziel. En toen werd mij als het ware ingegeven de gedachte: Wanneer de „dooden" kunnen leven onafhankelijk van de stof der physische wereld, waarom dan de engelen niet? Ik dacht aan den gruwelavond van de spiritistische séance, en een oogenblik tolden huizen en lantaarns om mij

heen — het was mijn ziel, die plotseling groeiend uitbrak met opscheuren der vliezen van den schijn.

In dien eersten roes van opwinding peilde ik aan dien kant en aan dezen. Wat was er dan, dat niet bestaan kon, zoowel in het heiligste als in het gruwzaamste van wat wij als „bijgeloof" terzijde hebben geschoven: de dierbare elfen en kabouters van het sprookje, de heksen en spoken der folklore, de wonderdoende heiligen en kerkvaders, de fakirs en zwarte toovenaars van alle tijden, de engelen eindelijk, in bitteren weemoed opgegeven met de rijpende ervaring.

En de Heer Jezus Christus,.... zou Hij dan tóch de Verlosser zijn, zooals Emmorey gezegd had? Het was alles zoo nieuw, zoo geheel buiten het kader van al mijn gedachten. Maar ik weet, dat een stroom van liefde en ontzag van mij uitging naar den „Zoon des Menschen" en ontstellend snel en krachtig kwam het antwoord als een fluïdum uitgegoten, en dat ik letterlijk, lichamelijk door mij voelde vloeien. En binnen juichte het: dan is het waar; dan is het alles waar!

Nog terwijl ik slaapwandelend naar huis liep in diep gepeins, extatisch en toch breed-evenwichtig stil, lagen de oneindige hemelen rondom mij open, en het was, alsof de kosmische stroomen in dezen wonderbaren, heiligen nacht, den nacht waarin, naar de zinvolle legenden zeggen, de verdorde

rozen van Jericho weer ontbloeien en boomen miraculeus vrucht dragen, en de dieren zelfs zich in aanbidding neigen, louterend door mij pulseerden.

Toen ik ten slotte op mijn kamertje kwam, was ik doodmoe van al de emotie, volkomen uitgeput, en ik weet niet hoe ik in bed gekomen ben.

25 December. Een Kerstdag, die mij heugen zal. Ik ging dadelijk na het ontbijt weer naar het hôtel. Laura was zich aan het kleeden om met mij uit te gaan. Theo en Carry waren de stad in geloopen. Mevrouw Locker ontving mij in haar zitkamer. Ik was eerst erg met mijn figuur verlegen, want in mijn omstandigheden, kon ik toch niet om de hand van haar dochter vragen. Ik moet bekennen, dat de maatschappelijke zijde van onze liefde mij nog geheel niet in het hoofd was gekomen. Maar het werd mij makkelijk gemaakt.

„Wij zijn te goeie vrienden", zei Mevrouw Locker, „om niet rechtuit te spreken. Laura heeft mij natuurlijk verteld,.... enfin, ik weet iets van wat er gisteren is voorgevallen. Ik ben er hartelijk blij over; maar nu is het toch ook tijd om samen eens te overleggen. Wanneer jij hier in Londen blijft, — je moet niet denken, dat ik je onderneming niet weet te apprecieeren, — maar wanneer je hier in Londen blijft, zullen wij je heel weinig zien, en dat

zou ons spijten. (Er was een onnoodigen nadruk op de meervouden). Je bent hier in omstandigheden, — niet, het doet je alle eer aan, — maar je bent.... als ik het zoo eens mag uitdrukken, niet in je sfeer, niet op je plaats. Zoo'n milieu moet, dunkt me, doodend werken op je genie, op je scheppingskracht, al weet ik natuurlijk, dat de artiest zich bij tijden wel boven zijn entourage kan verheffen." Ze kuchte en zat blijkbaar in met de diplomatische verwoording van wat volgen moest.

„Nu had ik zoo bij mijzelf gedacht: Kijk als je nu met ons mee naar Den Haag ging, dan.... we hebben altijd een paar logeerkamers, die leeg staan. Je zou op de schilderacademie de klassen kunnen volgen, daar is, hm, wel wat op te verzinnen. En wil je dan met alle geweld terug betalen, welnou dan is daar later wel gelegenheid voor. En als ik, die zooveel ouder ben dan jij iets zeggen mag: denk ook aan Laura's.... gevoelens. Het kind houdt zielsveel van je. Ze is idolaat van je, mag ik zeggen. Jij hebt je werk, waarin je afleiding kunt vinden. Zij heeft niets om handen, en dan duurt het wachten lang, jongen."

Het was het supreeme oogenblik van de verleiding. Ik heb nooit een vreeselijker tweestrijd doorgemaakt, en het is mij te vergeven, dat ik er wat bruusk een einde aan maakte. Mevrouw Locker keek teleurgesteld, maar was natuurlijk te hoffelijk

om aan te dringen. Spoedig daarop kwam mijn schat binnen, en wij namen afscheid. Op de gang, (ze zag er zoo gezond en stralend uit in haar mantel van zwart Alaska-bont,) zei ik:

„Je moeder is heel lief geweest voor me. Ze heeft mij voorgesteld om mij in huis te nemen in Den Haag en mij geld voor mijn studie voor te schieten."

„Dus je gaat met ons mee?" zei ze haastig met een flauwen lach. Ik voelde me erg ongelukkig. Begreep ze mij dan niet?

„Ik dacht", zei ik langzaam — „het zou mij vreeselijk spijten om je teleur te stellen, maar ik dacht, dat je liever zou hebben, dat ik mijzelf er boven op werkte."

„En?" vroeg ze gretig.

„En ik heb geweigerd."

„O, mijn koning!" riep ze en viel niet, maar sprong mij om den hals tot ontzetting van den aristocratischen kellner, die met een paar brieven op een blad onverwacht een hoek om kwam.

Ze ging met mij mee naar de Millers, die het zou spijten, als ik niet mee aanzat bij het zoo lang voorbereide Kerstmaal en op den gelukkigen inval kwamen om haar ook uit te noodigen. Wij hadden eerst een uur van ongestoord alleen zijn op mijn kamertje.

Het was het heerlijkste, wat ik nog beleefd heb

op aarde, zoo teer, zoo hartstochtelijk en zoo rein. Wij gaven ons beiden volkomen, zonder eenige terughouding, in gaaf vertrouwen. Ik heb vóór haar nooit iemand lief gehad; dat weet ik nu. Zij vult mijn leven, zij is mijn leven. In haar besta ik. Ik verloor mijn zelfbewustzijn en kuste als nooit. Zij heeft mij het geloof in de hoogheid en de heerlijkheid van de deugd teruggegeven. Wie had ooit kunnen denken, dat zooveel zinnelijkheid en zoo volmaakte reinheid samen kunnen bestaan? O, het is geheel goed tusschen ons. En ik bewonder haar zoo, haar zelfbeheersching en haar teerheid. Zij heeft mij lief! Als ze mijn achterhoofd streelt en mijn oogen kust, dan voel ik, dat die liefde onbreekbaar is.

Toen het tegen eenen liep, ging zij naar beneden om Mrs. Miller te helpen, alsof dat van zelf sprak. Zij deed een katoenen schort voor, en daalde af in de keuken en wat ze daar heeft gekokkereld, weet ik niet, maar toen ze warm en lachend weer aan het licht kwam, kort voor het eten, begon ze de schoone servetten kunstig op te vouwen en op de borden te zetten, op haar rustige zelfbeheerschte manier, — iedere beweging van die witte, krachtige, kleine handen precies doelbereikend en weifelloos. Daarop vulde ze de glazen schaaltjes met suikerboonen, pralines en chocola in zilverpapier en toen er niets meer te doen was, ging ze naar

den winkel, waar het door de gesloten luiken nog donkerder was dan gewoonlijk en speelde met Eric. Snel en zeker wond zij het touw om zijn tol en gooide dien neer met een worp zoo richtig als dien van een straatjongen, een krachtigen worp met een zaakkundigen ruk aan het eind. Eric was opgetogen, klapte in de handen en wilde aan tafel met alle geweld naast haar zitten.

Wat zal ik van het Kerstmaal zeggen? Het was een groot succes. Wij hadden natuurlijk den onvermijdelijken, gebraden kalkoen, en eindigden natuurlijk met den bolvormigen kerstpudding, die werd opgedragen met een takje hulst boven in gestoken en overgoten met blauwbrandende whisky. En wij waren heel gelukkig, zoo gelukkig, dat het mij een oogenblik bang maakte. Kan zoo iets blijven?

Mrs. Miller heeft Laura onder tafel maar zitten toelachen en het hof maken, en haar man zei tegen mij, toen wij alleen waren: „Als het huwelijk een loterij is, dan heb jij den hoofdprijs getrokken!" en hij gaf mij een por in de ribben. O, wat was ik trotsch op mijn vrouwtje! Ik kan niet anders dan deze dingen beschouwen als een belooning, niet voor wat ik heb gedaan, maar voor wat ik heb getracht en gestreefd te doen.

26 December.... Zoo volkomen zelfbe-

heerscht als ze is in gezelschap, zoo volkomen geeft ze zich wanneer wij alleen zijn. Zij is een engel van onvermoeide teerheid, ook in kleine diensten. Ik weet dat ze me innig liefheeft, en onze liefde is zoo heel echt, zonder eenige onwaarheid, aanstellerij of overdrijving....

In de schemering gingen wij er op uit, om een engagementsring te koopen. Veel geld kon ik niet spendeeren, en wij keken in vele derde-rangs-winkeltjes voor wij er een vonden naar onzen smaak. Het dingie, waarop zich nu eensklaps de sterke liefdegevoelens van twee gelukkige menschen vast zetten, was met vele andere gestoken in een stoffige kaart, overtrokken met pluche, dat geheel bruin verkleurd was, behalve in het frisch donkerroode gleufje, waarin ons ringetje stak. Gek, te denken, dat het daar al die jaren heeft liggen wachten, in dat achteraf straatje, op de voorbeschikte komst van twee buitenlanders.

29 December. De laatste dag. Morgen gaat ze terug. Mevrouw Locker wil Oudejaarsavond in Holland vieren.

Mijn lief was zoo mooi vandaag. Er was iets sober-verhevens in haar. „Ik weet, dat je groote dingen voor mij zult doen", zei ze, en ik bedwong mijn tranen met de grootste moeite. Wat nameloos heerlijk, dat zij zoo'n vertrouwen in mij heeft. Ik

neem mij voor het onmogelijke te doen. Den heelen dag was er een vreemd gevoel van veiligheid en stil glimlachend geluk in mij, en stemmingen te fijn om te ontleden. Maar ik wandelde in het Koninkrijk der Hemelen. Ik weet nu voor goed, dat alles wat ik ooit voor schoonste zielservaringen heb gehad, geen zelfbedrog is geweest. Ik weet ook, dat die heerlijkheid nooit willekeurig te krijgen is, (wat ik ook zoo heb getracht,) en dat ze evenmin te beschrijven is.

„Je weet niet, hoe lief ik je heb", zei ze. „Dat kan geen man begrijpen." Maar ik begrijp het wel, en — mijn God, wat ben ik gelukkig.

Er was een pijnlijk oogenblik, vanavond. Ze drongen allen aan, dat ik morgen mee zou gaan, en op het laatst zei Mevrouw Locker, wat kriebelig:

„Zeg jij nou ook eens wat, Laura", en mijn hart, glimlachend sereen:

„Hij heeft gezegd, dat hij blijven zal, dus hij blijft" en ik weet, dat ze werelden zou geven, wanneer ik meeging. Zoo bestaat er geen tweede vrouw! Hoe ben ik haar volkomen onwaardig.

30 December. Wij hadden een heerlijk oogenblik alleen — het laatste. Ik was dol verliefd, en wij waren stil gelukkig. Wie kan zulke dingen beschrijven en toch wil een zwak mensch ze vast houden. Ik heb nooit geweten, wat een vrouweziel

is, wat hartstocht is; ziet, bij ons draagt de hartstocht de nobelste gevoelens, en de grootste inspanning van mijn leven. Ik ga morgen weer aan het werk, — er mag geen tijd verbeuzeld worden. Vandaag ben ik zoo vol geluk geweest, dat ik het aan ieder had willen meedeelen, — dat ik mij één voel, letterlijk één met de eenvoudigsten. „Vergeet nooit, dat ik je ontzaggelijk lief heb", zei ze kort voor het vertrek.

Ik bracht ze naar het station. Mijn lief was stil en toen het goed tot mij doordrong, dat wij gingen scheiden.... maar wij moeten flink zijn.

1 Januari. Een nieuw jaar. Wat zal het brengen? Ik ben niet hoopvol vandaag. Misschien is het de reactie na al dat geluk. God geve het. Maar ik heb een idee, — ik weet niet, hoe het in mijn hoofd is gekomen, — dat dit een jaar van ellende zal zijn en dat de beproeving nu pas goed zal beginnen. De romantiek zal er af zijn, en het zal moeten blijken, of mijn liefde waarlijk echt en duurzaam is.

3 Januari. De derde dag van mist en somberheid. Ik kan maar niet goed op slag komen met werken. Ik mis mijn lieveling nameloos, en in oogenblikken van zwakheid verwijt ik mij, dat ik maar niet ben meegegaan. Last van mijn hart.

4 Januari. De wereld is somber. Ik heb geen werkkracht en verga van verlangen. Het is te wreed.

6 Januari. Waarom wij niet hebben afgesproken om tenminste geregeld te schrijven. Maar het zou zwakheid geweest zijn.

De dagen beginnen te lengen. Ik moet door de narigheid heen als een man, en het loon is heerlijk.

7 Januari. Het gebeurt, dat ik in deze dagen van onrust en verwarring en kleinheid, mijn liefde zie als een ding verheven boven allen tegenslag en gevaren. Dan weet ik, dat ze zal zegevieren. Vandaag had ik weer een gevoel van stilte en innigheid, en zag het gezicht van mijn koningin rustig en bemoedigend.

10 Januari. Lichamelijk beroerd en ontmoedigd.

11 Januari. Ik verwijt mij dagelijks, dat ik niet genoeg voor haar doe, al lijkt het, of het mijn lichaam is, dat niet meer zoo mee kan. Ik ben het heele nieuwe jaar nog niet vroeg op geweest.

12 Januari. O, mijn hart, ik ben wel zwak, maar pak toch telkens weer aan, en wij zullen zege-

vieren. Het stormweer klaarde. Er kwamen groote, roomkleurige, stapelwolken, en ten slotte was het geheel helder en vinnig koud.

Na mijn werk op het atelier zeer moe, en ik dacht aan rust nemen. Ik moet mijn lichaam niet forceeren, dacht ik. En toen flitste de gedachte: Beter mijzelf ziek te werken voor haar, die ik zoo innig lief heb, dan mij later te moeten verwijten, dat ik voor altijd mijn geluk heb verloren, door mij in mijn proeftijd niet genoeg in te spannen. Deed een heel stuk perspectief, en ging met een zeer dankbaar gevoel naar bed.

14 Januari. Het moet in den afgeloopen nacht gedonderd hebben, maar ik heb het niet gehoord. De morgen was helder, doch het betrok weer in den middag. Het achterdoek was tegen donker klaar, en hiermee zijn wij door al het werk heen.

Wandelde na de thee in groote verheugenis over het lengen der dagen. Ik heb weer een ongemotiveerde overtuiging, dat alles goed zal gaan, wanneer de lente komt. Dus een paar maanden maar en dan is alle leed geleden. Mijn liefde zong peinzend-weemoedig in mij, en het was, of de liefste naast mij ging en ik haar hand streelde.

21 Januari. Daar er geen werk meer is, ben

ik de laatste dagen aquarellen aan het maken, maar het gaat niet vlot. Het lijkt, of mijn hart van lood is, en ik maak mij ongerust over die eeuwige vermoeidheid. Als ik niet gezond ben, hoe kan ik dan werken voor mijn lieveling?

22 Januari. Gisteravond en ook van nacht liggen te peinzen en te droomen over de malle vermoeidheid, die maar blijft. Vreemd, en dit najaar voelde ik mij juist zoo heerlijk gezond.

26 Januari. Na den eten moe en afgewonden. Heb ik een hartkwaal? Er ligt een stapel vervelend werk, en ik heb, zelfs met de gedachte aan mijn vrouwtje geen fut om aan te pakken. Dat drukte natuurlijk erg.

27 Januari. Na tafel weer somber. Ik zag op tegen het achterstallige werk, voelde mij loom en nerveus. Laura scheen onbereikbaar, en het leek een krankzinnigheid te hopen, dat wij ooit zullen trouwen. Ook denk ik: hoe zal ik ooit genoeg geld verdienen, of naam maken; ik werk zoo langzaam en ben zoo zwak.

Maar in waarheid is de zaak zóo, — en verheldering, moed en vreugde braken dadelijk door bij de ontdekking. Het is goed te werken en naam te maken en geld te verdienen, — maar alleen om

Laura. Mijn heele leven, ook de geringste daad, moet alleen om haar zijn, — alles wat daar buiten valt, is uit den booze. Maar langzamerhand ben ik in Londen en in mijn werk ingekapseld; het omgeeft mij te veel; vult mij te veel. Daarom zie ik Laura van uit het werk, inplaats van boven omgeving en werk te staan, naast haar, en te bedenken, dat alles om haar is begonnen. Het heeft alleen zin om haar. Zoo was het in den beginne en zoo moet het weer worden. Een vrijzwevende geest, vervuld met liefdesgedachten, die telkens neerdaalt om zijn werk op aarde te doen. Ik ben dankbaar, dat ik dit weer heb ingezien. Terwijl ik dit schrijf is het, of alle narigheid is weggenomen.

28 Januari. Vanmorgen zoo opgewekt bij het ontwaken, dat ik op mijn kamertje al zong, maar de stemming zakte en zakte, ten spijt van alles wat ik er aan deed. Ik geloof, dat het lichamelijk is; maar wat is er dan? Is mijn hart ziek, of mijn nieren, of beide? Moet ik er net aan als....? Ik kan er niet aan denken.

1 Februari. De Millers zijn naar een gecostumeerd bal. Toen ik van avond toevallig het donkere atelier inliep, vond ik Mrs. Miller draaiend en poseerend voor den grooten spiegel, waaraan de beide kaarsen waren opgestoken. Zij droeg een Pier-

rette costuum met uitstaande gazen rokjes en een clown's slappe kegelmuts koket op het gefriseerde haar. Het zachte kaarslicht maakte een aardig beeld in het groote omraamde glas.

Ze was volstrekt niet beschaamd, toen ik haar verraste. Ze was te gelukkig en er was geen ruimte, houd ik, voor andere emotie. „Hoe vin je me? Ben ik vanavond niet op mijn best? Zou je zoo wel eens met mij uit willen? Zou je mij zoo niet eens willen teekenen?" Ik heb haar nooit zoo levenslustig en stralend gezien.

2 Februari. Ik werd vannacht wakker met het gevoel van duizenden jaren oud te zijn en niets te maken te hebben met de gewaarwordingen, die vreemd en zwak tot mijn bewustzijn kwamen. In dit oogenblik bestond ik nog slechts als gevoel, gevoel van volslagen verbijstering. Toen besefte ik, dat Mr. Miller mij riep. Een onverwacht lichtlijntje stond eensklaps op den muur en verschoof, aan zichzelf evenwijdig, naar rechts en naar boven. Ik sprong het bed uit en holde op bloote voeten den droogzolder op, met de overdreven voortvarendheid van iemand, die bij de pinken wil wezen, zonder nog al zijn zinnen bij elkaar te hebben.

Mr. Miller liep op mij toe tusschen twee groote décorschermen. Ik kon hem zien aankomen door de verschuivende ronde lichtplek van de kaars, die

bruin door het dunne doek met de verfsmeren scheen. Stoffige, fijne lichtbundeltjes, wentelden terug, wanneer hij langs een gaatje liep, en groote lappen rekbare schaduw dansten aan den zolder. Ik was suffig verbaasd, toen hij eensklaps voor mij stond in het malle maskeradepak, met een blauw en geel been, waarvoor ik geen verklaring kon vinden. De was droop langs de trillende, walmende kaars op den blaker, dien hij scheef in een bevende hand hield. Het gezicht was in schaduw, behalve de kin, de onderzijde van den neus en de kam boven de oogkassen, maar ik onderscheidde genoeg, om te begrijpen, dat er iets ernstigs gebeurd was. Hij begon abrupt: „Mrs. Miller...." en slikte.

„Wel?" vroeg ik en tegelijk in een duizelend oogenblik ontwaarde ik, in een vizioen, alles wat gebeurd was. Ik zag de danszaal, waar ik nooit was geweest, met een groep gecostumeerde gasten gebogen over een bleeke vrouw, die op den grond lag. Het was Mrs. Miller, en Mrs. Miller was dood. Het gezicht bleef geen fractie van een seconde, maar ik wist alles zoo precies, alsof ik er bij gestaan had. Ik zou de juiste plaats in de zaal kunnen aanwijzen, waar men haar opnam. Ik zou op straat de mannen kunnen herkennen, die haar droegen.

„Dood", zei Mr. Miller en maakte het handgebaar van berusting, dat hij gebruikte, wanneer een lagere inschrijver een begeerde bestelling had ge-

kregen, maar de tranen drupten uit zijn oogen, die strak staarden naar een pot met oude kwasten. Zijn trillende lippen staken vooruit door zijn pogen om de emotie te beheerschen, en dat gaf de, onder de omstandigheden, wreede uitdrukking van iemand, die om een zoen vraagt.

„Dood?" riep ik met de onredelijke vinnigheid, die komt van een schokkend bericht. „God, ze ging zoo vroolijk van huis. Hoe is het gebeurd?"

„Ze denken dat haar hart niet deugde, en dat ze zich met dansen heeft overspannen." De smartgebroken stem, die probeerde ferm te zijn, maakte allerlei wonderlijke fiorituren, die verschrikkelijk waren om aan te hooren.

Ik heb den heelen verderen nacht met hem opgezeten, maar hij wilde niet getroost zijn.

De oude vader is heel lakoniek onder het voorval. „De eene mensch sterft jong en de andere oud", zei hij en krabde zich met zijn pijpesteel op het hoofd.

5 Februari. De dag van de begrafenis. Gelukkig vertrok de stoet van het ziekenhuis, waarheen ze is gebracht, zoodat mij veel van de onnoodige beroerdigheden, die wij ons bij een sterfgeval maken, bespaard bleven. Er was geen gestommel van gedempt sprekende aansprekers, die de kist de trap afdroegen; geen eerbiedige man in het

zwart, met maatstok en prijscourant. Maar de voorkamer met gelig licht door de neergelaten gordijnen, en vreemde glimlichten op alle meubels, nu voor een oogenblik in hun naakte zinloosheid gezien, was erg genoeg.

Toen ik wakker werd, zei ik tegen mijzelf: Er is geen dood. Sterven is ontwaken in een betere wereld. Die bemoedigende uitspraak, heb ik den geheelen dag moeten herhalen, om mijn evenwicht niet geheel kwijt te raken. Mrs. Miller werd begraven in Kensal Green. Waarom zoo ver weg, weet ik niet, — misschien liggen daar haar ouders — en om de kosten niet te vergrooten, ging ik op mijn eigen gelegenheid naar het kerkhof. De geheele buurt daar leeft van begrafenissen. In bijna alle winkelramen ziet men photo's van een pompeuze teraardebestelling met zes paarden, een grandiose, bepluimde catafalk, een subliem praalgraf met treurende nymphen en bazuinende cherubim. Het zijn allemaal meesterstukken om zoo te zeggen, die reclame moeten maken, en toonen, wat de firma doen kan; maar natuurlijk, er zijn ook heel geschikte doodkisten van eikenhout en lood voor bescheiden beurzen, en balsemen en lijkverbranden geschiedt tegen concurreerende prijzen. Om het andere huis is een steenhouwerswerkplaats vol zerken en kruisen, obelisken van graniet en gebroken zuilen van marmer, omfloersde urnen, gedoofde

fakkels. Er is voor mij iets zeer ergerlijks en toch ook vermakelijks in die „confectie" weenende vrouwengestalten en opwaarts wijzende engelen, bestemd voor de graven van menschen, die nog gezond op aarde rondwandelen. Dan zijn er bloemenwinkels met metalen en porceleinen grafkransen, en Madonna lelies voor de ramen, — en kroegen, waar de rouwdragers zich komen versterken. Zelfs in Londen heb ik nergens elders zooveel kroegen bij elkaar gezien, als in dat stuk van de Harrow Road. De stoet kwam aangedraafd, net toen ik het hek binnen ging. De eenvoudige, glazen lijkwagen, getrokken door paarden met zeer lange, gekrulde manen en staarten reed voorop, en er waren twee volgkoetsen vol familieleden, die probeerden uit te kijken onder de laag neergetrokken gordijntjes.

Ik liep den langen rijweg af, die metalig was verhard en bleek uitgedroogd van de vorst, tusschen opeengedrongen grafsteenen en tomben van dien burgerlijken necropolis, met een groote, stinkende gasfabriek op den achtergrond en fluitende treinen in de nabijheid. Aan het boveneinde van het kerkhof is een kapel, waar de lijkdienst werd gehouden, en toen gingen wij naar het graf.

Het was een grijze, koude dag. Enkele korrelige vlokken van bevroren sneeuw dwarrelden neer voor de opeenstaande, zwarte gestalten, spokig stil

om de groeve. Twee musschen, Londensche musschen, zoo zwart als schoorsteenvegers, zaten ineengedoken op een marmeren sarcophaag vol roeterige aderen, waar het water was afgebiggeld, en bedekt met kransen van verwelkte, halfverrotte, platgeregende en weer bruin gedroogde bloemen.

De verkouden dominee brabbelde door zijn rituaal heen. Zijn priesterkleed woei op in den ijzigen windtocht, (wat is er aan dat plooienbewegen toch zoo onheilspellend?) en zijn dunne haar werd uiteengeblazen.

Maar ik herhaalde in mijzelf, dat er geen dood is, en dat Mrs. Miller waarschijnlijk in ons midden stond en toezag, — wat lang niet zoo bevredigend was, op het oogenblik, dat men die bruine doos aan touwen neerliet, als ik had verwacht.

Toen de gruwelijke vertooning ten einde was, nam Mr. Miller mij apart, veegde met een ontzaggelijken zakdoek zijn oogen af, en vroeg, of ik meeging in een gelegenheid in de buurt wat gebruiken. Maar ik bedankte, want ik had juist een anderen rouwstoet staan op te nemen, die na gedane zaak naar huis keerde. De aansprekers staken hun pijp aan en vonden allen een plaats in den ledigen lijkwagen, en de treurenden gingen de kroeg binnen. Ik zie nog een tanigen jongeling de saloonbar weer uit komen, terwijl hij met den handrug zijn lippen afveegde, en over zijn schouder een grappige op-

merking maakte, waarover een dikke, blozende man zich een kramphoestbui lachte.

6 Februari. Het is hier in huis verschrikkelijk. Mr. Miller spreekt geen woord. Eric is het huis uit. Een slonzige werkvrouw kookt, — en er is geen werk. Al een heele poos niet. Het is een slappe tijd, tot het voorjaar, maar mijn geld begint leelijk te slinken.

7 Februari. Weer een aquarel afgemaakt. Ik moet mij vreeselijk geweld aan doen, om niet bij de pakken neer te zitten hier in deze lugubere atmosfeer, maar het is om Laura. Ik moet niet alleen een werkzaam en braaf leven leiden, maar zoo worden, dat zij tegen mij op kan zien. Ik moet zoo leven, alsof zij mij altijd zag. God weet, hoeveel liever ik op haar schouder mijn eigen zwakheid en minderwaardigheid zou belijden. Maar ik moet de meerdere worden.

8 Februari. Het heeft weer sterk gevroren vannacht. Vanmorgen was buiten weer alles geel zonnig, en blauwwit in de schaduw, waar sneeuw ligt.

Ik hoorde een kuifleeuwerik, — ik denk ergens in een kooi, maar het gaf heerlijke lentegevoelens. Nooit, nooit heb ik zoo naar de lente en het licht gesnakt, als dit jaar. Ik wou den tijd wel vooruit

zetten, maar het is alles een deel van de beproeving. De spanning prikkelt meer en meer.

9 Februari. Ik wandelde wat na het eten, en weer overviel mij die plotselinge moeheid. Wat scheelt mij toch? Ik begin mij ernstig ongerust te maken over mijn hart, maar ik heb niet den moed om naar een dokter te gaan en te hooren, dat mijn dagen geteld zijn. Sedert den dood van Mrs. Miller heb ik geen rustig oogenblik meer gehad. Ik vecht wat ik kan, om flink te wezen, maar ben zoo volkomen uitgeput van zorg en angst, dat ik niet goed meer slapen kan. Het klopt en bonkt in mijn heele borst, als ik op bed lig. Dan kan ik bijna geen adem meer krijgen. Bij de minste inspanning slaat mijn hart door als bezeten.

God, als ik toch alle zorg en berekening, al het zware zoeken en werken en denken kon weg leggen, en simpel en zeer stil kon zijn met mijn lief kindeke ergens in de natuur!

13 Februari. De laatste vier dagen weer, als in September, heel Londen afgesjouwd om werk, — zonder te slagen. Het geld slinkt, en er komt maar geen nieuwe bestelling. Mr. Miller zit er ook over te tobben, en het maakt de stemming aan de maaltijden niet beter.

Ik heb opgemerkt, dat er ongeluksdagen in mijn

leven zijn, en zelfs heele perioden van tegenslag. De bui komt op. Ik weet, wat er komen zal en beef en kniel neer, als de Arabier voor den gloedwind van zijn woestijn. De rampspoed komt, en slaat met de eene ellende na de andere. Ik lig voorover met gespreide armen, doodstil onder den druk van hemelhoogen zwaarmoed. Ik word dof en krachteloos. De bui houdt aan. De levenswalging volgt. Dan trekt de bui af. Ik sta op, en schud het stof van mijn kleeren.

Een weg uit de moeilijkheden zie ik op het oogenblik niet, en er is zooveel in mijn innerlijke leven, dat zelfs in de intimiteit van een dagboek niet geschreven kan worden. „Wenn du stille bist, wird dir geholfen!" — niet piekeren, en mijn best doen.

19 Februari. Met mijn aquarellen er op uit geweest. Den geheelen dag van den eenen kunstkooper naar den anderen, — niemand kan ze gebruiken.

O medebroeders, mede-geketenden, wij zwoegen stil en onderworpen. Dan komt de herinnering aan onze vroegere vrijheidsweelde, en het wordt een dag van hopelooze vertwijfeling, van dwaas en vruchteloos verzet. Ik ben machteloos, machteloos. O, mijn onteerende slavernij!

24 Februari. Ik begin mij meer en meer slap

te voelen. Het eene oogenblik nog voel ik mij gezond, en het volgende komt er een groeiende depressie, zonder eenige naspeurbare, uiterlijke aanleiding, die eenige dagen duurt en dan weer verdwijnt. Dan ben ik krachteloos, somber, zonder hoop en zonder eenige belangstelling.

Lag den geheelen dag lusteloos, zwaar melankoliek, katterig op mijn bed. Het leven is mij te veel.

's Avonds bracht Mr. Miller mij kopieerwerk. Vijftig bladzijden voor vijf shilling!

25 Februari. Den geheelen dag gekopieerd en het werk geëindigd. Wel nog lang niet beter, maar toch meer beheerscht. Er was weer strijd en inspanning voor Laura, en de gedachte aan haar haalt mij uit den loomen lediggang.

Er is ten slotte toch iets onzegbaar bevredigends in den arbeid te midden van de wereld. Het werk wordt gedaan, vol tekortkomingen misschien, maar het komt gereed en de uren gingen niet ledig. Alle wenschen, plannen en ideeën worden getoetst aan de werkelijkheid, en er is geen zelfbedrog, geen valsch gevoel, geen aanstellerij in deze sfeer.

En wij onttrekken ons niet aan den algemeenen plicht. Wij werken als de anderen, dikwijls moe en bedroefd, soms wanhopig, maar over het geheel geresigneerd en rustig. Wij gaan langzaam voorwaarts.

26 Februari. Heden kwam de reactie. Ik kon mij niet bezig houden met de grauwe wereld en de kleine dingen des daags. Ik heb bijna geen sou meer, maar ging naar de bibliotheek en haalde Geiger over de Renaissance in Italië. Mijn natuur is wonderlijk en samengesteld, en ik moet mij naar alle zijden uitleven. Ik was den heelen dag zeer gelukkig, vol van liefde en kunst, van droom en romantiek.

27 Februari. Mr. Miller vertelde mij vandaag, dat hij weer gaat trouwen. Het verbaasde mij niet, maar ik overdacht de ironie van het lot, dat hem tot onderwerp van zijn eigen grap maakt. Nog geen zes maanden geleden hebben wij hartelijk gelachen om het verhaal van de keukenmeid, die van een begrafenis vertelde: „En op den terugweg was de man van het lijk zoo plaisant, dat ik hem genomen heb, toen hij mij 's avonds vroeg." Hij trouwt een weduwe zonder kinderen te Staines. Zij heeft daar een kleine kruidenierszaak en „Och, het decoratie-vak was toch niets meer gedaan in den laatsten tijd." De volgende week moet ik dus een nieuw kosthuis en ander werk zoeken. Het komt goed uit, want ik moet een goedkoopere kamer hebben.

1 Maart. Vandaag kwamen een paar verhalen en opstellen, die ik aan Nederlandsche tijdschriften

had gezonden, via Anton, terug „onbruikbaar". Er was geen andere uitweg dan mijn horloge te verpanden, — een hoogst onaangename ervaring.

Het was een klein, zindelijk winkeltje, door een gepolitoerde toonbank precies in tweeën gedeeld. Achter de toonbank zat een proper manneke in een gekleede jas. Achter het manneke waren de planken vol opeengedrongen pendules, coupes, kandelabers, zilveren vaatwerk, en dat herinnerde onaangenaam aan een Hollandschen „kamerdag". Ik had het dwaze gevoel van een schandelijke daad te doen, en bloosde diep tot mijn groote ergernis, want ik had juist geprobeerd om de houding van nonchalance aan te nemen. Het was de winkelier, die nonchalant deed, toen hij hoorde, dat ik niet kwam om te koopen. Ik vroeg vijf pond. Hij zette een vergrootglas in zijn oogkas vast, als was het een monocle, opende de kasten en bekeek het werk bij het licht van een gasvlam, en smoesde met een ongeziene achter een matglazen ruitje.

„Drie pond en geen cent meer", zei hij met een zucht en een gezicht of hij vond, dat ik ernstig misbruik had gemaakt van zijn menschlievendheid. Ik zei nederig, dat ik de drie pond zou aannemen. Toen werd met klerkachtige zakelijkheid mijn naam, dien ik bijna fluisterde en adres in een boek geschreven. Ik kreeg mijn bewijskaartje, wat een stuiver kostte („Heeft u een stuiver of zal ik ze af-

houden?") en liep gedemoraliseerd den winkel uit.

Maar ik heb de drie pond, en er zal zeker redding komen voor die zijn opgebruikt.

Natuurlijk, ik had naar mijn lief kunnen schrijven en het geld was gekomen per keerende post; ik had naar Holland kunnen gaan en was ontvangen met open armen. Dan zou ik alles verloren hebben; mijn heele proeftijd, al mijn inspanning zou vergeefs zijn geweest. „Gewogen en te licht bevonden". Ik weet nu, dat het leed eerst begonnen is. De eene ellende na de ander zal komen, ooals mij is voorspeld, en ik zal sterk zijn, — om haar, — en overwinnen. Ik moet er nu eenmaal doorheen.

2 Maart. Vandaag verliet ik het huis van de Millers, (niet zonder weemoed, want ik heb er over het algemeen een zeer gelukkigen tijd gehad,) en ging naar het nieuwe kosthuis, dat de werkvrouw mij heeft aanbevolen. Het is er vreeselijk, maar ik heb mij schrap gezet. Als ik levend door deze periode kom, zal het loon naar het lijden zijn. Ik vond het huis, maar er was geen bel of klopper. De voordeur stond wijd open. Ik liep de gang in en riep, maar er was geen antwoord. Er zat niets anders op, dan de uitgesleten trap af te loopen naar de keuken. Het was er zeer donker, maar in het bijhok, onder vol daglicht, stond een man bij

den gootsteen borden te wasschen. Omraamd door de deurposten was het een schilderij op den donkeren keukenmuur, een Pieter de Hoogh, volmaakt van compositie en verlichting. Ik stond een oogenblik stil in bewondering. De toon, ja, bovenal de toon was zoo prachtig. Dat effect zou je na een dag zorgvuldig zoeken op een atelier niet krijgen. Stemmige, toch blanke achtergrond van den geelgrijzen cementmuur en daar tegen de figuur in clair-obscuur met sterke lichten in den gebogen nek en op de schouders, mooie, maar eenvoudige, niet meer dan hoog noodige plooien in de soberkleurige verven en den donker ultramarijn blauwen voorschoot voor relief. De felle glimmers op de natte, dampende borden....

De man keek, fronsend tegen de duisternis, mijn kant uit, — en de kunstbeschouwing was afgeloopen. Literair was hij niet belangrijk: een uitgeziekte kop, geelbleek, wasachtig-bloedeloos. Een nijdas blijkbaar. De mooi verlichte kleeren, bij nadere beschouwing.... op zijn flanellen hemdsmouwen dopten alle wollige pluisjes zwart van vuil en de geknikte boord was op plaatsen, waar de jas er tegen wrijft, glimmend grijs, als gepotlood.

Ik vroeg naar Mrs. O'Hara.

„Ik weet niet, waar Mrs. O'Hara is. Ik heb wel wat anders te doen dan achter haar aan te sjouwen. Ga haar maar zoeken."

Ik ging weer naar boven. In de gang ontmoette ik een slonzige vrouw. Jawel, zij was Mrs. O'Hara. Het platte bovenlijf was overtrokken met een vuil roze katoentje, waaruit armen als framboosroode latten staken; aan de latten hingen de kromme, paarse handen, zwart geteekend in alle naden en als overdekt met een blauwig poeder, — zeker de uitwerking van warm water en soda.

„Ja, je moet maar wat door de vingers zien vandaag", zei ze op de trap. „God weet, dat ik het altijd druk genoeg heb, en nou bevalt Miss Hopkins ook nog; midden op den dag, asjeblieft! Dat moest er nog noodig bijkomen! Daar leit ze." En Mrs. O'Hara stootte met haar ruige haarkapsel, waaruit overal verwarde slierten hingen, in de richting van een kamerdeur. Een taxi-chauffeur in groene uniform kwam luid fluitend de donkere wenteltrap afgeklotst, en buiten schreeuwde een steenkoolventer. Ik had medelij met Miss Hopkins.

Ja, die man beneden was Mr. O'Hara. Een beetje kort aangebonden, dat zou ik wel gemerkt hebben. Hij was ziek, — ruggemergstering. Dat kwam van het lange staan. Hij was kellner geweest in de Royal. Hier was de kamer. Hoeveel? — Mrs. O'Hara haalde luidruchtig haar neus op met medewerking van alle gezichtspieren, veegde haar hand af aan den lap emballage-linnen, die ze als schort droeg en zei, plotseling brutaal: zeven shilling. Toen keek

ze me schichtig aan met de uitdrukking van een kind, dat een schop verwacht. Maar de prijs scheen mij billijk en ik maakte geen kapsies. Het is geen kamer; het is een vervuild hok. Het behang is overal beschadigd, en het lijkt, of er op één plek een kop koffie tegen aan is gegooid. Bij het raam is een poging tot herstel gedaan met de „Daily Mail" van 5 Juli 1912, en een vroegere kostganger heeft vergeten balletdanseressen op het uitgebleekt empire patroon geplakt. Het rolgordijn is verbruind. Ik moet slapen in een geverfde houten ledikant. Het kan niet schelen. Ik ben onder dak.

3 Maart. Ik moet hier doorheen, — ik kan niet terug. Ik denk aan Laura, probeer vastberaden te zijn. Wat een nacht! Het bed stinkt. Er is geen matras, maar een soort van stroozak vol knobbels, doch ik sliep vrij gauw in van vermoeidheid. Ik werd wakker door lawaai en onverdraaglijken jeuk aan mijn rechterarm en in mijn hals. Ik hoop, dat het niets erger is dan vlooien, maar ik kon in dat vieze bed niet blijven, en stond op, — zat den heelen verderen nacht rillend op een stoel, zonder van tijd te weten; mijn horloge staat in den lommerd, en een kaars heb ik niet. In de kamer boven mij maakten een man en een vrouw ruzie, — er werd geschreeuwd en dreunend geloopen, zoodat

mijn ramen rammelden, en het eindigde met een bons en een gil.

Kocht een flinken voorraad insectenpoeder, toen het dag was geworden, en bepeperde daarmee het beddegoed. Schoon sloop en lakens voor sixpence. — Doodmoe, maar toch weer naar de arbeidsbeurs.

Om acht uur was het avondeten, — te walgelijk om te beschrijven. Ik zal in het vervolg van vruchten en brood leven. „Er zijn grenzen", zou Anton zeggen.

Vanavond kwam mij eensklaps het woord van Mr. Emmorey in de gedachten: Wanneer je in de ellende bent, keer je niet tot de menschen, maar tot God. Dat heb ik nu gedaan. Ik heb lang en innig om uitkomst gebeden, en voel mij nu rustiger.

4 Maart. Ging weer met mijn aquarellen den boer op. Er is niets zoo ontmoedigend als overal bot te vangen. Ik kan mij er ten slotte bijna niet meer toe krijgen om een kunsthandel in te loopen. Maar vandaag trof ik een lijstenmaker, die ook prentbriefkaarten uitgeeft. Hij was wat vriendelijker dan de anderen en zei: „Ik kan meisjeskopjes gebruiken. Dat is vrijwel het eenige wat verkoopt. Als je op dat gebied wat maken kan, — maar het moet eerste klas werk zijn." Ik ging blij van hem weg. Zou dat al de vervulling van het gebed zijn?

5 Maart. Begon met een „meisjeskopje", — het is heelemaal niks voor mij, maar ik werkte er aan met toewijding. Ik moet niet tobben, maar werken. 's Avonds op van de zenuwen. Mijn hart springt nu en dan een slag over, en dan heb ik een oogwenk het gevoel, of ik dood neer zal vallen. Zwaar melancholiek.

6 Maart. Kopje afgemaakt en verder niets gedaan, daar ik grondig uitgeput en dof wanhopig was. De knauwen, die mijn zenuwen dezer dagen krijgen! De weken ontvallen, en — er gebeurt niets. Als er maar een enkel teeken kwam om den moed er in te houden. Het is, of ik van God en mijn lief verlaten ben. Maar ik mag niet zoo zwak zijn om haar te schrijven. Toevallig schrijft Anton ook juist niet. Het hoort zeker bij de beproeving. Bad 's avonds in groot benauwen.

7 Maart. Tweede kopje begonnen. Het leven drukt mij onbeschrijfelijk. Telkens weer komt de gedachte in mij op: als alle hoop en vertrouwen zelfbedrog is geweest? Ik kan niet denken aan wat dan moet volgen, — het zou te verschrikkelijk zijn. Maar de zelfstrijd neemt mij geheel in beslag, en maakt mij tot serieus werken ongeschikt. Ik weet niet meer, wat ik doen moet. Ik kan niets meer doen. Ik wend mij in wanhoop naar alle zijden, en alles is stom.

8 Maart. Tweede kopje afgemaakt. Gisteravond laat besloot ik met geweld aan dezen overprikkelden toestand een einde te maken. Ik leef in een aanhoudende paniek. Vanmorgen ging ik resoluut aan het werk, alsof er geen vuiltje aan de lucht was. Dat gaf een zekere rust. Die komt altijd met het grondig en compleet afwerken van de dagtaak; zelfoverwinning geeft altijd hoop.

11 Maart. Ik ging met mijn drie meisjes welgemoed naar den lijstenmaker. Hij was weer heel vriendelijk; kritiseerde bijzonderheden op zeer kiesche manier en blijkbaar met de bedoeling om mij te helpen, — maar hij heeft niets gekocht. Ik stapte zoo hoopvol binnen en zoo diep verdrietig weer naar buiten. God, moet dan alles tegen loopen.

En dan die brute menschen. Vanmorgen heeft O'Hara zijn vrouw een gat in het hoofd geslagen met een huissleutel. Ik ben vrijwel aan het eind van mijn krachten.

15 Maart. Een grauwe, kille morgen. Ik ben in een gevloekte stemming. Overspannen, moe van de wereld, van het leven, moe van strijd en insluiting en teleurstelling; een stemming als die, waarin Bunyan na maanden van tegenstand, zijn recht op zaligheid prijs gaf. Ik kan niet meer strijden. Ik ben bitter en volslagen hooploos.

16 Maart. Zoo diep rampzalig ben ik nooit geweest.

Met deze zwarte aanteekening eindigt mijn journaal. Ik kan de notities besluiten met het overzichtelijk verhaal van wat mij is wedervaren na den datum, waarop zij eindigen. Het kan zijn nut hebben, dat deze dingen in wijderen kring bekend worden. Maar ik moet kort zijn, want nog kan ik niet goed verdragen op dien vreeselijken tijd terug te zien.

Van Anton hoorde ik, dat Laura in Den Haag ernstig ziek lag, en toen er op mijn telegrammen geen antwoord kwam, — zij was intusschen naar Duitschland vervoerd voor herstel, — haalde ik in mijn overspannen hoofd, dat zij gestorven was. Ik verzond mijn dagboeken aan Anton, met het verzoek, ze te bewaren, betaalde mijn hospita een week vooruit, en gaf de rest van mijn geld aan de kraamvrouw. Ik liep de straat op met het rustige voornemen, om mij van kant te maken, daar mijn leven nu toch ten einde was. Ik ben er telkens in verhinderd. Ik geloof, dat ik krankzinnig geweest ben. Ik heb een maand door Londen gezworven in een soort van trance-toestand, en ik herinner mij er eigenlijk weinig van, — wat een zegen is. De beelden uit dien tijd zijn bleek en onscherp.

Als de honger dreef, verdiende ik een paar stui-

vers met cabs en taxi's te roepen voor de menschen. Ik heb lucifers verkocht, en geleefd van stukken brood, die medelijdende stratenmakers en koetsiers mij gaven. Ik ben 's nachts door politieagenten uit portieken en van banken verjaagd, en heb overdag geslapen op de grasvelden der groote parken. Het lijkt één lange, benauwde droom.

Er is naar mij gezocht, heb ik later gehoord. Maar hij wordt niet gevonden, die niet gevonden mag worden. Theo is in Londen geweest; er is gedregd en ten laatste geloofde men in Holland, dat ik uit wanhoop zelfmoord gepleegd had.

Wanneer ik aan die weken denk, dan is het, of ik al den tijd star op een bank van de Theemskade heb gezeten. Het was steeds nacht. Het glimmende, zwarte water stroomde immer langs, mijn kracht meevoerend, en boven was de zwarte, eindelooze hemel. Mijn geest was niet in mijn verzwakte lichaam, dat onbewegelijk zat, maar zweefde ver weg, waar de gedachten niet konden volgen. Dan schrok ik wel wakker door een klein geluid, — het was misschien een oude vrouw naast mij, die kreunde in haar slaap. Een oogenblik zag ik de gehate werkelijkheid: een stuk van de gietijzeren bankleuning, mijn hand, waarnaar ik wezenloos staarde — een vreemd en onbegrijpelijk ding; zag met angst en walging het inktige water, dat nog

maar onveranderlijk voorbij stroomde, en overwoog met vaag verbazen, dat ik niet dood kon wezen. Doch de geest kon zich noch aan de dingen, noch aan de gevoelens vastklampen, en door het ontbreken van een object, hield „ik" op, zelfbewust te zijn.

Niet altijd hield de gezegende vergetelheid aan. Soms ontwaarde ik een nameloos leed in de wereldruimte tusschen de sterren; een was gestorven en de matte klacht van een ontroostbare fladderde door de leegte. Mij ging het niet aan, — mij ging het niet aan. Ik was roerloos, moe door het aanschouwen van de eindelooze ruimte, die mijn geplaagde geest niet bevatten kon; moe door dat rustelooze stijgen in het blind gebied, waaraan geen grenzen zijn, en waar het nimmer daagt. Duizenden jaren zat ik, één met de granietblokken waarop mijn voeten rustten, en peinsde broedend over die wereldwijde melankolie in de geruchtlooze duisternis. Dan werd ook onverwacht de ledigheid bevolkt met gezichten, bleeke, lijdende gezichten. Waren het de levenden of de dooden? Ik zal het nooit weten. Een galmende stem riep onbegrijpelijke woorden, en ik kon mij niet langer vasthouden, doch vloeide voort met het glazige, snelstroomende water.

Neen, het is niet goed om aan deze dingen terug te denken. Op een dag in Mei slenterde ik doelloos

door de straten. De huizen tegen een heuvelhelling stonden, blauwig grijs als achtergrond, voor het geros en de kletterende drukte van de ontwakende wereldstad. De bleeke zon rees in een hemel vol gebroken wolken, maar in de stralen was een suizeling, als de roep uit een andere sfeer, een oproep tot leven en een bemoediging tevens.

Het volgende oogenblik stond Dr. Volmer uit Hederwijk, een goede vriend van mijn vader, voor mij. Hij herkende mij dadelijk, ofschoon ik er uitzag als een landlooper.

Ik geloof niet aan toeval. Ik geloof, dat hij werd gezonden, om mij uit de ellende te halen, nu de dagen waren vervuld. Zonder terughouding, want mijn trots was gebroken, vertelde ik hem alles, wat mij overkomen was. Op zijn kamer in het Coburg Hôtel, die uitzag over de Broad Walk van de Kensington Gardens, dezelfde, waar Peter Pan zijn wonderavonturen beleefde, — (hoe goed zie ik in gedachte nog de hooge, vreemd gekapte boomen, waaronder de babbelende nurses hun kinderwagentjes, drie, vier op een rij, voortduwden; en de Round Pond met de speelgoedjachten en motorbootjes; de voorname parkwachters en de blozende juffrouw aan het hek, die luchtballonnetjes verkocht) maakte hij plannen. Gevoed en gebaad, gekleed in schoon linnengoed en een nieuw pak, zat ik in een causeuse een sigaret te rooken, maar

voelde mij nog ziek en vreemd, en — ten spijt van de kentering in mijn lot, — zwaarmoedig. Doch een nieuw en buitensporig verlangen naar Holland, waar alleen heil en genezing te verwachten was, werd in mij geboren. Toch voelde ik mij te zwak, om een besluit te nemen, en het was een weelde, om alle overweging en handelen aan een ander te kunnen overlaten, om ten laatste uit de zorgen en veilig te zijn. Het was tijd.

Dien eigen avond reeds, zaten wij in den trein naar Folkestone en na een vreeselijken nacht van gebroken sluimer en wilde, koortsachtige droomen in de kleine, muffe, oververlichte hut, stapten wij te Vlissingen aan land. Ik kon van ongeduld bijna mijn beurt niet afwachten om de loopplank over te gaan, verontrust door een dwazen angst van mijn ziek brein, dat op het laatste oogenblik nog iets gebeuren zou om mij te beletten het vaderland te betreden. Het was met ongeëvenredigde gevoelens van dankbaarheid en verluchting, dat ik het vredige Hollandsche weide-landschap terug zag, en weer den geur der Hollandsche velden rook. De brave dokter nam mij mee naar zijn huis in Hederwijk, waar de huishoudster een kamer voor mij inrichtte, en daar ben ik bijna drie maanden geweest.

Zoo werd ik op het onverwachts uit mijn ellende in Londen weggehaald, en neergezet in het stille Limburgsche provincie-plaatsje, zooals een pion op

het schaakbord wordt vooruit geschoven, zonder te begrijpen waarom.

Reeds den tweeden dag na mijn terugkeer, is er iets zeer wonderlijks met mij gebeurd. De dokter had mij aan het spitten gezet, en terwijl ik daarmee bezig was, verloor ik bijna volkomen het bewustzijn. Ik bleef doorwerken, omdat, naar het scheen, een ander het in mij wilde. Spoedig daarop werd ik binnen geroepen om een kop koffie te drinken en vond een bezoeker, die een zwaar, filosofisch gesprek begon. In mijn versuffing kostte het denken en antwoorden mij zoo buitensporige moeite, dat het zweet van mijn voorhoofd biggelde en ik, na afloop der visite, volkomen uitgeput was. Maar mijn verstand, — zoo voelde ik het, — had de crisis gelukkig doorstaan. Het leek, (om een absurd beeld te gebruiken,) of mijn hersencellen dooreen waren geschud, om nu opnieuw, maar tot een beter geheel, te worden samengevoegd.

Dr. Volmer deed iets meer dan alles wat hij kon, om mij te helpen, weer in evenwicht te komen en voeling te krijgen met het nuchtere alledagsleven. Hij nam mij bijna dagelijks mee, in zijn auto, op lange tochten naar ver uiteen wonende patiënten en, wanneer de praktijk het maar toeliet, naar Nijmegen om inkoopen te doen. Maar de bedrijvigheid op het marktplein, de drukte van pratende en lachende menschen op straat, in winkels en café's,

leek bespottelijk en misdadig, naast mijn ziekelijk besef van de strak aanglotsende wereldruimte, waarin ik aanhoudend leefde. De vrees voor een bovenzinnelijke ramp, verliet mij geen oogenblik, of ik een krant las, (met angstvallige vermijding van alles, wat kon emotioneeren,) of een prozaïsch plat-du-jour at in een restaurant, of keek, — een uitputtend amusement, — naar een komische film in een cinema-theater. Alle indrukken waren pijnigend-levendig. De pracht der bloeiende ooftboomen in de Betuwsche bongerds, geliefde muziek van Mozart en Chopin waren martelingen van geluk. Het was mij onmogelijk om te luisteren naar het lezen van verzen. Angst en zwaarmoedigheid, te vreeselijker door hun occulten aard, door hun spookachtigheid, zooals wij die voelen in koortsdroomen en in de ontredderende paniek van een nachtmerrie, mengden zich, zonder grond, in al mijn gewaarwordingen.

De nachten waren het ergst. Het is mij als kind wel gebeurd, bij een strengen meester op school, dat ik van angst niet alleen mijn les vergeten was, maar dat mijn brein geheel leeg leek, als met een spons schoon geveegd. Die sensatie, maar zonder aanleiding van schrik, had ik iederen avond, zoodra ik mijn oogen sloot, om te gaan slapen. Een enkele maal heeft zeker iedereen wel het gevoel gehad alsof hij „op wolken liep"; maar bij mij scheen

nacht aan nacht mijn geheele lichaam te vervluchtigen, mijn lichaam en de omringende, stoffelijke wereld, zoodat alleen mijn bewuste „ik" bestond, gehangen in een star en ledig universum, waarvan ik de mateloosheid en roerloosheid voelde, als een onuitsprekelijke kwelling. Maar erger nog dan het inslapen, was het ontwaken met een schok, het angstzweet perelend onder den neus, ternauwernood aan de donkere machten ontsnapt, na hachelijke en vermoeiende avonturen. En dan lag ik in halfslaap, terwijl mijn geest volgde eindelooze, ingewikkelde kronkelingen van ik weet niet welken martelweg, maar mijn geheele wezen was gevangen in een beschouwend naspeuren van de raadselarabesken, — en telkens waren er besluiten te nemen, waarvan in aller eeuwigheid mijn zieleheil afhing, en eenzame, levensgevaarlijke worstelingen hielden mij telkens op. Er waren nog vreeselijker ervaringen, maar die verzwijg ik.

Het morgenlicht vond mij verslagen, met de overtuiging van ondoorgrondelijk geluk verbeurd en schoone levenskansen voor altijd verkeken. Ik heb dikwijls tijden van zwaarmoed gekend, maar dit was een hel van begrafenis-somberheid, die eenig is in mijn ervaring. Het was een druk, dien ik ook lichamelijk voelde, alsof de ijle dampkringslucht, een dichte, strooperige middenstof was geworden, waarin bewegen en handelen bezwaarlijk werd,

zoodat het wasschen en aankleeden ongeloofelijke inspanning kostte. En steeds bleef mij de redelooze angst vervolgen; en ik, die altijd de eenzaamheid gezocht heb, zocht nu het gezelschap van alle menschen, verdroeg de kleinzieligste gesprekken, om maar niet alleen te zijn. Voor de duisternis beefde ik, als een kind.

Aan zichzelf overgelaten, keerde zich mijn ziel naar binnen en de stomme zelfbeschouwing duurde uren. Ik was het rampzalig middelpunt van het heelal. Van alles wat ooit geschied was, van alles wat ooit zou geschieden, zag ik alleen den jammer. Ik droeg de schuld en was het slachtoffer van alle menschenleed, en de meest onbeteekenende opmerking of handeling van omstanders werd diep overpeinsd, want het was een levenskwestie, een vraag van redding of verdoemenis, of ik er het juiste antwoord op gaf in woord of daad. En, vreemd genoeg, in anderen zin had ik weer geheel geen voeling met de vertrouwde wereld buiten mij, en waarnaar ik zoo verlangde. Ik was geïsoleerd. Ik scheen omgeven door een eigen sfeer, die het gezonde verkeer met de werkelijkheid belette. De raderen van mijn wezen pakten de tanden van die der omgeving niet, van menschen noch van dingen, doch draaiden doelloos om het eigen middelpunt. Soms voelde ik de geheele wereld met huizen, velden en bosschen als één ontzaggelijken domper, waaronder

mijn wijdwillende geest gevangen was. Ook lichamelijk heb ik veel geleden. Er kwamen dagen van kwellende hoofdpijn, wanneer zelfs het antwoorden op de eenvoudigste vraag inspanning kostte, en de druk van het bloed in de kloppende hersenen ondragelijk werd. Dan verloor ik ook wel gedeeltelijk de macht over mijn tong, en weken lang heb ik iederen zin, dien ik zeggen moest, woord voor woord moeten uitdenken, uitspellen, om geen wartaal te spreken.

Dr. Volmer had spoedig na mijn terugkeer aan Theo geschreven, en na lang wachten, kwam het antwoord uit Lugano, waar de Lockers logeerden. Van hem hoorde ik, dat mijn liefste niet was gestorven, maar slechts gedeeltelijk van haar diphtheritis hersteld, door het bericht van mijn vermeenden zelfmoord ernstig zenuwziek was geworden. Ik was niet blij, zooals men zou verwachten, bij het lezen van het eerste, zoo volkomen onverwachte geluk-voorspellende deel der tijding. Ik voelde alleen maar loom het leed om haar ziekte en haar verdriet. Er is, nu alle kommer voorbij is en wij samen terug zijn in het witte landhuis op den gazonheuvel, iets humoristisch in het denkbeeld van die twee levende gelieven, die wederzijds elkaars ontijdigen dood betreuren. Destijds was het bittere ernst.

Het duurde lang voor wij beiden weer geheel ge-

zond waren, en voor het einde van Juli hebben wij elkaar niet terug gezien. Er kwamen weken van stilstand en achteruitgang zelfs, maar wij vorderden.

Toen de moeheid en apathie verminderden, begon ik wat te aquarelleeren, en bemerkte met blijde verrassing, dat ik plotseling veel gemakkelijker en beter kon werken dan voor mijn ziekte. Sedert heb ik in vele levensbeschrijvingen van kunstenaars en denkers, aanduidingen gevonden van kritieke perioden, tijden van verstandelijke stoornis naar het uiterlijke, waarin de gegroeide geest met geweld de niet meer toereikende stoffelijke organen vervormt, om hen geschikt te maken voor hoogere verrichting.

Spoedig probeerde ik kleine en toen grootere landschappen en bloemenstudies, in olieverf. Mijn maatschappelijk succes begon met de bekroning van een vruchten-stilleven op de „Vierjaarlijksche" te Amsterdam. Een Haagsche kunstkooper bood mij een salaris van vijftien honderd gulden aan, wanneer ik mij wilde verbinden hem drie jaar lang, al mijn werk te geven. Ik heb het voorstel na overleg met Laura aangenomen. Op dat ontzaggelijk inkomen, zelf verdiend, met het beste wat ik aan de wereld geven kan, gaan wij trouwen. Zoo zal dan een huwelijk het „banale" einde zijn van onze romantische passie. „Banaal", doch alleen voor op-

pervlakkigen, want er is een hoogere romantiek, die van geen avonturen weet — in de stille, toegewijde liefde, „the subtle interweaving of habit with affection, which makes life saturated with love, and love itself dignified through the serious aims of life." „The companionship of two souls striving in emulous spirit of loving rivalry to become better, to become wiser, teaching each other to soar."

En bovendien, dit ter bemoediging van teleurgestelden: wij zijn geen menschen voor wie het leven zonder stoornis verloopt. Wellicht vertel ik later, wat ons verder overkomt. Maar dit verhaal is hiermee ten einde.

Wat wil de Wereldbibliotheek

ELK WAT WILS ELK HET BESTE

Wij willen de kracht, de levensvreugde, de geestelijke kultuur van ons volk verhoogen.

Wij willen kunst en kennis, inzicht en wetenschap brengen aan allen die naar verrijking van gemoed en geest streven, en bovenal aan allen die in dit streven gefnuikt en belemmerd worden door de materieele oorzaken.

Wij willen bij allen die gedachteloos voortleven in een moeilijk maatschappelijk bestaan, de liefde doen ontwaken tot een hooger leven door zelfontwikkeling.

Wij willen opvoeden tot vrij, zelfstandig voelen en denken.

Wij willen allen den toegang openen tot „het boek", tot de „Universiteit onzer dagen".

Wij willen allen de gelegenheid bieden zich langzaam maar zeker te omringen met een steeds aangroeienden geestelijken schat, waaruit zij altijd nieuwe levenskracht en frisschen levensmoed kunnen putten.

Wij willen het Boek brengen aan heel ons volk.

GEABONNEERD ZIJN OP DE
WERELDBIBLIOTHEEK

beteekent tegen den geringen
prijs van slechts *f* 20 per jaar

16 FRAAI UITGEVOERDE
EN GEBONDEN NUMMERS

ontvangen, waardoor men ge-
leidelijk in het bezit komt van
een keur

ONTSPANNINGS- EN ONT-
WIKKELINGSLITTERATUUR

Het volledige prospectus met
vermelding van de titels van
den loopenden jaargang wordt
U op aanvraag gaarne koste-
loos toegezonden door den
boekhandel of de uitgeefster:

WERELDBIBLIOTHEEK:

N.V. MIJ. TOT VERSPREIDING VAN GOEDE
EN GOEDKOOPE LECTUUR TE AMSTERDAM

ABONNEMENTEN „NAAR VRIJE KEUZE"

UIT DEN VOLLEDIGEN BOEKCATALOGUS VAN DE WERELDBIBLIOTHEEK

(ruim 800 werken)

Om ieder gelegenheid te geven zich ook onze reeds verschenen uitgaven tegen aanmerkelijk verlaagden prijs aan te schaffen, hebben wij onze ABONNEMENTEN NAAR VRIJE KEUZE ingesteld, opklimmend van *f* 15.— tot *f* 250.—, met kortingen van 16⅔ tot 36 %.
Dat wil zeggen: Wie uit onzen volledigen catalogus een aantal werken uitkiest ter waarde van:

Prijs	Betaalt in eens	Of in 4 Driemaandelijksche Termijnen	Of in 10 Maandelijksche Termijnen
Gld.	Gld.	Gld.	Gld.
15.—	12.50	4.— + 3 × 3.—	1.75 + 9 × 1.25
25.—	20.—	5.50 + 3 × 5.—	2.50 + 9 × 2.—
35.—	27.50	7.— + 3 × 7.—	3.25 + 9 × 2.75
50.—	37.50	9.50 + 3 × 9.50	4.25 + 9 × 3.75
75.—	55.—	15.— + 3 × 13.50	6.— + 9 × 5.50
100.—	70.—	18.— + 3 × 17.50	7.50 + 9 × 7.—
150.—	100.—	25.50 + 3 × 25.—	10.50 + 9 × 10.—
200.—	130.—	33.— + 3 × 32.50	13.50 + 9 × 13.—
250.—	160.—	40.50 + 3 × 40.—	16.50 + 9 × 16.—

Als de prijs der gekozen boeken de genoemde bedragen iets overschrijdt wordt het surplus (zonder korting) bij den eersten termijn gevoegd. B.v. kosten de boeken 15.50 dan betaalt men *f* 13.— in eens, of *f* 4.50 plus 3 maal *f* 3.— of *f* 2.25 plus 9 maal *f* 1.25.

Van elken titel mag slechts één exemplaar worden gekozen in elk abonnement. De volledige VONDEL-uitgave en het MODERN WOORDENBOEK kunnen niet in een Abonnement NAAR VRIJE KEUZE worden opgenomen.

De boeken worden direct bij betaling van den eersten termijn geleverd.

Geïllustreerde uitvoerige catalogus 50 cents!